

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Ы. АЛТЫНСАРИН АТЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ БІЛІМ АКАДЕМИЯСЫ

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ ОБРАЗОВАНИЯ ИМ. И. АЛТЫНСАРИНА

12 жылдық білім беру
-летнее образование

Республикалық ғылыми-әдістемелік және ақпараттық-талдамалық журнал
Республиканский научно-методический и информационно-аналитический
журнал

2/2021

Нұр-Сұлтан
2021

**ҚР БҒМ Ұ.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының
РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК ЖӘНЕ
АҚПАРАТТЫҚ-ТАЛДАМАЛЫҚ ЖУРНАЛЫ**

Басылымның кезеңділігі - жылына 4 рет шығады

Ұ.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының
президенті – **Бейсембаев Ғани Бектайұлы**

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫНЫҢ МҮШЕЛЕРІ

А.К. Мұхамедханова – т.ғ.к., қауымдастырылған профессор,
редакция алқасының төрағасы;
Ж.А. Қараев – п.ғ.д., профессор;
М.А. Алпысбес – т.ғ.д., профессор;
К.Н. Булатбаева – п.ғ.д., профессор;
Ә.Т. Дүйсебек – х.ғ.к., доцент;
Б.Қ. Игенбаева – п.ғ.д., доцент;
З.Ә. Жумагулова – п.ғ.к.
Н.В. Чекалева – п.ғ.д., профессор (Ресей);
О.А. Мельник – п.ғ.к., профессор (Белоруссия);
Н.П. Балкунова – ф.ғ.к., жауапты редактор;
А.Н. Мукушева – ф.ғ.к., корректор

Материалдардың анықтығына авторлар жауапты болады.
Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

**РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ И
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
Национальной академии образования
имени И. АЛТЫНСАРИНА МОН РК**

Периодичность издания – 4 номера в год

Президент Национальной академии образования
имени И. Алтынсарина – **Бейсембаев Гани Бектаевич**

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Мухамедханова А.К. – к.т.н., доцент, председатель редколлегии;

Караев Ж.А. – д.п.н., профессор;

Алпысбес М.А. – д.т.н., профессор;

Булатбаева К.Н. – д.п.н., профессор;

Дуйсебек А.Т. – к.х.н., доцент;

Игенбаева Б.К. – д.п.н., доцент;

Жумагулова З.А. – к.п.н.

Чекалева Н.В. – д.п.н., профессор (Россия);

Мельник О.А. – к.п.н., профессор (Беларусь);

Балкунова Н.П. – к.ф.н., ответственный редактор;

Мукушева А.Н. – к.ф.н., корректор

Ответственность за достоверность материалов несут авторы.
Редакция оставляет за собой право отклонять материалы.

REPUBLICAN NEWS, ANALISYS, THEORY
AND METHODOLOGY JOURNAL
National Academy of Education named after Y.Altynsarin, MES RK

Frequency of publication – 4 issues per year

President of the National Academy of Education
named after Y. Altynsarin – **Gani Beissembaev**

EDITORIAL BOARD

- A. Mukhamedkhanova** - PhD., Associate Professor,
Chairman of the Editorial Board;
Zh. Karayev - Doctor of Pedagogical Sciences, Professor;
M. Alpysbes - Doctor of Technical Sciences, Professor;
K. Bulatbaeva - Doctor of Pedagogical Sciences, Professor;
A. Duysebek - Candidate of Chemical Sciences, Professor;
B. Igenbayeva - Doctor of Pedagogical Sciences, Professor;
Z. Zhumagulova - PhD.
N. Chekaleva - Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Russia);
O. Melnik - Ph.D., professor (Belarus);
N. Balkunova - Ph.D., executive editor;
A. Mukusheva - corrector

The authors are responsible for the accuracy of the materials.
The editorial board reserves the right to reject the materials.

МАЗМҰНЫ – СОДЕРЖАНИЕ

БІЛІМ БЕРУ САЯСАТЫ – ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ПОЛИТИКА

О.Б. Мазбаев, Ш.Р. Амриева

Настоящее и будущее 12-летнего образования 8

ОҚЫТУДЫҢ ТЕОРИЯСЫ МЕН ТӘЖІРИБЕСІ ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ОБУЧЕНИЯ

А.Е. Маталиева

Қашықтан оқыту: қиындықтар және олардан шығудың жолдары 11

Р.С. Сәркен

Формирование профессиональной готовности учителя к работе в малокомплектной сельской школе в рамках деятельности методического центра 15

Б.К. Сақтағанов

Білім алушылардың экологиялық мәдениеті мен құзыреттілігін қалыптастыру 21

Ғ.Ә. Мұқашева, А.Ж. Ракижанова

«Шетел тілі» пәні бойынша білім алушылардың білімдерін толықтыру жұмыстарын ұйымдастыру 25

Ж.Е. Есенбай

«Қазақ әдебиеті» пәні бойынша білім алушылардың біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыру 30

Б.Д. Габдрахманова

Как создавать видеоуроки для дистанционного обучения? 34

Г.Қ. Қазақбаева

STEAM білім берудің математика сабақтарында қолданылуы 40

А.М. Жанахметова

Қауіпсіз білім беру ортасын қалыптастыру 45

ЖҰМЫС ТӘЖІРИБЕСІНЕН – ИЗ ОПЫТА РАБОТЫ

Л.Р. Ялынская

Использование технологии полного усвоения знаний на уроках математики в общеобразовательной школе 51

И.Л. Коломеец

Достижение прогнозируемого образовательного результата через использование методов и приёмов технологии формирования критического мышления 60

С.З. Закариянова

Қашықтан оқыту барысында қазақ тілі сабағында қолданылатын тиімді тәсілдер 63

ТӘРБИЕНІҢ ТЕОРИЯСЫ МЕН ТӘЖІРИБЕСІ – ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ВОСПИТАНИЯ

Л.В. Гальчукова, А.А. Сергазина, Ю.С. Скорынина

Организация внеурочной деятельности с учащимися с особыми образовательными потребностями 68

Б.Б. Альмуратова

Формирование ответственности и свободы у будущего поколения 73

PERSONALIA

А.К. Мухамедханова 79

Ш.М. Шуиншина 80

БІЗДІҢ АВТОРЛАР – НАШИ АВТОРЫ 81

АВТОРЛАРҒА АРНАЛҒАН ЕРЕЖЕ – ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ 82

Уважаемые коллеги!

100 лет со дня создания Национальной Академии образования им. Ы. Алтынсарина – знаменательная дата.

Для одного 100 лет – это просто цифра, для другого целая жизнь, для третьего эпоха, а четвертый может вообще не осознавать весь масштаб и размах одного столетия. Для Национальной академии образования им. Ы. Алтынсарина это – история и знаменательный юбилей. Открытый в Казахской ССР 100 лет назад Академический центр претерпел значительные изменения, однако всегда был центром развития педагогической науки и педагогических идей.

100 лет несли с собой перемены культурного, социального, национального, технологического, нравственного характера, формируя личность ученика, образ выпускников, идущих в ногу со временем.

В истории Академии не только периоды становления и развития, но и периоды испытаний. Не всегда они проходили легко, менялись поколения ученых, но идеи казахской интеллигенции, стоявшей у истоков создания Академии, читали всегда и воплощали в жизнь.

Первые декады были посвящены разработкам “Әліппе” и других методических пособий для обучения, на основе идей, заложенных великими просветителями того времени. Сегодня мы обращаем свои взгляды к идеям А.Байтурсынова, Ы.Алтынсарина и других.

Ученые Академии внесли огромный вклад в развитие педагогической мысли Казахстана: исследования были посвящены национальной идентичности и проблеме ее сохранения, национальным ценностям, возвращению к истокам, так оформилась и выделилась в отдельную дисциплину этнопедагогика.

В конце прошлого века ученые-педагоги поднимали проблему использования новейших педагогических технологий, пропагандировали идеи формирования функциональной грамотности обучающихся, коммуникативного подхода, компетенций.

В начале XXI века учеными Академии разрабатывались принципы интеграции в мировое образовательное пространство - формирование глобального мышления и гражданства. В настоящее время Академия, опираясь на достижения педагогической науки за последнее столетие, анализирует, систематизирует и формирует новые подходы развития казахстанской педагогической науки.

Сегодня в сознании людей укрепляется образ казахстанца, отвечающего требованиям мирового уровня - поликультурной личности, с активной жизненной позицией, с развитым чувством эмпатии и толерантности, с умением жить в мире и согласии с представителями разных культурных групп.

Для реализации данной цели разработана Концепция 12-летнего образования, планируется начать переход на новую модель с 2023 года, пересмотрены содержание образования и подходы к обучению, изменены планы и программы с учетом национально-культурных ценностей, научно-технического прогресса, социально-экономических изменений в обществе.

Сотрудники Академии инициируют научные исследования и проекты, направленные на повышение качества обучения, формирование необходимых компетенций обучающихся, востребованных в современном мире.

Академия образования им. Ы.Алтынсарина, обретшая статус “Национальной” еще в 1933 г., всегда находится на передовой новейших достижений педагогической науки, будет стремиться оправдать статус Центра научных педагогических исследований, инноваций и реализует мечты выдающихся представителей казахской интеллигенции, став “яркой звездой” на небосклоне педагогических авангардных идей через призму национальных ценностей.

**Вице-президент
НАО им.Ы.Алтынсарина**

Мухамедханова А.К.

Құрметті әріптестер!

Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының құрылғанына 100 жыл толуы, бұл ерекше айтулы кезең.

100 жыл – жай уақыт өлшемі емес, бір ғасырлық Ұлттық білім академиясының тарихы, дамуы мен өркендеуі: Бұл дегеніміз Академияда қазақ елінің болашағын құрудың «темір қазығы» болып табылатын білімінің негізін салған талай майталман ғалымының ғұмыры, олардың оқытудың мәні мен мазмұнын құру жолындағы талай төгілген тері, Абайша айтқанда, нұрлы ақыл мен білімге деген жылы жүрек, ыстық қайрат ұстаханасының мәртебелі мерекесі, 100 жылдық мерейтойы.

100 жыл ішінде Ұлттық білім академиясы - ұлттық, мәдени, әлеуметтік, технологиялық сипаттағы өзгерістерді бастан кеше отырып, қазақ болашағы үшін, өскелең ұрпақтың адами бет бейнесін, қоғамдық тұлғасын қалыптастыру ісінде талай әдіснамалық, ғылыми-теориялық, тәжірибелік, әдістемелік ұсынымдарды халық игілігіне ұсынумен қатар, сындарлы сынақ кезеңдерді де басынан өткізді.

Ұлттық білім академиясы өзінің қалыптасуы мен даму кезеңдерінде талай Ел басынан өткен тарихи кезеңдердің куәсі, аумалы-төкпелі кезеңдердегі ондаған, жүздеген, тіпті мыңдаған реформалар жүзеге асырудың ғылыми-әдістемелік ортасы болып қала берді.

Жүз жылдық тарихи кезеңдерде ғалымдар буынының үнемі жаңарып, жаңғырып отыруына қарамай негізгі академиялық миссиясын аброймен атқарып келеді.

Білім ұстаханасында білім мазмұнын құрудың бастауында тұрған қазақ зиялыларының идеялары құрметтеліп, жаңарып, жаңғырып, ұрпақтан-ұрпаққа сабақтасып келеді.

100 жылдық тарихқа үңілсек, Академияның алғашқы қалаптасу кезеңінде А. Байтұрсынов, Ы.Алтынсарин, М.Жұмабаев, М.Дулатовтың білім мазмұнын құру идеялары негізге алынып, қазақ әліпбиі мен оқытуға арналған басқа да әдістемелік құралдар мен әзірлемелерді ұсынуға арналса, кейінгі кезең – Ұлылар салған саражол, олардың ұлттық бірегейлікті сақтау мен ұлттық құндылықтараға негізделген көзқарастарын негізге алына отырып, «нұрлы ақыл, жылы жүрек, ыстық қайраттың ұстаханасы» мәртебелі ісін жалғастырып, қазақ педагогикасының дамуына зор үлес қосуда.

Ғасыр қойнауында көз жүгіртсек, Академияның ұлттық құндылықтарға негізделген, еліміздің тілін, ділін, дәстүрі мен әдет-ғұрпын құрметтеуге бағытталған ғылыми зерттеулері – білім тарихында ұлттық педагогика мен психологияның қалыптасуына әсер етті.

XX ғасыр соңғы ширегінде Академия зерттеулерінде жаңа педагогикалық технологияларды пайдалану, білім алушының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру, олардың метапәндік, пәндік, қарыс-қатынас құзыреттілігін қалыптастыру идеялары терең насихатталуда.

Еліміз әлемдік білім кеңістігіне ену кезеңіндегі қоғам талабы – полимәдениетті, белсенді өмірлік ұстанымы бар, мобильді, бірнеше тілді терең меңгерген, эмпатиясы мен толеранттылық сезімі дамыған, түрлі мәдени топтар өкілдерімен бейбітшілік пен келісімде өмір сүре алатын тұлға қалыптастыру болса, осы бағытта Академия 2023 жылдан бастап 12 жылдық білім берудің жаңа моделіне көшуді жоспарлауда.

Қоғам талабына сай ұлттық-мәдени құндылықтарға негізделген, ғылыми-техниканың оң жетістіктері мен әлеуметтік-экономикалық өзгерістерді ескерген 12 жылдық білім берудің Тұжырымдамасы құрылып, білім беру мазмұны мен оқыту тәсілдемелері қайта қаралып, жаңа оқу жоспарлары мен пән бағдарламалар ұсынылмақ.

Осы бағытта Академия білім беру сапасын арттыруға, қазіргі әлемде сұранысқа ие білім алушылардың қажетті құзыреттіліктерін қалыптастыруға бағытталған ғылыми зерттеулер мен ғылыми жобаларға басшылық жасалуда.

1933 жылдан бастап «Ұлттық» статусын алған Ы.Алтынсарин атындағы Білім академиясы – ғылыми педагогикалық зерттеу орталығы мәртебесін әрдайым биік ұстап, педагогика ғылымда жаңа жетістіктерге жетіп, инновациялар мен ұлттық құндылықтар призмасы арқылы педагогикалық авангардтық идеялардың көкжиегінде «жарық жұлдыз» болып жарқырап, қазақ зиялыларының көрнекті өкілдерінің армандарын іске асырады.

Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА вице-президенті

Мұхамедханова А.К.

НАСТОЯЩЕЕ И БУДУЩЕЕ 12-ЛЕТНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

О.Б. Мазбаев

д.г.н., профессор, Национальная академия образования имени И. Алтынсарина.

Ш.Р.Амриева

к.х.н., ст.научный сотрудник, Лаборатория дисциплин естественно-математического направления и stem-технологии

Аңдатпа. Мақалада Қазақстанның басты проблемаларының бірі – 12 жылдық білім беруге жаппай көшу туралы айтылады. 12 жылдық оқу үшін оқу жоспарларының үлгілерін әзірлеу бойынша жұмыстар жүргізу жоспарлануда.

Аннотация. В статье раскрывается одна из главных проблем Казахстана – массовый переход к 12-летнему образованию. Планируется провести работы по разработке типовых учебных планов для 12-летнего обучения.

Abstract. The article deals with one of the main challenges in Kazakhstan – the transition to 12-year education. The work on developing curricula for 12-year training is under implementation.

Тірек сөздер: адами капитал, өзін-өзі анықтау, мета-оқыту, академиялық мотивация, «аралас оқыту».

Ключевые слова: человеческий капитал, самоопределение, мета-обучение, академическая мотивация, «смешанное обучение».

Key words: human capital, self-determination, meta-learning, academic motivation, “blended learning”.

На современном этапе понимание трансформации системы образования вызвано необходимостью формирования качественного человеческого капитала в Казахстане, выработки эффективных стратегий обучения, релевантных для постоянно меняющихся образовательных задач в XXI веке. Это все предусматривается при разработке концепции 12-летнего образования.

Инвестиции в образовательный капитал есть экономические инвестиции, поэтому правильно разработанное образование может помочь обществу стать экономически развитым и преуспевающим.

Очевидно, что система образования не успевает обновлять требования к учащимся. Современное поколение Z быстро оперируют технологическими достижениями для получения какой-либо информации или знаний. Именно 12-летняя школа может обеспечить правильную линию самоопределения учащихся и оценить их

реальные возможности. Одной из задач школы является то, чтобы учащиеся могли сами добывать знания на фоне бурно развивающихся коммуникационных технологий. Для этого им необходимо развивать навыки креативности, критического мышления, умение общаться и сотрудничать, находить возможности для обучения и роста. Образовательная система должна быть гибкой, чтобы помочь преуспеть учащимся вне зависимости от того, насколько быстро происходят изменения в мире.

Эффективная образовательная программа открывает для учащихся различные возможности для производства и приложения знаний и делает упор на мета-обучение, которое помогает учащимся стать вдумчивыми, самостоятельными и предприимчивыми.

Мета-обучение называют обучением умению учиться, т.е. это внутренняя мотивация и основной фактор успеха в

жизни. В каждом предмете описываются навыки, компетенции и методы мета-обучения, которые в наибольшей степени с ним коррелируют. Например, математика больше подходит для обучения критическому мышлению, упорству и метапознанию.

Значительно эффективней обучение становится в рамках междисциплинарного обучения, когда традиционные области знания не рассматриваются отдельно от их применения в реальном мире. К примеру, робототехника может использоваться не только для обучения компьютерным программам, но и в преподавании физических и математических принципов. Умение работать с техникой сейчас востребовано больше, чем когда-либо раньше. Важно, чтобы учащиеся привыкали к использованию имеющихся технологий: поиск в Интернете, работа с текстом, таблицами или приложениями социальных сетей, для того чтобы в будущем уметь совершенствовать их или работать с новыми еще не появившимися технологиями.

В Казахстане массовый переход на 12-летнее образование изменит учебную нагрузку и обучающихся, и учителей, повысит конкурентоспособность учащихся в меняющемся мире, изменит подходы в обучении, обеспечит явную профориентацию.

Программными целями общего среднего образования в условиях 12 летнего обучения являются:

1. Закладывать фундаментальное образование для глубокого осмысления способностей и противоречий.
2. Развивать функциональную грамотность, т.е. способность использовать полученные знания для решения жизненных проблем.
3. Формировать понятийный научный аппарат и научить пользоваться им.
4. Выбатывать практические навыки и ключевые компетенции с ориентацией на дифференцированное и профильное обучение.

5. Развивать коммуникационные навыки, необходимые для взаимодействия в социуме.

6. Формировать и развивать духовно-нравственные качества личности.

7. Воспитывать гуманистически философскую личность, в основе которой лежат воззрения аль-Фараби, Ю.Баласагуни, Алтынсарина, Абая, А.Байтурсынова и т.д.

8. Раскрывать внутренний потенциал, развивать эмоциональный интеллект.

9. Развивать культурное и патриотическое отношение через национальное достояние, традиции и ценности.

10. Научить овладевать навыками самообразования для жизни, справляться с препятствиями на пути обучения.

Для реализации указанных целей были поставлены следующие задачи:

1. Создание безопасной комфортной образовательной среды;
2. Поощрение самостоятельного мышления, творчества, самореализации, индивидуальности;
3. Оказание психолого-педагогической поддержки, применение психологического подхода к обучающимся;
4. Обеспечение практикоориентированного принципа обучения;
5. Контроль учебной нагрузки обучающихся;
6. Создание условий для полноценного физического развития и укрепления здоровья;
7. Внедрение в образовательный процесс современных технологий и ресурсов;
8. Предоставление широкого выбора профильных предметов и элективных курсов;
9. «Мягкие» формы воспитания личности.

Переход на 12-летнее образование обусловлен ранней академической мотивацией в информационно-богатом обществе и ориентацией учащихся на профилизацию по интересам и потребностям.

Предполагается, что содержание

учебных предметов в школе будет изменяться в следующих направлениях:

- правильное проектирование учебного плана и программы; включение новых научных направлений, необходимых для жизни в современном обществе; исключение устаревших концепций;
- организация тайм-менеджмента для достижения целей обучения учащимися в классе;
- баланс в распределении учебного материала между основной и старшей школой, между базовым и профильным содержанием образования; модульные подходы к формированию содержания учебного материала;
- развитие идеи содержания образования как среды для личностного роста учащихся; включение в общеобразовательный процесс вариативного и исследовательского компонентов содержания образования для самоопределения и самореализации учащегося;
- разработка деятельностного конструктивного подхода на основе широкого выбора технических возможностей и обучающих технологий и процедур;
- разработка и создание учебников

нового типа, адресованных подрастающему поколению цифрового мира.

В структуру 12-летнего образования входят:

- а) начальное образование продолжительностью не менее пяти лет;
- б) основное среднее образование, формирующее предметные и метапредметные компетенции;
- г) общее среднее образование, реализующее профильное обучение с включением проектов. На этой ступени учащийся должен точно знать, куда он будет поступать после 12 класса.

НАО имени Ы.Алтынсарина разрабатывает новый подход к 12-летнему образованию, который предполагает придание образовательному процессу ярко выраженной смысловой нагрузки, превалирование «смешанного обучения» («blended learning») с использованием разнообразных методик. При работе над проектом проведен анализ образовательных стандартов для предметов по обновленному содержанию, результаты которого будут учитываться при подготовке типовых учебных планов и программ 12-летнего общего среднего образования.

Список литературы:

1. Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2020-2025 годы
2. Профессиональное развитие учителя: традиции и перемены. Сборник докладов том 3 II Международная научно-практическая конференция Астана Казахстан .4-5 декабря 2012г . С31-36.

ҚАШЫҚТАН ОҚЫТУ: ҚИЫНДЫҚТАР ЖӘНЕ ОЛАРДАН ШЫҒУДЫҢ ЖОЛДАРЫ

А.Е. Маталиева

Тараз қаласы, Б.Момышұлы атындағы №45 қазақ классикалық гимназиясы,
matalieva82@mail.ru

Аңдапта. Баяндамада қашықтан оқыту жүйесіне көшу жағдайындағы кездескен қиындықтар, орын алған мәселелер және олардан шығудың жолдары қарастырылған. Нақтылап айтар болсақ, сабақты ұйымдастыру, сабақтың мазмұны, оқу мен оқытудың әлеуметтік аспектілері бойынша кездескен қиындықтар, олардың шешімі мен нәтижесі айтылған. Дәстүрлі оқыту мен қашықтан оқыту ерекшеліктеріне салыстырмалы талдау жасалған.

Аннотация. В статье рассмотрены проблемы, возникшие в условиях перехода на дистанционную систему обучения, даны пути их преодоления. Говорится о трудностях по организации и содержанию урока, социальным аспектам обучения, путях их решения и итогах. Проведен сравнительный анализ особенностей традиционного и дистанционного обучения.

Abstract. This article examines the problems arisen in the context of the transition to a distance learning system, it also provides ways to overcome them. In particular, difficulties in lesson organization, lesson content, social aspects of learning are voiced, measures taken and results are discussed. A comparative analysis of traditional and distance learning peculiarities is carried out.

Тірек сөздер: дәстүрлі, қашықтан оқыту, сабақ мазмұны, қашықтықтан ұйымдастырылатын сабақ мәселелері.

Ключевые слова: традиционное, дистанционное обучение, содержание урока, проблемы дистанционного урока.

Key words: traditional, distance learning, lesson content, problems of distance learning.

Қазіргі таңда бүкіләлемдік пандемияға сай оқыту қашықтан жүргізіліп отыр. Қашықтан оқыту – білім алушы мен педагогтің синхронды және асинхронды форматта өзара іс-қимылы кезінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды және телекоммуникациялық құралдарды қолдана отырып жүзеге асырылатын оқыту. Қашықтан оқыту Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 28 тамыздағы «Қашықтықтан білім беру технологиялар бойынша оқу процесін ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 20 наурыздағы

№ 137 бұйрығына өзгеріс енгізу туралы» № 374 бұйрығы, 2020 жылғы 28 желтоқсандағы №548 шығыс хаты негізінде жүзеге асырылып отыр.

Қашықтан оқытуға 2019-2020 оқу жылының төртінші тоқсанында көшкен кезде бірнеше қиындықтардың туындағаны шындық. Себебі жалпы қоғам, мұғалімдер қашықтан оқытуға дайын емес еді. Мұғалімдердің АКТ-ны меңгеру құзыреттілігінің жеткіліксіз деңгейде болуы, бейне контенттер мен подкасттар дайындауда кәсіби шеберліктің болмауы, ата-аналар тарапынан түсініспеушіліктің орын алуы мен ақпараттық құзыреттіліктерінің төмендігі, оқушылардың

жауапкершіліксіз қарауы, кейбір білім алушылардың қажетті планшет, компьютер, гаджеттермен жабдықталмауы оқу мен оқытуда біршама қиындық тудырды. Сонымен бірге сабақты ұйымдастыру, сабақтың мазмұны мен құрылымдық бөлігінде, оқу мен оқытудың әлеуметтік аспектісінде де қиындықтар кездесті.

Қазақта «Ел басына күн туса, ер етікпен су кешер» деген сөз бар. Мұғалімдер де туындаған қиындыққа қарамастан білім алушыларға білім беру үшін жан-жақты іздене бастады. Қалалық білім бөлімі, Педагогикалық шеберлік орталығы және гимназияның "Информатика" пәні мұғалімдері тарапынан қашықтан оқыту жағдайында түрлі білім беру платформаларының артықшылықтарын пайдалану бойынша ұйымдастырылған бірнеше вебинар, оқыту, үйрету семинарларының нәтижесінде және мұғалімдердің біліктіліктерін цифрлық құзыреттіліктерді арттыру курстарында жетілдіруі нәтижесінде АКТ құзыреттіліктері артты, білім беру платформаларының мүмкіндіктерін кеңінен қолдана бастады. Әр мұғалімнің сабағында сандық білім беру ресурстарының мүмкіндіктерін барынша пайдалану көрініс тапты. Оқушы жетістігінің күнделікті сабақта 10 балдық жүйемен бағалануы білім алушылардың жауапкершілігін арттыра түсті. Ата-аналармен жүргізілген жұмыстардың тиімділігі олардың білім беру платформаларында жұмыс жасай алу дағдыларының қалыптасқанынан көрінді.

Қашықтан оқытуға көшкен 2019-2020 оқу жылының 4-тоқсанында кездескен алғашқы мәселелер мен орын алған қиындықтардан "Қалай шықтық?", "Қандай нәтижеге жеттік деген?" – сұрақтарға жауап іздеп көрейік.

I. Ұйымдастыру мәселелері қалай болды?

Қиындықтарды шешу жолдары

Нәтиже

4-тоқсан 2019-2020 оқу жылы

Мұғалімнің жұмыс күнінде жүйелілік болмады. Себебі оқушының, ата-ананың мүмкіндігіне тәуелді болды.

Мұғалімнің уақыты өзгеріске тәуелді болды.

Қашықтан оқыту кезінде мұғалімдер күйзеліске түсті. Себебі оқу уақытын бір мерзімде бастау қиындық туғызды. Әр оқушымен жеке жұмыс жасауға тура келді. Қашықтан оқыту жағдайына қарамастан, мұғалімдер бірлесіп, ынтымақтаса жұмыс жасады (білім беру платформаларының мүмкіндігін барынша пайдалануға тырысты) Қашықтықтан оқыту мемлекетімізде, орта білім беретін ұйымдарда бірінші рет қолданылған оқыту формасы болды.

2020-2021 оқу жылы

Оқу тапсырмасын қабылдау мерзімін нақтылау арқылы мұғалімнің де, оқушының да күн тәртібі реттелді. Әр сынып оқушыларының жас ерекшелігіне сай оқу тапсырмаларын беру нұсқаулығы басшылыққа алынды. Мұғалімдер синхронды, асинхронды форматта сабақ өту арқылы күн тәртібін қалыптастырды.

Білім беру платформаларын тиімді пайдалану арқылы әр мұғалім жұмыс уақытын басқара алатын болды. Компьютердің адам денсаулығына тигізетін зиянын түрлі дене, көзге арналған жаттығуларды жасау және компьютер экранынан қорғайтын құралдарды қолдану арқылы шешімін табуға тырысты.

II. Сабақтың мазмұны

Қиындықтар

Шешу жолдары

Нәтиже

4-тоқсан 2019-2020 оқу жылы

Сабақтың кейбір кезеңдерінің жүйесі сақталмады. Жаңа білімді игертуде ақпарат шамадан тыс көп берілетіні байқалды. Оқу тапсырмаларын орындауда оқушылар түрлі сылтаулар айтып, сыңаржақтық байқалды. Оқушылардың оқу жетістіктерін шынайы бағалау қиындық тудырды. Кері байланыс көбіне ауызша, WhatsApp, телеграмм мессенджерлері бойынша берілді. Оқу мақсатына жетуді көздейтін бейнересурстарды, подкасттар мен контенттерді мұғалімдер бірлесіп, параллель сыныптарда бірге жасады. Әріптестер

арасында ынтымақтастық орнады.

2020-2021 оқу жылында сабақ құрылымының үш маңызды бөліктері (мазмұны, ұйымдастырылуы, технологиялар) мен оқушылардың тұлға ретіндегі қажеттіліктері ескеріліп, сабақтың барлық кезеңдері сақталуда. Қалыптастырушы бағалауға балдық жүйені ендіру арқылы оқушылардың оқу жетістіктері мүмкіндігінше шынайы бағалануда.

Білім беру платформаларының мүмкіндіктерін сабақ барысында тиімді қолдану мұғалімнің уақытты басқаруы мен оқушылардың сапалы білім алуына жағдай жасайды. Сындарлы кері байланыс балдық жүйенің негізінде дескрипторлар және білім беру платформаларының мүмкіндіктері арқылы беріледі. Қашықтан оқу кейбір оқушыларға ұнай бастады. Кей-оқушылардың бойында сындарлы ойлау дағдысы қалыптасып, шығармашылықпен айналыса бастады.

III. Оқу мен оқытудың әлеуметтік аспектісі

Қиындықтар

Шешу жолдары

Нәтиже

4-тоқсан 2019-2020 оқу жылы

Ата-аналар тарапынан цифрлық сауаттылықтың төмен болуы. Көп балалы отбасыларда қашықтан оқуға қажетті техникалық құралдардың (ноутбук, планшет, ғаламтор желісі) болмауы қиындық туындатты. Түсіндіру вебинарлары өткізілді. Кеңестер берілді. Өтініш жасаған отбасыларға гимназия тарапынан нетбуктар, қажетті техникалық құралдар таратылды. Мұғалімдер уақытқа шектеу қоймастан, ата – ананың мүмкіндігіне қарай оқушының тапсырмасын қабылдады. Ата-аналар қашықтан оқыту жүйесінде жұмыс жасаудың жолдарын, ерекшеліктерін түсінді. Нәтижесінде ата – аналардың цифрлық сауаттылығы артты.

2020-2021 оқу жылы.

Ата-ананың жұмыста болуы себебінен бастауыш сынып оқушыларының тапсырмаларды дер кезінде орындай

алмауы қиындықтар тудырды. Кезекші сыныптар ашылды. Оқушылар сабаққа уақытылы қатысып, тапсырмаларды орындай алды. Оқушыларға психологиялық қолдау көрсетілді, аландаушылыққа, үрейге, қобалжуға жол берілмеді.

Қашықтан оқыту жүйесі бойынша қорытынды тұжырым жасайтын болсақ:

Дәстүрлі оқыту

Қашықтан оқыту

Қашықтан оқытуды қолдану келешегі

1. Тәжірибелік жұмыстарға уақыт көбірек бөлінді.

2. Жұптық, топтық жұмыс барысында белсенділігі жоғары оқушылардың қабілеттері басымдылық танытты.

3. Мұғалім сандық білім беру мүмкіндіктерін қажеттілігіне қарай ғана қолданды.

4. Мұғалімнің және оқушының дене қозғалысының белсенді болуы.

1. Уақыттың басым бөлігі оқу материалын меңгеру үшін өздігінен ізденуге жұмсалды.

2. Әр оқушыға жеке жұмыс жасау қажеттілігі туындағандықтан, олар өздігінен ізденіп, өз оқуын реттей алатын дағдысы қалыптасты.

3. Әрбір сабақта сандық білім беру мүмкіндіктерін қолданғандықтан, мұғалімнің АКТ құзіреттіліктері дамыды.

4. Мұғалім де, ата-ана да, оқушы да жан-жақты, құзіретті, өзгермелі өмірге бейім тұлға ретінде қалыптасып, даму үстінде.

5. Жаңартылған білім беру мазмұны аясында мұғалімдердің сабақты бірлесіп жоспарлауы (тігінен, көлденеңінен)

6. Дене қозғалысының шектелуі.

7. Оқушылардың жауапкершілігі мен академиялық адалдыққа әсер етеді.

1. Денсаулығына байланысты үйде оқитын білім алушылар үшін қашықтан оқыту тиімді.

2. Мониторинг, диагностика, сауалнама, бақылау кесінділері, жиынтық бағалау тапсырмаларын алуда қолдануға болады.

3. Ата-ананың мүмкіндіктерін, уақытын ескере отырып, түрлі жиналыстарды өткізуге болады.

4. Оқушыларды олимпиадаларға, байқауларға, ғылыми жобаларға дайындау барысында білім беру платформаларының мүмкіндіктерін қолдану.

5. Серіктес мектептермен байланыс жасауда, кәсіби қоғамдастықтың жұмысын жүргізуде қолдану.

Мұғалім – қандай қиындық болмасын, ең бірінші орынға оқушыға сапалы білім мен саналы тәрбие беруді қоятын, тығырықтан шығатын жолды іздеп табатын тұлға. Қашықтан оқыту жағдайына

қарамастан мұғалім балаға білім беруші, жол көрсетуші, нұсқаушы рөлінде қалса, ата-ана қадағалаушы, қолдаушы және қорғаушы ретінде маңызды рөлге ие болды. Қашықтан оқытуда бала ата-ана мен ұстаздың қолдауына, көмегіне қаншалықты зәру болса, ата-ана мен ұстаздардар да бір-бірімен тығыз байланыста болу керектігін көрсетті. Ынтымақтаса, бірлесе жұмыс жасаған жағдайда ғана қандай болмасын қиындықты жеңіп шығуға болатынына көзіміз жете түсті.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Нұр-Сұлтан: 2020 ж.

2. 2017-2021 жылдарға арналған «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы. – Астана: 2017 ж.

3. Білім беру ұйымдарына электрондық оқыту жүйесін енгізу жағдайында педагогтердің біліктілігін арттыруды ұйымдастыру әдістемесі / Ахметова Г., Караев Ж.А., Мухамбетжанова С.Т./Алматы: АҚ ҰБАО «Өрлеу», 2013

4. Қазақстан және ТМД елдеріндегі білім беруді ақпараттандырудың ІҮ Халықаралық форумының ғылыми мақалалар жинағы, Шымкент: 2020

УДК 371.311.3

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ГОТОВНОСТИ УЧИТЕЛЯ К РАБОТЕ В МАЛОКОМПЛЕКТНОЙ СЕЛЬСКОЙ ШКОЛЕ В РАМКАХ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЕТОДИЧЕСКОГО ЦЕНТРА

Р.С. Сәркен

магистр педагогического образования,
директор КГУ «Центр методической работы работы
и информационных технологий в сфере образования»
КГУ «Управление образования акимата Северо-Казахстанской области»
e-mail: roza.srken@mail.ru

Аңдапта. Мақала Солтүстік Қазақстан облысының шағын жинақты мектептері әдіскерлері мен педагогтерінің табысты өзара іс-қимыл формаларының барлық инновациялық арсеналын пайдаланатын облыстың әдістемелік қызметі тарапынан мұғалімдерді әдістемелік сүйемелдеуді ұйымдастыру туралы баяндайды.

Аннотация. Организация методического сопровождения учителей со стороны методической службы области, использующей весь инновационный арсенал форм успешного взаимодействия методистов и педагогов малокомплектных школ Северо-Казахстанской области.

Abstract. The article informs on the organization of teachers' methodological support provided by the regional methodological service which uses a multitude of successful interaction innovative forms for methodologists and undergraded teachers in the North Kazakhstan region.

Тірек сөздер: Шағын жинақты мектептер, әдістемелік қызметтер, ресурстық орталықтар, кәсіби құзыреттіліктер.

Ключевые слова: Малокомплектные школы, методические службы, ресурсные центры, профессиональные компетенции.

Key words: Small schools, methodological services, resource centers, professional competencies.

В сфере образования Республики Казахстан особую актуальность приобретает развитие малокомплектных школ, так как в последние годы в стране количество школ с малым контингентом обучающихся, совмещенными классами-комплектами и со специфической формой организации учебных занятий резко увеличилось. Сегодня практически каждый четвертый учитель работает и каждый шестой казахстанский школьник учится в условиях малых школ.

По статистическим данным, в целом по Республике Казахстан из 7576 общеобразовательных школ Казахстана 4288 являются МКШ, что составляет 56,5% от общего числа [1].

Функционирование системы малых

школ влияет одновременно на показатели уровня образования страны в целом и является важнейшим фактором развития сельскохозяйственных регионов. Школа в селе играет градообразующую роль, имея статус образовательного и культурного центра, способствует сохранению населенного пункта, а значит экономическому развитию территории.

В сельской местности расположено 6032 общеобразовательных школ, из них 4139 – МКШ, что составляет 68,6%. Из 1913 городских – 149 МКШ. [2].

Результаты итоговой аттестация обучающихся сельских и городских школ показывают постепенный рост среднего балла от малого населенного пункта в

пользу мегаполиса, что становится одной из немаловажных причин оттока населения в более крупные населенные пункты.

Сопоставление сельских и городских школ показывает существенную разницу в обеспеченности материально-технической базы, инфраструктуры, финансирования, а, главное, отсутствия в кадровом составе высококвалифицированных учителей, это влияет на общеобразовательную подготовку, что, на мой взгляд, и является причиной «разрыва» между селом и городом.

Неравномерная плотность населения в стране обусловила региональный аспект данной проблемы: большинство малокомплектных школ располагаются в Северо-Казахстанской (77,35 % от общего количества школ области), Акмолинской (81%), Костанайской (77,5%); Павлодарской (76,5%), Западно-Казахстанской (72,9%) областях. Количество малокомплектных школ за последние 15 лет увеличилось в 2 раза [1].

В Северо-Казахстанской области число малокомплектных школ от общего числа преобладает, поэтому поиск и разработка эффективных инновационных путей функционирования МКШ становится одной из важнейших задач Центра методической работы и информационных технологий.

У сельской школы с малым количеством учащихся есть свои характерные особенности, которые обусловлена тем, что учителю приходится решать очень специфичные проблемы: как организовать учебный процесс в разновозрастной группе, где ведется обучение школьников из разных классов и по разным образовательным учебным программам; как проводить занятия по нескольким предметам, не имея при этом базового образования по некоторым из них; какие выбрать формы и методы обучения и воспитания в классном коллективе, где обучаются несколько учеников; как организовать внеурочную деятельность всех детей в различных объединениях и группах разновозрастного состава.

Учитель, работающий в таких сложных

обстоятельствах, должен обладать рядом дополнительных профессиональных компетенций.

Педагогическим сообществом под профессиональной готовностью учителя к работе в МКШ понимается целостное интегративное качество личности педагога, которое проявляется в совокупности знаний теоретического, методического характера, выражающееся в практических умениях и навыках организации педагогического процесса в малой школе.

Эти условия диктуют необходимость специальной подготовки учителя для школ такого типа, поэтому перед областной методической службой встал вопрос: Как организовать в условиях Центра эффективное методическое сопровождение профессиональной готовности учителя к работе в малокомплектной школе?

Поиск ответа на поставленный вопрос показал, что положительным и результативным откликом станет реализация в рамках своей деятельности Программы по формированию профессиональной готовности учителя к работе в МКШ, так как анализ условий модернизации сельских школ области, которые в большинстве своем мы причисляем к малым школам, показал, что здесь особую значимость приобретает повышение уровня профессионализма педагогов.

Содержание деятельности Центра методической работы в контексте формирования профессиональной готовности учителя к работе в малокомплектной сельской школе определяется Государственной программой развития образования и науки Республики Казахстан на 2020 - 2025 годы и Концепцией развития малокомплектных школ в Республике Казахстан.

Методисты Центра, учитывая актуальность проблемы, определили целесообразность программы в обеспечении профессиональной готовности педагога для осознанного освоения современных технологий и методик работы в малокомплектных школах.

В результате реализации программы педагоги должны овладеть:

- знанием особенностей организации процессов обучения и воспитания в малокомплектных школах;
- умением применять полученные знания на практике;
- навыком творческой, аналитической и самообразовательной деятельности при организации педагогического процесса в малокомплектной сельской школе.

Дистанционное взаимодействие методической службы с педагогами расширило горизонты возможностей, поэтому формой реализации программы в новом учебном году выбран постояннодействующий семинар для педагогов МКШ, способных модернизировать содержание своей деятельности.

Возможности нового формата коммуникации с учителями, в том числе из удаленных школ, что особенно актуально для нашего региона, расширили и функции методического сопровождения учителя, поэтому в план работы Центра включены реализуемые через образовательные проекты предметные ассоциации, различные мероприятия и обучающие мастер-классы в онлайн режиме, в том числе на республиканском и международном уровне.

Так, в марте 2021 года Центром в рамках Международного сотрудничества организованы и проведены областные предметные олимпиады учителей предметников, в апреле прошла международная онлайн олимпиада для учителей химии, биологии, математики и начальной школы, в которой приняли участие более 5000 педагогов Казахстана и России. 57 % участников олимпиады из числа педагогов Северо-Казахстанской области были представителями сельских и малокомплектных школ.

Созданные предметные объединения учителей – Ассоциации – стали эффективным инструментом представления и распространения положительного педагогического опыта, а также средс-

твом решения профессиональных затруднений и возможностью повышения профессионализма педагогов. В этом учебном году каждая ассоциация представила опыт своих педагогов через различные формы:

- диалоговая площадка – Ассоциация учителей математики;
- фестиваль методических идей – Ассоциация учителей химии и биологии «Шеберлік»;
- калейдоскоп идей – Ассоциация учителей физики;
- педагогическая панорама – Ассоциация учителей начальных классов;
- методическая лаборатория – Ассоциация учителей казахского языка;
- «Субботний вечер» – Ассоциация учителей истории и географии;
- мастер-классы «Могу поделиться» – Ассоциация учителей русского языка и литературы.

Охват участников этих образовательных проектов составил более 8000 педагогов, не менее 60% из них представляли сельские школы.

В ГПРО РК на 2020-2025 гг. одним из приоритетов определено уменьшение разрыва между городом и селом, с этой целью педагоги школ области с низкой результативностью были закреплены за сильными школами, специализированные школы курировали сельские школы. Проведенные в онлайн режиме мастер-классы, консультации учителей из сильных школ для своих подшефных были направлены на актуализацию сильных сторон деятельности педагога, уверенному преодолению проблемных ситуаций, возникающих в профессиональной деятельности.

В ноябре 2020 года стартовала Областная педагогическая панорама «Аллея открытых уроков». Панорамный просмотр 155 занятий с учащимися дал уникальную возможность дотянуться до самых дальних школ и увидеть в реальном времени уроки учителей, а экспертам – наблюдателям – педагогам мастерам и исследователям в режиме обратной связи

оказывать методическую поддержку учителям, воспользовавшимся возможностью представить свой опыт коллегам на таком высоком уровне. Лучшие уроки размещены на сайте.

Снижение качества знаний по итогам года показало необходимость принятия срочных мер по восполнению знаний школьников, педагоги области включились в работу «Летней школы». 85 педагогов (из них 11 представители областного центра) в рамках Панорамы, организованной нами с целью обобщения и распространения подобного опыта, поделились записями своих уроков с коллегами. Лучшие видеозаписи отмечены сертификатами Центра.

Для оказания педагогам всесторонней помощи при решении различных методических вопросов, сотрудничества, обеспечения условий профессионального роста и компетентности, с одной стороны, и запросов, интересов, потребностей самих педагогов, с другой стороны, организован постоянный вебинар «Методический час» по актуальным вопросам образования - для педагогов района, методистов-предметников районных и городского отделов образования как практико-ориентированный подход к решению назревших проблем.

Рефлексия по итогам данных вебинаров показала интерес, своевременность и востребованность подобной диалоговой площадки, где в реальном времени появилась возможность у педагогов получить информацию по интересующим вопросам и все необходимые разъяснения.

Кроме того, нами проведен в 2 этапа обучающий семинар с использованием платформ BilimLand, Kundelik.kz, ZOOM, DARYN.ONLINE, Microsoft Teams, Google Forms на тему «Организация дистанционной формы обучения» для повышения уровня IT - компетенций для более чем 3000 педагогов.

А для прямого и оперативного взаимодействия с методистами

районных отделов образования и с педагогами на постоянной основе работают 78 чатов WhatsApp. Активно осуществляется трансляция лучшего опыта педагогов на YouTube канале «Bilikti ustaz». Данный контент имеет полторы тысячи подписчиков. Видеоматериалы ежедневно просматривают свыше 200 педагогов.

Для оказания методической помощи начинающим педагогам, особенно сельских школ, нуждающимся в поддержке и сопровождении, а также для педагогов, желающих передать свое мастерство, нами внедрен и реализуется областной проект «Лаборатория НАСТАВНИЧЕСТВА».

Сегодня 408 молодых педагогов области работают с педагогами наставниками по вопросам организации учебной деятельности в рамках своего предмета. Совместно с отделами образования методистами Центра проведены онлайн-диалоговые площадки с наставниками.

Одним из важнейших путей решения проблем МКШ является создание на базе полнокомплектных сельских школ опорных школ – ресурсных центров, где консолидируются образовательные ресурсы близлежащих малых школ, за каждым РЦ закреплено несколько магнитных школ.

В 2020-2021 учебном году в СКО сеть ресурсных центров, имеющих достаточную материально-техническую базу: кабинеты новой модификации, мультимедийные кабинеты, трудового обучения составила 26 единиц, к ним прикреплена 64 магнитные школы, в которых обучается более 550 учащихся.

Рисунок 1. Количество малокомплектных школ в Северо-Казахстанской области

Роль РЦ опорных школ на данном этапе очень важна для поддержки уровня образования, в этой связи Опорная школа важна для обеспечения доступа к качественному образованию обучающихся малокомплектных школ.

Специалистами ЦМРиИТО в течение учебного года проводится систематическая работа по координации и методическому сопровождению РЦ области, включающая проведение на системной основе обучающих вебинаров, областных и республиканских семинаров по обмену опытом работы между опорными и магнитными школами.

За счет ресурсных центров происходит преодоление социальной изолированности детей отдаленных сельских школ, дефицит культурно-развивающей среды. Происходит решение проблем предпрофильного и профильного обучения.

Проведение семинаров областного и регионального уровня среди ресурсных центров является хорошей площадкой для взаимобмена опытом педагогов РЦ области. Такая работа позволяет определить эффективность проводимой работы администрацией РЦ и их взаимодействие с магнитными школами, выявить имеющиеся проблемы в организации работы.

Для выявления самого эффективного опыта работа и определения лучших результатов в феврале 2021 года Центром проведен областной конкурс «Лучший ресурсный центр». Результатом такой работы стало участие североказахстанских МКШ в республиканском конкурсе «Лучшая опорная школа (ресурсный центр)», где одна из школ стала победителем мероприятия.

По инициативе методистов центра проведен Республиканский онлайн семинар «Проблемы, поиск и пути решения» по организации работы Ресурсных центров с магнитными школами в режиме дистанционного обучения. В мероприятии приняли участие директор Центра развития МКШ Национальной академии имени И. Алтынсарина, а также представители

образования Карагандинской области. Участники мероприятия отметили, что в ситуации образовательного кризиса в период пандемии, дети из малокомплектных школ получали помощь квалифицированных специалистов в преодолении затруднений по базовым дисциплинам. Учебная мотивация школьников не снизилась, что проявилось в улучшении учебных показателей в овладении практическими навыками в рамках профилей. Серьезную профилактическую роль сыграли здесь методисты Центра, поддерживающие на дистанции профессионализм педагогов МКШ, РЦ.

Итоговое заседание всех ресурсных центров области, проведенное в мае 2021 года, позволило оценить работу за прошедший учебный год и наметить стратегические задачи на новый.

Ресурсные центры для помощи малокомплектным школам в полной мере являются инновационными образовательными организациями и обеспечивают современные формы обучения, где используются возможности современных образовательных технологий, у учащихся есть возможность обучаться у педагогов-предметников – «узких специалистов», это доказывается наблюдаемой положительной динамикой уровня обще учебных умений и навыков учащихся МКШ. В целом можно сказать, что курирование деятельности РЦ со стороны методических служб дает возможность оказывать своевременную консультативную помощь педагогам, а значит способствует эффективности их работы.

Впереди нас ждет непростой этап образовательной адаптации и восстановления потерянного качества знаний, поэтому совместная работа методистов и учителей, нацеленных на положительный результат, становится эффективным условием развития профессиональной компетентности всех участников образовательного пространства области, независимо от степени удаленности,

8 ОҚЫТУДЫҢ ТЕОРИЯСЫ МЕН ТӘЖІРИБЕСІ

что подтвердил предыдущий период дистанционного взаимодействия.

Таким образом, вся проводимая Центром систематическая каждодневная работа позволяет решать имеющиеся запросы педагогического сообщества области по

повышению качества образования путём обеспечения обратной связи с педагогами, которая позволяет вносить эффективные коррективы в деятельность педагогов, в том числе учителей малокомплектной школы.

Список литературы:

1. Развития -[Электронный]- :// .ru//80/528/28822.
2. Программа науки 2020-2025 -электронный-://.kz///--razvitiya----respubliki----2020-2025-

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘДЕНИЕТІ МЕН ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Б.К. Сақтағанов

*Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы,
PhD докторы*

Аңдапта. Мақалада білім алушылардың экологиялық мәдениеті мен құзыреттілігін қалыптастыру қарастырылады. Мектеп қабырғасында білім алушылар ғылыми-зерттеу жұмыстарына, қоршаған орта саласындағы мәселелердің шешімдерін шығармашылық іздестіруге қатысатындығына тоқталады. Білім алушылардың оқу және зерттеу қызметі экологиялық мәдениеттің барлық компоненттерінің қалыптасуын қамтамасыз етеді. Сондықтан білім алушылардың экологиялық мәдениетін көтеруге ықпал ететін педагогикалық шарттардың бірі экологиялық бағыттағы пәнаралық ғылыми-зерттеу жұмыстарын насихаттау, сонымен қатар экологиялық жұмысты таныстыру бойынша іс-шараларды жүзеге асыру сөз болады.

Аннотация. В статье рассматривается формирование экологической культуры и компетентности обучающихся. В школе обучающиеся вовлечены в исследования, творческий поиск решений экологических проблем. Учебно-исследовательская деятельность обучающихся обеспечивает формирование всех компонентов экологической культуры. Поэтому одним из педагогических условий, способствующих повышению экологической культуры обучающихся, является продвижение междисциплинарных исследований в области экологии, а также осуществление мероприятий по продвижению экологической работы.

Abstract. The article discusses the formation of ecological culture and competence of learners. School learners are involved in environmental problems research. These research activities of learners form and develop all components of ecological culture. Therefore, one of the pedagogical conditions contributing to the improvement of the ecological culture of learners is the promotion of interdisciplinary research in the field of ecology, as well as the implementation of activities to promote environmental work.

Тірек сөздер: Экология, мәдениет, құзіреттілік, табиғат, зерттеу.

Ключевые слова: Экология, культура, компетентность, природа, исследования.

Key words: Ecology, culture, competence, nature, research.

XX ғасыр мен XXI ғасырдың басындағы экология теңдесі жоқ дамуды бастан өткерді, өйткені ол жеке биологиялық пәннен мега-ғылымға айналды, соның ішінде барлық жаратылыстану ғылымдарының және гуманитарлық ғылымдардың көпшілігінің сұрақтары бар. Экологияға деген жалпы қызығушылық мәжбүрлі болып шықты – өйткені табиғат жағдайының күрт нашарлауына байланысты, халықтың қарсылығына төтеп бере алмады. Соңғы 150 жылда бірнеше есе артқан адамзаттың

жұмыс күші адамдардың өзі үшін де, жер бетіндегі барлық табиғат үшін де өте қауіпті болды. Экономикалық дамуды реттеу алыс болашаққа алаңдаушылықты және көпфакторлы мәселелерді шешуді талап етеді. Жеке тұлғаның қысқа мерзімді мүдделері бүкіл адамзат қауымдастығының ұзақ мерзімді мүдделерімен: жер туралы, оның ішкі құрылымы, рельефі, климаты, сулары, топырағы, өсімдік жамылғысы, жануарлар, халық, табиғи ресурстар, дүние-жүзілік экономика, елдердің табиғаты мен

экономикасы, әлемдік мұхит, өзіңнің елің туралы және т.б. мәселелерде тоғысады. Осы білімнің арқасында көптеген табиғи және әлеуметтік құбылыстарды ғылыми тұрғыдан түсіндіруге, қоршаған әлемде қарастыруға болады, олар кең дүниетанымның дамуына ықпал етеді. Адамның жеткіліксіз ойластырылған әрекеті - бұл адамның өзі үшін де, Жердегі бүкіл тіршілік үшін де климаттың жылынуының себептерінің бірі [Абдулкаримова, А.М., Эльдарова Х.Б., Батукаев Н.С., 2014. № 10 (3)].

Қазіргі экологиялық дағдарыстың алдын алу тек экономикалық немесе ғылыми-техникалық мазмұндағы шараларды қабылдаумен шектелмейді. Ғылымда адамзат ғаламдық мәселелердің тарылу шеңберінен шыққан апаттан оның өмірінің адамгершілік негіздерін түбегейлі қалпына келтіру арқылы ғана, этикалық нормаларды табиғатқа тарату арқылы ғана шыға алады деген ұстаным барған сайын өзекті бола түсуде [Бейсеева Г.Б., Сатубалдина С., 2002].

Экологиялық қиындықтардың, табиғи ортаның дағдарыстық жағдайының маңызды себептерінің бірі – халықтың экологиялық мәдениетінің төмендігі, адамдардың экологиялық өзін-өзі тануының болмауы және қоршаған ортаны қорғаудың тұрақты қажеттілігі, табиғи ортаға тұрақты құндылық қатынасы. Бұл мәселені өркениеттің тарихи дамуы барысында туындаған мәңгілік проблемалардың бірі ретінде атауға болады [Бейсенова Ә.С., Шілдебаев Ж.Б., Сауытбаева Г.З., 2001].

Табиғаттың дағдарыстық жағдайына деген жалпы алаңдаушылық «жаһандық ойлау» позициясы дамиды, экологиялық білім беру саласындағы нақты іс-әрекеттерде қамтылған әртүрлі халықаралық форумдарда да айтылады – «жергілікті жерде әрекет ету» идеясы жүзеге асырылуда. Мемлекеттік органдар, шығармашылық ұжымдар және жеке энтузиастар өздерінің кәсіби біліктіліктерін арттыратын білім алушыларға арналған экологиялық білім мен тәрбие беру бағдарламаларын құруда. Бағдарламалардың іс жүзінде жүзеге

асырылуы адамдардың ойлау қабілетін, олардың табиғатқа көзқарасын, әр адамның және бүкіл қоғамның онымен өзара әрекеттесуін өзгертеді, ғаламшардағы тұрақты даму идеясын түсінуге алып келеді [Баешов А., Дәрібаев Ж.Е., Шакиров Б.С. және т.б., 2000. -196 б.].

Білім алушы болашақ қандай қызметке дайындалса да, оның экологиялық этикасы мен экологиялық мәдениеті болуы керек. Ал егер білім, білік, дағдыларды қалыптастыру мамандардың міндеті болса, онда табиғатқа деген көзқарасты, онымен өзара іс-қимылдың мақсаттары мен мотивтерін дамыту, қызметтің экологиялық негізделген стратегияларын таңдауға дайындық барлық мұғалімдердің міндеті болып табылады. Сондықтан экологиялық білім беру білім беру жүйесіндегі маңызды заманауи тенденция ретінде қарастырылады. Ол сабақтастық, интегралдылық, пәнаралық және проблемалық принциптерді жүзеге асыруды көздейді.

Мектеп қабырғасында білім алушылар ғылыми-зерттеу жұмыстарына, қоршаған орта саласындағы мәселелердің шешімдерін шығармашылық іздестіруге қатыса бастайды. Білім алушылардың оқу және зерттеу қызметі экологиялық мәдениеттің барлық компоненттерінің қалыптасуын қамтамасыз етеді. Сондықтан білім алушылардың экологиялық мәдениетін көтеруге ықпал ететін педагогикалық шарттардың бірі экологиялық бағыттағы пәнаралық ғылыми-зерттеу жұмыстарын мадақтау, сонымен қатар экологиялық жұмысты таныстыру бойынша іс-шараларды жүзеге асыру болады. Оқушылардың экологиялық мәдениетін қалыптастырудың тағы бір шарты - бұл оқытушылардың экологиялық мәдениетін жетілдіру, бұл ең алдымен оқыту процесін экологизациялау қабілеттері мен дағдыларын дамыту. Жақын болашақта жоғары экологиялық мәдениет мектеп мұғалімі үшін маңызды біліктілік критерийіне айналуы керек [Бейсенова А.С., Шілдебаев Ж., 2000].

Қоғамның экологиялық санасы мен

экологиялық мәдениетін қалыптастыру жолдары тұрақты дамуға жету жолдарына сәйкес келеді. Бұл: экологиялық білімді, экологиялық құндылықтарды және идеалдарды қалыптастыратын экологиялық білім мен сана жүйесін; экологиялық заңнаманың жүйесі, бүкіл құқықтық жүйені экологияландыру; халықтың барлық әлеуметтік топтарының экологиялық ақпарат алуын қамтамасыз ететін ақпараттық жүйе; қоршаған ортаны басқару жүйесі, экономикалық қызметті экологияландыру; биосфераға үйлесімді жоғары технологияларды дамыту, қайталама ресурстарды пайдалану; азаматтық экологиялық бастамаларды, қоғамдық экологиялық ұйымдарды дамыту; қоғамдық санадағы экологиялық проблемалардың мәртебесін көтеру, мемлекеттің тиімді экологиялық саясатын қалыптастыру; биосфераны ғаламдық деңгейде сақтауға бағытталған халықаралық бағдарламаларға қатысу үшін қажет.

Экологиялық мәдениет – табиғи ортаға байланысты экономикалық және шаруашылық әрекеттерді саналы және ұқыпты жүзеге асыруды болжай отырып, адамның, экологиялық сананы жеткізушінің мәдениетінің жалпы деңгейін, оның парасатты табиғатты пайдалану қабілетін сипаттайды. «Экологиялық сана, құзыреттілік» және «экологиялық мінез-құлық» ұғымдары ішінара экологиялық мәдениетке қатысты болуы мүмкін. Экологиялық мәдениет өзінің барлық абсолютті маңыздылығы бойынша білім беру және білім беру шараларымен ғана шектелмейді. Бұл интеграцияланған, күрделі және өндіріс пен тұтыну мәдениетіне, адамдардың өмір салты мен экологиялық санаға, соның ішінде үкімет пен бизнес көшбасшыларына, сондай-ақ халықаралық ынтымақтастыққа әсер етеді. Экологиялық проблемалардың адамдар үшін маңызы, олардың экологиялық мәдениеті білім деңгейіне, кірісінше, денсаулығы мен өмір сапасына тікелей байланысты. Табиғаттағы ғылымның кірігуі, әртүрлі

этикалық шектеулер және жаңа ғылыми әзірлемелерді қолданудың салдарын болжау тақырыбын қарастыру шеңберінде экологиялық мәдениет мәселелері де көтерілуі мүмкін. Мысалы, бүгінде қоғамды генетикалық түрлендірілген организмдерді тамақ өндірісінде қолдану алаңдатады [Рашидов, М.У., Гакаев Р.А., 2007].

Кәсіби дайындықты қалыптастыруға байланысты мәселелерді зерттеудің қазіргі ғылыми деңгейі бірқатар аспектілерді: педагогикалық, дидактикалық, тарихи, экономикалық, нақты социологиялық, әлеуметтік-философиялық және т.б. қамтиды. Зерттеулер жоғарыда аталған аспектілердің әрқайсысының белгілі бір даму дәрежесін көрсетеді. «Дайындық» құбылысын және оның құрылымын түсіндірудің теориялық тәсілдеріндегі кейбір сәйкессіздіктерге қарамастан, ол барлық зерттеулерде кезкелген қызметті сәтті орындаудың бастапқы және алғышарты ретінде қарастырылады.

Білім алушылардың экологиялық құзыреттілігін қалыптастыру олардың экологиялық білімді игеруін білдіреді, бұл табиғат пен қоғамның өзара әрекеттесуінен туындайтын проблемалардың маңыздылығын түсінуге ықпал етеді. Білім, сенімдерге айнала отырып, білім алушылардың экологиялық санасы мен дүниетанымының негізін қалады. Өз кезегінде дүниетаным білім алушылардың мұраттарын, құндылық бағдарын анықтайды, табиғатқа деген көзқарасын да анықтайды. Құндылық бағдарлары, табиғатқа деген көзқарас оқушылардың іс-әрекетінде, мінез-құлқында, әдеттерінде қалыптасады. Экологиялық мінез-құлық, экологиялық сананың мазмұнын жүзеге асырудың салдары болып табылады және экологиялық қызметте көрінеді. Болашақ маманның құзыреттілігінің негізі қоғамның әлеуметтік тапсырысына сәйкес мінез-құлық стереотипінің өзгеруін анықтаумен қатар, өзін-өзі тәрбиелеуге мүмкіндік беретін білім берудің іргелі табиғаты болып табылады.

Экологиялық мәдениеттің мәні мен

мамандардың экологиялық құзыреттілік анықтамаларын зерттеу экологиялық құзыреттілікті экология саласындағы білім, білік дағдылары мен табиғатқа адамгершілік қатынасы негізінде интеграциялану негізінде кәсіби жеке сипаттама ретінде түсіндіруге мүмкіндік береді. Экологиялық құзыреттілік әр түрлі профиль мен деңгейдегі маманның кәсіби құзыреттілігінің ғана емес, сонымен қатар адамның азаматтық құзыреттілігінің, оның қазіргі заманғы экологиялық өзгеретін ортадағы өмірге әлеуметтік бейімделуінің маңызды компонентіне айналуға. Мектепте білім алушылардың экологиялық құзыреттілігін қалыптастыру – бұл қоршаған орта жағдайын, адамгершілік, эмпатия, үнемділік, қоршаған ортаны қорғау қызметінің нәтижелері үшін жауапкершілік сияқты экологиялық маңызды жеке қасиеттерін сақтау және жақсарту бойынша практикалық мәселелерге қатысу тәжірибесін жинақтау арқылы олардың біртіндеп экологиялық қызметке қосылуының үздіксіз процесі, табиғи орта

туралы білімдер жиынтығын ең маңызды құндылығы, адамдардың қоршаған ортамен қарым-қатынасының әсері мен нормалары туралы және білім берудің экологиялық мәселелерін шығармашылықпен шеше білу қабілеті туралы білуге ықпал ететін оқытудың белсенді технологиясын қолдануға негізделген [Шилин, К.И., 1998].

Құзыреттіліктер адамның кәсіби дайындығының негізін құрайды. Зерттеулерді талдау көрсеткендей, кәсіби дайындық ұғымы бірнеше мағынада қолданылады, кейде кәсіби дайындықпен теңестіріледі. Сөздік анықтамаларға шолу жасау «дайындық» термині «дайындалу» ұғымын байытады деген тұжырым жасауға мүмкіндік береді, бұл мамандыққа дайындалу оған дайындықты қалыптастырудан басқа ештеңе еместігін, ал жұмысқа деген көзқарас жүйесі, оқу міндеттерін орындауға тұрақты бағдар жалпы болып табылатындығын көрсетеді. Жұмысқа дайын болу - кәсіптік оқытудың психикалық нәтижесі.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Абдулкаримова, А.М., Эльдарова Х.Б., Батукаев Н.С. Экологическая культура общества в свете экологических проблем человечества. Научное мнение. 2014. № 10 (3). с. 154–157.
2. Бейсеева Г.Б., Сатубалдина С. Экологиялық білім мен тәрбие берудің кейбір мәселелері. Экология, туризм, өлкетану. Алматы, 2002 ж.
3. Бейсенова Ә.С., Шілдебаев Ж.Б., Сауытбаева Г.З. Экология. - Алматы, 2001.
4. Экология негіздері. Оқулық /құр.: Баешов А., Дәрібаев Ж.Е., Шакиров Б.С. және т.б. – Түркістан: Тұран, 2000. -196 бет.
5. Бейсенова А.С., Шілдебаев Ж. Экологиялық білім беру мәселелері. Алматы, 2000 ж.
6. Рашидов, М.У., Гакаев Р.А. К вопросу взаимоотношения общества и природы в Чеченской Республике. Вопросы современной науки и практики. Университет им. В.И. Вернадского. 2007. № 3 (9). с. 146–149.
7. Семенова, А.О. Формирование экологической компетентности у студентов в процессе обучения в вузе как социально-педагогическая проблема. Научные проблемы гуманитарных исследований. 2010. № 1. с. 172–175.
8. Шилин, К.И. Понятие экологической культуры // Экология и культура: методологические аспекты. Ставрополь, 1998.— с. 45–54.

«ШЕТЕЛ ТІЛІ» ПӘНІ БОЙЫНША БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ БІЛІМДЕРІН ТОЛЫҚТЫРУ ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ

Ғ.Ә. Мұқашева, А.Ж. Ракижанова

Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

Аңдатпа. Мақалада «Шетел тілі» пәні бойынша оқу бағдарламасының күрделі тақырыптарын іске асырудың педагогикалық тәсілдері берілген, білім алушылардың оқудағы қиындықтарын жоюға және үлгерімі төмен балалармен жұмыс жасауға ұсыныстар берілген.

Аннотация. В статье представлены педагогические подходы по реализации сложных тем учебной программы по предмету «Иностранный язык», предложены рекомендации по устранению затруднений обучающихся и работе со слабоуспевающими детьми.

Abstract. The article presents pedagogical approaches to teaching complicated curricular topics on the subject of «Foreign language», offers recommendations for eliminating the difficulties that learners may have and recommendations for working with low-achieving learners.

Түйін сөздер: білімді толықтыру, күрделі тақырыптар, қателерді анықтау, білім кемшіліктерін жою.

Ключевые слова: восполнение знаний, сложные темы, выявление ошибок, устранение пробелов в знаниях.

Key words: replenishment of knowledge, complicated topics, errors identification, elimination of gaps in knowledge.

Соңғы жылдары еліміздің білім беру саласындағы көптеген реформалар мен өзгерістер орын алуда. Сонымен қатар әлемдік пандемия да бұл салаға да өз қиыншылықтарын алып келгені баршаға мәлім. Білім сапасына қойылатын талап та күшейіп, білім беру ұйымдары жаппай оқытудың жаңа технологияларына көшуде. Осы тұста білім алушының оқу үлгерімін жақсарту мен оның оқуға деген қызығушылығын арттыру мәселесі туындайды. Педагогика саласында көптеген ғалымдар өз еңбектерінде білім алушылардың сабаққа үлгермеушілік себеп-салдарларын зерделеуге мән беріп келеді. XX ғасырда еңбек еткен Ы.Алтынсарин шығармаларында педагогикалық, гуманистік көзқарас, яғни шәкіртке мейірімді болу, педагог пен білім алушы арасындағы ынтымақты принциптерінің көрініс тапқанын байқауға болады. Ғалымның атақты Хрестоматиясында жас

өспірімдердің жан дүниесін, ақыл-ойын қалыптастыруға әрдайым көңіл бөлу білім беру ұйымдары мен ата-ананың ортақ міндеті деп есептеген. Барлық жағынан алып қарағанда білім алушының сабаққа үлгермеушілік мәселесі бүгінге дейін толық зерттелмеді. Біз де осы мәселеге өз үлесімізді қосу мақсатында, білім алушылардың «Шетел тілі» пәні бойынша білімдерін қалпына келтіру және толықтыру үшін педагогтерге ұсыныс беруді жөн көрдік. Ол үшін білім берудегі олқылықтарды толтырудағы жүйелі жұмыс төмендегідей міндеттерді шешуге бағытталған:

- «Шетел тілі» пәні бойынша білім алушылардың үлгерімі мен білім сапасын арттыруға бағытталған кешенді шаралар қабылдау;

- терең білім қалыптастыру;
- өзін-өзі бақылауға үйрету;
- өзін-өзі бақылау қажеттілігін қалыптастыру;

- орындалған жұмысқа жауапкершілік танытуға тәрбиелеу;

- білім алушылардың жеке шығармашылық қабілеттерін дамыту.

«Шетел тілі» пәні бойынша оқушылардың біліміндегі кемшіліктерді анықтау және жою, қайта қалпына келтіру бойынша жұмысты ұйымдастыру төмендегідей кезеңдерден тұрады:

I кезең. Жалпы қателіктерді анықтау

II кезең. Қателерді түзету

III кезең. Жіберілген қателіктерді талдау

IV кезең. Кемшіліктерді жоюды жоспарлау

V кезең. Кемшіліктерді жою. Сыныпта талдау жұмысын жүргізу

VI кезең. Алдын алу шаралары

I кезең. Жалпы қателіктерді анықтау

Жазбаша жұмыстарды тексеру, ауызша жауап беру, өзіндік және өзара бақылау барысында жүзеге асады.

Жазбаша жұмыстарды жүйелі түрде жүргізу және өзі дербес орындауын қатаң бақылау ұсынылады. Қателерді анықтауға арналған жазбаша жұмыстың тиімді түрлері:

- оқу жылының басында және соңында - қателіктерді талдау бойынша жеке өзіндік жұмыс үшін әр кестеге мәліметтер матрицасын және матрицалардың көшірмелерін құрастыра отырып тестілеу беріледі;

- оқу жылында - дәстүрлі бақылау және алынған өзіндік жұмыс, теориялық материалды жазбаша зерттеу.

ББҚ-те (білім, білу, қабілет) ауызша тексеру белгілі бір тақырыптың типтік қателерін және жалпы білім беру дағдылары мен қабілеттерін анықтауға бағытталған. Тест тапсырмаларының ішінде есте сақтауды (алынған білімді жаңғырту үшін), ойлауды (салыстыру, дәлелдеу, жалпылау үшін), сөйлеуді дамытатын сұрақтар бар. Ауызша емтиханның сапасы сұрақтардың іріктелуіне және олардың қойылу реттілігіне байланысты. Әрбір сұрақ логикалық түрде толық, қысқа және нақты болуы керек.

Білім алушылардың бойында өзін-өзі бақылау дағдылары мен қабілеттерін қалыптастыру олардың қателіктерін өз бетінше табуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар ол тәрбиелік, психологиялық және педагогикалық тұрғыдан тиімді. Мысалы, мынадай формаларды пайдалануға болады: «Қатені тауып, түсіндіріңіз» (өзіңіздің сыныптасыңыз жасаған, педагог жоспарлаған), «Жауабын тексеріп, қатесін анықтаңыз», «Жауабыңызды бағалаңыз».

Орта білім беру ұйымдарындағы білім алушылардың оқу іс-әрекетінің сапасы мен тиімділігін өзара бақылау педагогке оқушылардың білімін тексеруге көмектеседі және адалдық пен әділеттілік, ұжымдық сияқты жеке қасиеттерінің дамуына ықпал етеді. Білімді өзара тексеру оқушылардың белсенділігін дамытады, білімге қызығушылығын арттырады. Өзара бақылау барысында білім алушылардың жеке ерекшеліктері ашылады, білімге деген қызығушылығы артады.

II кезең. Қателерді түзету

Қателерді түзету қателерді анықтаумен қатар жүреді. Әрбір білім алушының өзінің «проблемалық» тақырыптарын бірнеше рет қайталауы арқылы шет тілін оқытуда оң нәтижеге қол жеткізе алады.

- Деректер матрицасы - бұл тест нәтижелері енгізілетін кесте. Бұл сыныптағы «меңгере алу» картинасын тұтастай және әрбір білім алушыны жеке көруге мүмкіндік береді;

- Қателіктерді есепке алу (барлық жазбаша жұмыстарда «меңгере алуын» бақылау). Мұнда сіз белгілі бір тақырыпты немесе ережені меңгере алмаған әр білім алушының қандай проблемалары бар екенін анық көре аласыз. Нақты қателіктер туралы ақпарат әр білім алушының мәліметтер бағанасына енгізіледі және білімді игеруі жөнінде жазба жүргізіледі (1 - кесте).

Кесте 1. 9-сынып оқушысы Д.Жақановтың жеке маршруты

Қиындық туғызатын дағдылар мен қабілеттер	26.10	28.10	29.10	31.10	01.11	12.11.	23.11	29.11
Ойын жазбаша білдіруді ұйымдастыру								
Қарым-қатынас мәселесін шешу								
Лексикалық шеберлігі								
Грамматикалық шеберлігі								
Орфографиялық шеберлігі								
Тыныс белгілерін қою шеберлігі								

Білімді түзету бойынша жұмыс формалары әр түрлі болуы мүмкін. Маршрутта топтық сабақтарды - жасыл түспен, сараланған тәсіл - күлгін және жеке сабақтар - көк түстермен бөліп көрсетуге болады.

Жеке маршрут парағы олқылықтарды қалпына келтіруге және нақты бір оқушының білімін толықтыруға арналған және оның жеке қабілеттерін дамытуға бағытталған.

III кезең. Жіберілген қателіктерді талдау

Қателіктерді талдау жұмыс түріне байланысты. Әр жұмыс түрінен кейін ауызша немесе жазбаша, сапалық және сандық талдау жүргізіледі. Мұқият талдау жеке білім алушылардың кемшіліктері мен жетістіктерін терең зерттеуге, білім алушылардың типтік қателері мен негізгі қиындықтарын бөлуге, олардың пайда болу себептерін зерттеуге және оларды жою жолдарын анықтауға мүмкіндік береді.

IV кезең. Білім кемшіліктерін жоюды жоспарлау

Бұл жұмыс талдауға негізделген және оның нәтижелері білім алушыларға айтылады.

- Педагог сабақты қашан, кімнен, қандай

мақсатпен сұрау керектігін және бұл үшін қандай құрал қолдануды жоспарлайды;

- Қателер бойынша жұмыс әрбір жазбаша жұмыстан кейін, ал қайта бағалау - «қанағаттанарлықсыз» бағадан кейін жүргізіледі;

- Қатаң бақылау әр білім алушының барлық тесттер мен сынақтарды (егер ол жіберіп алса да) орындағанына көз жеткізу үшін жүзеге асырылады.

V кезең. Кемшіліктерді жою. Сыныпта талдау жұмысын жүргізу.

- Алынған нәтижелер туралы сынып пікірін сұрау;

- Жазбаша тексерумен (жақсы баға алынғанға дейін) жеке және фронтальды қателер бойынша жұмыс;

- Жеке және фронтальды зерттеу кезінде қайталауға арналған тапсырмалар (жақсы бағаға дейін).

VI кезең. Алдын алу шаралары

Келесі алдын алу шаралары білім алушылардың қателіктерін азайтуға ықпал етеді:

- Жазбаша тапсырмалардың мәтіндері оңай оқылуы керек;

- Білім, білік, дағдыны арттыруға белсенді

ауызша жаттығулар, типтік қателіктерді жүйелі түрде талдау;

- Жаңа материалды түсіндірген кезде қатені болжап, материалды дұрыс игеруге машықтануға арналған тапсырмалар жүйесін таңдау;

- қызығушылық тудыратын, тұрақты зейінді қалыптастыратын тапсырмаларды таңдау;

- өзін-өзі басқаруға жүйелі түрде дағдыландыру.

Білім алушылардың білімін қалпына келтіру және толықтыру үшін жеке жұмыс бағытын әзірлеу ұсынылады. Яғни, «жеке маршрут парағында (ЖМП)» даму мен оқудағы өзгерістер процесін көрсетілу керек. Ол әр білім алушыға жеке тәсілді жүзеге асырып қана қоймай, оның біліміндегі олқылықтарды жою үшін жұмысты есепке алуға, қадағалауға және түзетуге мүмкіндік береді және білім беру мотивациясының деңгейін көтеруге мүмкіндік береді.

Мысалы, білім алушының «Жеке маршрут» парағы «Шетел тілі» пәні бойынша жұмысты бақылауға қолданылады. «Жазылым» дағдысы бойынша білім алушының жазу қабілетінің қалыптасуын тексеру кезінде білім деңгейінің төмендеуіне қауібі бар топты - сары түспен, ал жоғары ынтасы бар білім алушылар тобын – жасыл түспен белгілейді. Білім деңгейі төмен болып кеткен білім алушылардың білім деңгейін толықтыру жұмыстарын жүргізіп, олардың проблемалық тұсы анықталады. Мысалы, тексеру жұмыстардың бірі бейресми хат жазу қабілетін тексеруге бағытталады. Бұл тапсырманы орындау кезінде білім алушының лексикалық, грамматикалық және орфографиялық білімін байқауға болады.

«Жазылым» дағдысы кезінде білім деңгейінің төмендеуіне «қауіп» бар топтағы білім алушының қателіктерін «Қарым-қатынас мәселесін шешу» критерийі бойынша:

- қатынастағы қателігі (бір досқа);
- жазылым дағдысындағы сұралған сұраққа толық және нақты жауап бере алмауы (негізгі бөлімде тапсырманың барлық аспектілері ашылмаған);

- жазбаша ой білдірудің жеткіліксіз көлемі; хат тексерілетін болады, дегенмен хаттың аз көлемі коммуникативтік құзыреттіліктің, мүмкін танымдық қабілеттің жеткіліксіз деңгейін көрсетеді.

«Мәтінмен жұмыс» критерийі бойынша:

- абзацтарға дұрыс мән бермеуі;
- лексикалық тұрғыда логикалық байланыстың болмауы.

«Мәтіннің тілдік безендірілуі» критерийі бойынша:

- грамматикалық қателер (артикульдердің қолданылмауы, жекеше түр 3-жақтағы етістіктердің дұрыс қолданылмауы, сөйлемдердің дұрыс құрылмауы);

- жеке сөздердің дұрыс жазылмауы;
- тыныс белгілердің дұрыс қолданылмауы;

- лексикалық қателер.

Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Жазғы мектеп жұмысын ұйымдастыру бойынша әдістемелік нұсқаулар әзірледі. Әдістемелік нұсқаулар «Шетел тілі» пәніне арналған күрделі тақырыптарды / оқу мақсаттарын анықтайды (1-10 сыныптар). Әдістемелік ұсынымдар Академияның <http://nao.kz> сайтында орналастырылған.

Пандемия мен шектеу шаралары кезінде «Шетел тілі» пәні бойынша барлық тілдік дағдылар қамтылмауы мүмкін. Сондықтан «шетел тілі» пәні мұғалімдеріне білім алушылардың тілдік қажеттіліктерін ескере отырып, лексикалық немесе грамматикалық тақырыпты таңдау құқығы беріледі.

«Шетел тілі» пәні бойынша 3-10-сынып білім алушыларының білімінде орын алған олқылықтардың орнын толықтыру мақсатында төменде бірнеше қиын тақырыптардың тізімі мысал ретінде берілді. Өткен тақырыптардың күрделілік ретін анықтау барысында күрделі тақырыптар саны анықталып, оларды қайта меңгерту ұсынылады.

Кесте 2. 3-10 сыныптардағы «Шетел тілі» оқыту пәнінің күрделі тақырыптарының мысалы:

Ағылшын тілі	Неміс тілі	Француз тілі
3 сынып		
Holidays	Unsere Heimat - Kasachstan. Reise durch Kasachstan	Les matières scolaires et les objets scolaires
Creativity	Traditionen und Folklore	Arbre généalogique
Fantasy world	Ökologie und Lebenssicherheit	La langue et la culture
4 сынып		
Our health	Die Erde – unser Haus	La vie scolaire
Our neighbourhood	Kasachische und deutsche Kultur	Les passe-temps
5 сынып		
Holidays	Unsere Heimat - Kasachstan. Reise durch Kasachstan	Les matières scolaires et les objets scolaires
Creativity	Traditionen und Folklore	Arbre généalogique
Fantasy world	Ökologie und Lebenssicherheit	La langue et la culture
6 сынып		
Our health	Die Erde – unser Haus	La vie scolaire
Our neighbourhood	Kasachische und deutsche Kultur	Les passe-temps
Reading for pleasure	Gesunde Lebensweise	Les fêtes et les repas
7 сынып		
Communication and technology	Hervorragende Persönlichkeiten meiner Region	L'histoire de mon pays
Holidays and travel	Musik und Literatur	La ville et le village
Space and Earth	Beruf der Zukunft	La mode et le vêtement
8 сынып		
Direct and indirect Speech	Innovationen in der Welt Erfindungen, die die Welt verändert haben	Les masse-média, les réseaux sociaux
Conjunctions	Zeit der Friedenstagung	L'héritage culturel
Passive voice	Der Mensch und sein Können	Temps de la paix et de la création
9 сынып		
Exercise and sport	Alternative Energiequellen	Energie du Soleil et de la Terre
Charities and conflict	Berufsauswahl	Le choix de la profession
Science and Technology	Persönlichkeitsentwicklung	L'homme et la société
10 сынып		
Holidays	Unsere Heimat - Kasachstan. Reise durch Kasachstan	Les matières scolaires et les objets scolaires
Creativity	Traditionen und Folklore	Arbre généalogique
Fantasy world	Ökologie und Lebenssicherheit	La langue et la culture

«ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ» ПӘНІ БОЙЫНША БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ БІЛІМІНДЕГІ ОЛҚЫЛЫҚТАРДЫҢ ОРНЫН ТОЛЫҚТЫРУ

Ж.Е. Есенбай

*Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының аға ғылыми қызметкері,
педагогика ғылымдарының магистрі.*

E-mail: janbota_112@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада шектеу шаралары кезіндегі оқу жылдарында жіберілген білім алушылардың біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыру бойынша пән мұғалімдеріне әдістемелік ұсынымдар беріліп, оқу мақсаттарын кіріктіруге мысалдар келтірілген.

Аннотация. В статье даны методические рекомендации учителям-предметникам по восполнению пробелов в знаниях обучающихся, допущенных в период обучения при ограничительных мерах, приведены примеры интеграции целей обучения.

Abstract. The article provides methodological recommendations on filling in gaps in the knowledge of learners caused by pandemic period for subject teachers and examples of learning goals integration.

Тірек сөздер: білімдегі олқылықтар, оқу бағдарламалары, оқу мақсаттары, сындарлы оқыту, ұсынымдар.

Ключевые слова: пробелы в знаниях, учебные программы, цели обучения, конструктивное обучение, рекомендации.

Key words: knowledge gaps, training programs, learning goals, constructive learning, recommendations.

2021-2022 оқу жылының басты міндеттерінің бірі – шектеу шаралары кезіндегі оқу жылдарында жіберілген білім алушылардың біліміндегі олқылықтарды анықтап, олардың орнын толықтыру және жаңа оқу жылының оқу бағдарламасын меңгерту.

Оқу жылының басында «Қазақ тілі», «Қазақ әдебиеті» пәндері бойынша өткен оқу жылдарында жіберілген білім алушылардың біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыру және жаңа оқу жылының оқу бағдарламасын меңгерту бағытында мақсатты шаралар жыл бойы жүргізілуі тиіс. Соған байланысты пән мұғалімдеріне білімдегі олқылықтарды толықтыру жұмысының бірнеше кезеңдері ұсынылады:

1. Кешенді диагностикалық жұмыс жүргізу;
2. Жұмысты жоспарлау;
3. Жүзеге асыру;

4. Мониторинг жүргізу;
Диагностикалық жұмыс

1) Пән бойынша өткен оқу жылдарының оқу бағдарламасындағы тақырыптар мен оқу мақсаттары бойынша диагностикалық бақылау жұмысы жүргізіледі. Ол үшін алдымен күрделі деген оқу мақсаттарын іріктеп алып, сол бойынша тапсырмалар әзірленеді.

2) Жүргізілген диагностикалық бақылау нәтижесі бойынша өткен оқу жылдарында оқытылған тақырыптар мен оқу мақсаттарынан білімінде олқылықтары бар білім алушылардың саны арқылы күрделі тақырыптар мен оқу мақсаттары анықталады. Егер тапсырманы өз деңгейінде орындай алмаған оқушылардың саны көп болса, онда сол оқу мақсаттары күрделі болып есептеледі.

Жоспарлау кезеңі

Жаңа оқу жылында іске асырылатын оқу мақсаттарына өткен оқу жылдарының сәйкес келетін оқу мақсаттарын кіріктіре отырып, қысқа мерзімді сабақ жоспарларын құрастыруға болады.

Ал сәйкес келмеген оқыту мақсаттары бойынша білімдегі олқылықтардың орнын толықтыру үшін жеке немесе топтық жұмыс жоспарларын әзірлеу ұсынылады.

Жүзеге асыру кезеңі

Жаңа сабақты жоспарлаудың алдында өткен оқу жылдарындағы оқу мақсаттары бойынша білімінде олқылығы бар оқушыларға алдын ала тапсырмалар әзірленеді. Оқу мақсаттарын жаңа сабаққа кіріктіру мүмкін болмаған жағдайда ата-аналары немесе заңды өкілдерінің келісімімен білім алушылардың біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыру бойынша жаңа сабақтың алдында, каникул күндері (күзгі, қысқы, көктемгі), жазғы мектеп кезінде консультациялар/жеке консультациялар, қосымша сабақтар ұйымдастыру арқылы жүзеге асыруға болады.

Мониторинг жүргізу кезеңі

Бұл кезеңде пән бойынша білім алушылардың біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыру мақсатында жүргізілген жұмыстарға әр тоқсанның соңында талдау жасалады. Сондай-ақ білімдегі олқылықтарды толықтыру бойынша қарастырылған оқу мақсаттарын формативті бағалауда, БЖБ және ТЖБ тапсырмаларын құрастыруда ескерген жөн.

Қысқа мерзімді сабақ жоспарын әзірлеуде үлгі ретінде кіріктіріп өткізуге ұсынылатын күрделі оқу мақсаттары:

4-сыныптың «Әдебиеттік оқу» пәнінің оқу бағдарламасындағы «4.1.3.1 шығарманың тақырыбы және қорытынды бөлімі негізінде сюжеттің дамуын болжау, оның себебін түсіндіру» деген оқу мақсатын 5-сыныптағы «5.1.1.1 әдеби шығарманың жанрына қарай фабуласы мен сюжеттік дамуын сипаттау» деген оқу мақсатымен кіріктіруге болады.

5-сыныптағы «5.2.3.1 шығармадағы тілдік бейнелеу, суреттеу құралдарының

(теңеу, эпитет, ауыспалы мағынадағы сөздер, қайталау, өлең құрылысы) мағынасын анықтау» деген оқу мақсатына сабақ жоспарлау кезінде 4-сыныптағы «шығармадан әдеби көркемдегіш құралдарды (теңеу, кейіптеу, эпитет, аллитерация, әсірелеу) табу және оларды қолдану» оқу мақсатын кіріктіру арқылы 4-сыныпта жіберген білімдегі олқылықты толықтыруға болады.

5-сыныпта бастауыш сыныптан келген оқушылар эссе жазуды бірден меңгеріп кете алмайды. Сондықтан 4-сыныпта өткен «4.1.5.1 өз ойын, сезімін, көзқарасын өмірде болған, өзге шығармадағы ұқсас оқиғалармен салыстыра отырып білдіру» деген оқу мақсатын қайталап, сол бойынша жұмыс жүргізу арқылы эссе жазуға үйреткен дұрыс.

5-сыныпта «5.2.3.1 шығармадағы тілдік бейнелеу, суреттеу құралдарының (теңеу, эпитет, ауыспалы мағынадағы сөздер, қайталау, өлең құрылысы) мағынасын анықтау» деген күрделі оқу мақсатын 6-сыныптағы «6.2.3.1 шығармадағы көркем ауыстыруларды (троптарды: метафора, кейіптеу, метонимия, гипербола, литота, аллегория, антитеза, градация, арнау) анықтау» оқу мақсатымен біріктіріп, тапсырмалар ұсыну;

«5.3.2.1 кейіпкерлерді шынайы өмірмен салыстырып бағалау» деген оқу мақсатын 6-сыныпта «6.3.1.1 шығармадағы кейіпкерлерді өзара салыстыра отырып, тарихи және көркемдік құндылығына баға беру», «6.3.2.1 кейіпкерлер жүйесінің заманауи жаңашылдығын өзара салыстырып баға беру» деген оқу мақсаттарына жаңа сабақты жоспарлау кезінде кіріктіру;

7-сыныпта «7.2.4.1 шығармадағы оқиға желісін өзіндік көзқарас тұрғысынан дамытып жазу» деген оқу мақсатын 8-сыныптағы «8.2.4.1 шығармадан алған үзінділерді қайта өңдеп креативті жазу» оқу мақсатымен;

«7.3.1.1 кейіпкерлердің іс-әрекеті мен автор берген портреттік мінездемені салыстырып, тарихи және көркемдік

құндылығына баға беру» деген оқу мақсатын «8.3.1.1 шығарманың тақырыбы мен идеясын осы тектес басқа шығармалармен салыстырып, тарихи және көркемдік құндылығын бағалау» оқу мақсатына кіріктіріп, сабақ жоспарлау ұсынылады.

Жаңа оқу жылының бағдарламасына сәйкес келмейтін күрделі оқу мақсаттары бойынша жеке консультациялар өткізуге ұсынылатын күрделі тақырыптар мен оқу мақсаттары:

6-сыныпта:

«6.1.3.1 әдеби туындыдағы кейіпкердің типтерін тек тұрғысынан сипаттау»; «6.3.4.1 шығармада көтерілген мәселенің әлеуметтік рөлі туралы сыни хабарлама жасау»;

7-сыныпта:

«7.1.3.1 көркем шығармадағы кейіпкерлердің типтерін жасалу тәсілдері тұрғысынан анықтау», «7.3.4.1 әдеби шығарманың эстетикалық құндылығы туралы шағын сыни шолу жазу»;

8-сыныпта:

«8.1.3.1 көркем шығармадағы кейіпкерлерді сомдауда тура және жанама мінездеулерді жіктеу», «8.3.4.1 шығарма бойынша жазылған әдеби сын-пікірлерге сүйене отырып, өзіндік сыни пікір жазу»;

9-сыныпта:

«9.3.4.1 әдеби шығарманы қазақ әдебиеті мен әлем әдебиеті үлгілерімен салыстыра талдап, шағын сын мақала жазу».

5-9-сыныптарда «Қазақ әдебиеті» пәнінен оқытылатын шығармалардың ішінде өткен оқу жылдарында толық оқуға мүмкіндік болмаған немесе оқушыларға қол жетімсіз болған шығармаларды қосымша сыныптан тыс не каникул кездерінде оқуға ұсыну қажет.

Білім алушылардың біліміндегі олқылықтарды толықтыру жұмыстарында:

1) пәнді оқытудың тиімді әдіс-тәсілдерін (саралап оқыту, кейс-стади, тақырыптық талқылау, іскерлік ойын, жобалық және зерттеу жұмыстары, модульдік оқыту және т.б.) қолдану;

2) білім алушылардың білім сапасына жүйелі мониторинг жүргізу кестесін әзірлеу

және талдау жұмысын жоспарлау;

3) БЖБ, ТЖБ нәтижелері негізінде білім алушылардың білім сапасына жүйелі мониторинг жүргізу және талдау;

4) білім алушылардың білім сапасына жүргізілген мониторинг жұмысының нәтижесін әдістемелік бірлестікте, әдістемелік кеңесте, педагогикалық кеңесте талқылау ұсынылады.

Мұғалімнің сабаққа әзірлейтін тапсырмалары келесі критерийлерге сәйкес болуы қажет:

- тапсырманың, оның мақсаты мен орындалуының қолжетімділігі;
- сараланған тапсырмаларды ұсыну;
- сын тұрғысынан ойлауды дамытуға мүмкіндік беру;
- проблемалық оқытуға негізделуі;
- бағалау мүмкіндіктерінің бар болуы.

Эссе, шығарма жазу, презентация жасау және т.б. тапсырмалар беру барысында мұғалімге оқушыларды тапсырманың критерийлерімен таныстыру ұсынылады.

«Қазақ тілі», «Қазақ әдебиеті» пәндері бойынша бір сабақта бірнеше оқу мақсатын кіріктіріп алуға болады. Ол үшін мұғалім оқу мақсаттарының комбинациясын шебер пайдалана білуі керек.

Қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімдері оқушыларды өздігінен білім алуға, шешім қабылдауға қабілетті ынталы, қызығушылығы жоғары, өзіне сенімді, жауапкершілігі жоғары, өзінің және өзгенің іс-әрекетіне талдау жасай алатын жеке тұлғаны қалыптастыруға бағытталған қағиданы ұстанады.

Мұғалімдер оқушылардың бойында бұл қасиеттерді әртүрлі оқыту тәсілдерін қолдану арқылы тәрбиелейді және дамытады:

- сенімді қатынас пен ынтымақтастық ахуалын қалыптастыру үшін жағдай жасау;
- әрбір оқушының жеке пікірін тыңдау және алынған білімдер мен түсініктерді қолдану, оларды дамыту маңыздылығына мән беру;
- іс-әрекеттердің белсенді түрлерін ұйымдастыру және тиянақты сараланған

тапсырмалар мен жаттығулар арқылы ынталандыру және дамыта оқыту;

- оқушылардың сабақта зерттеу жұмыстарын жүргізуін қажет ететін проблемалық жағдаяттар туындату және проблемаларды шешу стратегияларын модельдеу және көрсету;

- «оқу үшін бағалауды» қолдану арқылы оқушылардың оқуына қолдау көрсету;

- белсенді оқуға және зерттеу жобаларын орындауға негізделген оқушылардың зерттеу іс-әрекеттерін қолдау;

- оқушылардың сын тұрғысынан ойлау дағдыларын дамыту;

- өз ойын жеткізе білу және дәлелдер келтіре алу, мәселелерді анықтау үшін өз пікірлерін жеткізу, болжам құру және ұсыныс жасау қабілетін дамытуға ынталандыратын жағдайлар жасау;

- оқушылардың жеке мүмкіндіктерін және жас ерекшеліктерін есепке ала отырып, сараланған тапсырмалар әзірлеу;

- жеке, жұптық, топтық және ұжымдық оқыту әдістері белсенді қолданылатын жалпы сыныптық жұмыс түрлерін ұйымдастыру.

Оқушыларды оқытудың ең жоғары стандарттарын қамтамасыз етуде мұғалімдердің қолданатын оқыту тәсілдері (яғни,

педагогикалық әдістемелер) маңызды болып табылады.

Оқытудың барлық аспектілері сындарлы оқыту теориясымен үйлеседі. Сындарлы оқыту тәсілдері білім берудің «дәстүрлі» әдістерімен салыстырғанда, оқыту кезінде жоғары нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді. Сындарлы оқыту тәсілдері оқушылардың алдыңғы білімдерімен ұштастырыла отырып, жаңа білім алуы туралы тұжырымдамаға негізделген. Бұл жерде ең маңыздысы: оқушылардың алдыңғы алған дағдылары жаңа дағдыларды меңгеруге ықпалын тигізеді, ал егер ол ескерілмесе, онда білім тереңге бармай, үстірт меңгерілген таяз білім болады. Мұндай үстірт білім оқушыға қазіргі әлемде жетістікке жету үшін қажетті жоғарыда аталған сын тұрғысынан ойлау, рефлексия және басқа да дағдыларды, алған білімін өмірде қолдануына кері әсерін тигізеді. Оқушылар білімді толықтай меңгеру үшін ақпаратты енжар қабылдамай, сабаққа белсенді қатысуы керек. Оқушылардың алған білімдерімен жұмыс істеуіне, оны әрі қарай өңдеп, өз дағдыларын арттыруға мүмкіндік беретін тапсырмалар орындауға жағдай жасау маңызды.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Қазақ әдебиеті» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы. ҚР Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 25 қазандағы №545 бұйрығы (3-қосымша).

2. Жалпы орта білім беру деңгейінің 10-11-сыныптарына арналған «Қазақ әдебиеті» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы. ҚР Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 27 шілдедегі №352 бұйрығы.

3. А.Қ. Әлімов. «Оқытудағы интербелсенді әдіс-тәсілдер» оқу құралы. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ. ПШО. Астана, 2014

КАК СОЗДАВАТЬ ВИДЕОУРОКИ ДЛЯ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ?

Б.Д. Габдрахманова

Филиал Акционерного общества «Национальный центр повышения квалификации»
«Өрлеу» институт повышения квалификации педагогических работников
по Западно-Казахстанской области, г.Уральск
bibigul-g@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада қашықтық оқу жағдайында видеосабактарды қалай тиімді ұйымдастыруға болатыны толық жазылған. Сонымен қатар, видеоконтентерге қойылатын негізгі талаптар берілген.

Аннотация. В статье описано, как создавать видеоуроки в условиях дистанционного обучения. Представлены общие требования к видеоконтентам.

Abstract. The article fully describes the ways for effective organization of video lessons for distance learning period. Moreover basic requirements for video content are set.

Ключевые слова: дистанционное обучение, видеоурок, скринкаст, презентация, образовательные платформы.

Тірек сөздер: қашықтық оқу, видеосабак, скринкаст, таныстырылым, білім беру платформалары.

Key words: distance learning, video lesson, screencast, introduction, educational framework.

Уроки дистанционного обучения в школе в условиях карантина – новый формат обучения. Чтобы такая учеба была интересна школьникам, при проведении дистанционного урока учителям рекомендуется использовать разнообразные информационные материалы и способы донесения информации. Это могут быть, например, графические или текстовые презентации; рисунки; таблицы; инфографика. В занятия можно включить различные интересные методы: частично-поисковые; эвристические; исследовательские. В ходе занятий ученикам можно предложить просмотр видеоуроков и выполнение творческих заданий.

Сегодня популярным средством обучения стали видеоуроки. Они удобны тем, что одновременно могут и демонстрировать пользователям процесс выполнения того или иного действия, и давать устные либо текстовые пояснения для лучшего восприятия.

Чтобы создать видеоурок, можно пойти несколькими путями. Например, можно сделать так называемый скринкаст и записать голосовое сопровождение или же просто наложить текст. Еще можно записать видеоряд с помощью веб-камеры или с помощью обычной камеры, а затем выполнить монтаж и наложение звука. Наконец, третий способ – запись видеоурока из презентации или слайд-шоу.

Самым простым способом видеосъемки кажется вариант с использованием внешних источников - видеокамеры или мобильных устройств. Но на деле этот способ не только непрактичен, но и не слишком удобен, а качество получаемого видео будет зависеть от многих факторов, которые придется учитывать при установке оборудования.

Другое дело, если запись ведётся непосредственно с монитора компьютера, с помощью специального программного обеспечения, позволяющего создавать видеоролики различной длины в хорошем

качестве. В этом случае создание видеорока не составит особого труда, а дальнейшая работа с полученным видео будет максимально простой и удобной.

Для создания видеороков существует немало программ и приложений, отличающихся функциональными возможностями. (Camtasia Studio; CamStudio; Webinaria; Capture Fox; Bandicam; Free Cam 8 и т.д.).

Воспользовавшись любой из перечисленных программ, можно записать видеорок, дополнить его звуковым оформлением и получить полностью готовый к использованию и распространению продукт.

Но помимо технической стороны, существует и практическая. А именно – сам процесс создания материалов для записи видеорока и другие тонкости. Создание видеорока стоит начать с составления плана или сценария – поэтапного и подробного, на основании которого будет производиться запись. В частности, стоит учесть такие факторы как:

- выбор темы и подготовка материалов, включая подбор ключевых слов и фраз, с помощью которых будет осуществляться дальнейшее продвижение записи;

- создание краткого содержания урока и сопоставление длины текста и предполагаемой длительности видеозаписи (для этого стоит проверить хронометраж того и другого путём простого сопоставления);

- подготовка необходимых расходных материалов (возможно, с запасом - на случай непредвиденных ситуаций) для практической части видеорока;

- тестирование записи - минутного демо-видео будет достаточно для оценки того, насколько качественным будет изображение в конечной версии видеорока;

- запись видео/звука, с одного или нескольких источников, с последующей или параллельной озвучкой;

- редактирование итогового файла, монтаж записи, форматирование, добавление спецэффектов.

Используя подробный план и заранее освоив возможности программ для записи,

вы сможете без труда создать видеорок любой продолжительности и дополнить его необходимыми пояснениями, звуковыми и видеоэффектами. Как сделать видеорок на основе скринкаста?

Скринкаст – это видеозапись информации, которая выводится на экран компьютера. Сделать скринкаст можно с помощью любой имеющейся под рукой программы захвата видео с монитора, например, бесплатной CamStudio, Free Screen to Video или Webinaria либо же платной Camtasia Studio, Movavi Screen Capture, «Экранная Камера» и др.

В зависимости от возможностей выбранной программы для захвата видео с экрана, дальнейшее создание видеорока на основе скринкаста можно выполнять либо в этой же программе, либо в отдельной. Например, к записанному видео при необходимости можно добавить голосовое сопровождение, фоновую музыку, титры, заставки, а также при желании записанное видео можно обрезать.

Рассмотрим в качестве примера создание видеорока на основе скринкаста при помощи популярной бесплатной программы CamStudio. Чтобы сделать в этой программе видеорок, необходимо установить и запустить ее, а затем выполнить предварительные настройки:

- выбрать размер области захвата экрана: весь экран, определенное окно или фиксированная область;
- выбрать нужный тип записи звука: не записывать, с микрофона, с динамиков;
- выбрать желаемый формат готовой видеозаписи: AVI, MP4, SWF;
- настроить при необходимости синхронизацию звука и видео.

Далее следует включить запись скринкаста и начать выполнять на экране те действия, которые должны быть продемонстрированы в видеороке. Если записывается голосовое сопровождение, то одновременно нужно в микрофон начитывать поясняющий текст. Для завершения записи необходимо нажать кнопку «Стоп». Готовую

запись программа сразу же предложить сохранить в файл в любом удобном месте. Этот файл в дальнейшем можно просматривать или редактировать, как и любой другой файл AVI, MP4 или SWF.

Как сделать видеоурок с помощью веб-камеры?

Для создания видеоурока в подобном случае можно воспользоваться программами записи видео с веб-камеры. Существует несколько способов, которые помогут вам сделать запись с камеры компьютера. Вы можете использовать дополнительное программное обеспечение, а можете воспользоваться онлайн-сервисами.

Первая программа, которую мы рассмотрим – WebcamMax. Это довольно простой и удобный инструмент с множеством дополнительных функций, а также простым интерфейсом, чем и заслужил симпатию пользователей. Чтобы снять видеозапись, для начала необходимо установить приложение и запустить его. В главном окне вы увидите изображение с веб-камеры, а также различные эффекты. Начать запись можно при помощи кнопки с изображением круга, остановить – с изображением квадрата, также есть возможность приостановить съемку, нажав на кнопку со значком паузы. После остановки в поле снизу можно будет посмотреть все записанные вами видео.

Очень популярна сейчас поставляемая бесплатно в составе операционной системы Windows программа Windows Movie Maker.

Чтобы в программе «Киностудия Windows» записать с помощью веб-камеры видеоурок, необходимо после запуска программы во вкладке «Главная» выбрать на панели инструментов пункт «Видео с веб-камеры» и приступить к записи. Отдельно можно записать закадровый текст, выбрав пункт «Записать закадровый текст», добавить музыкальное сопровождение (пункт «Добавить музыку»).

Еще в данной программе можно добав-
лять к видеоуроку текстовые аннотации,

заголовки, эффекты переходов. Также можно вставлять различные изображения, управлять скоростью воспроизведения звука, редактировать видео и аудио. Сохранить полученный результат можно в разных форматах на локальный ПК или в OneDrive, Facebook или YouTube.

Как сделать видеоурок на основе презентации или слайд-шоу?

Для этого сначала нужно подготовить слайдовую презентацию и учесть следующие моменты:

Работая над презентацией для урока, обратите внимание на фон слайдов. В большинстве случаев бессмысленный фон только мешает восприятию информации. Каждый раз, когда вы решите воспользоваться различными элементами оформления, подумайте – для чего это необходимо? Бессмысленные анимации и элементы дизайна не нужны, если создают ущерб для наглядности презентации.

Размещайте на слайде только минимально необходимое количество текста. Избыток информации на слайде помешает сфокусироваться на главных аспектах вашей презентации.

Не бойтесь пустого пространства. Слайд не должен быть заполнен информацией сверху до низу. Свободное пространство – это изящный инструмент для расстановки акцентов. Поэтому, создавая презентацию для урока, помните: пустые места лишь подчеркнут элементы с информацией.

Добавьте инфографику. Визуальные образы помогут донести идею, особенно если они грамотно интегрированы в текст. Инфографику можно создать с помощью программного обеспечения для редактирования иллюстраций, например: Adobe Illustrator, Inkscape, Corel Draw, Corel Designer, Corel Painter, Adobe Photoshop, Corel PhotoPainter, Gimp.

Но не обязательно обладать дизайнерскими способностями или хорошо разбираться в графических редакторах, чтобы создать свой пример инфографики. Существуют простые бесплатные про-

граммные средства. Например, visual.ly – большой сайт для обмена инфографикой, который позволяет пользователям выгружать созданные образы в интернет и исследовать работы других пользователей на определенную тематику.

Или Infogram – сайт, использующий шаблоны для создания инфографики. Этот бесплатный ресурс позволяет легко отгружать данные в несколько социальных сетей.

Добавьте скрайбинг. Скрайбинг – новейшая техника презентации (от английского scribe – ставить метки, набросать эскизы), когда материал иллюстрируется «на лету» рисунками фломастером на белой доске или листе бумаги, искусство отражать свою речь в рисунках, процесс происходит в реальном времени параллельно с докладом говорящего. Так учитель может создать для детей эффект параллельного прохождения, когда ученики одновременно слышат и видят то, о чем идет речь.

Компьютерный скрайбинг намного проще, чем ручной. Преподавателю не нужно иметь видеокамеру, штатив и овладевать навыками монтажера и диктора. Такой скрайбинг можно создать с помощью сервиса PowToon и программы VideoScribe. Этот инструмент позволяет создавать интересные сюжеты для уроков по истории, обществоведению, русскому языку и литературе, английскому языку и многих других. С помощью скрайбинга можно «экранизировать» сказки, стихи, загадки. Длительность видеосюжетов определяйте самостоятельно в зависимости от цели и объема материала. Идеально для успешного усвоения – от 5 до 9 минут.

Показывайте наглядно. Пусть ваш рассказ будет ярко иллюстрирован. Особенно если у вас много отвлечённых теоретических понятий. Нет ничего более мучительного для слушателей, чем лектор, полчаса зачитывающий свой доклад. Лучше показывайте, иллюстрируйте сказанное, применяя аналогии из жизни. Когда вы затрагиваете образное мышление, т.е.

правое полушарие мозга, ваши «сухие теории» лучше усваиваются и запоминаются. Ученики будут вам благодарны.

При подготовке презентации следует помнить, что лучше изложить с необходимой точностью и полнотой часть информации, чем сообщить максимум сведений, не в полной мере осмысленных учащимися, так как плохое изложение чрезмерного объема информации их может запутать. Презентация сопровождает речь педагога, но не заменяет ее. Поэтому текстовое содержание презентации должно предварять или разъяснять определенные положения, озвученные учителем, но не повторять слово в слово. Особое внимание следует обратить на разделение смыслового наполнения между словами педагога и содержимым каждого слайда. Слова и связанные образы должны быть обязательно согласованы во времени.

Общие требования к видеоконтентам.

1. Видеоконтент должен быть создан самостоятельно. Должна быть авторская работа со своим планом урока и контентом.

2. Написание сценария – одна из самых скучных и унылых стадий создания хорошего видео. Сценарий необходим для избежания заминок, отклонений видео от центральной идеи, резко появившейся нездоровой инициативы, плохих объяснений, повторений, ошибок разного рода. Пропишите в нем каждое слово и доведите объяснения до идеала. Пропишите и все ваши действия.

3. Запрещается использовать аудио-содержимое, защищенное авторским правом. На звуковое сопровождение должно быть письменное разрешение (Property release) аудио-производителя. Если звук создан самостоятельно, то он должен быть без пауз и резких переходов.

3. Особое внимание стоит обратить на микрофон и камеру (если она будет). Ваша речь должна звучать четко и ясно, а картинка не быть размытой. Ведь подобные дефекты видеомонтажом исправить довольно сложно.

4. Не допускается дрожание камеры. Необходимо использовать штатив и пульт, при этом можно отключить оптический стабилизатор.

Чтобы организовать работу целостно, отталкивайтесь от учебных результатов, которых должны достичь ученики.

Задайте себе три вопроса:

Чему я хочу научить моих учеников (каких учебных результатов они достигнут)?

Как ученики этому научатся (каким образом достигнут учебных результатов)?

Каким образом я могу поддержать их в этом (как я помогу им достичь учебных результатов и как узнать, достигли ли они их)?

Исходя из ответов составьте для себя план работы: какие учебные материалы надо создать, как мониторить работу ребят, как и когда предоставлять им обратную связь.

Можно составить план работы и для учащихся. Ученикам план нужен для того, чтобы помочь им спланировать время работы как в течение дня, так и всей учебной недели. План работы для учеников может содержать сроки выполнения заданий, определенное время для встреч с учителем, ссылки на учебные материалы (если вы сразу можете их предоставить) или платформу, где будет идти работа.

Определите, как будете связываться с учениками.

У учеников должна быть точка входа, через которую они получают доступ к учебным материалам. Если вы использовали в работе с учениками некоторую платформу (блог, сайт, мессенджеры, закрытую группу и т.д.), то и в дистанционном обучении ученики могут работать через нее. Если не было такой платформы, тогда учебные материалы могут передаваться через электронный журнал (хотя он может не выдержать нагрузки, поэтому лучше иметь альтернативный источник связи).

Начните создавать учебные материалы

Привычные формулировки заданий в электронном журнале “учебник, стр...,

прочитать и ответить на вопросы” в дистанционном обучении становятся бессмысленными, так как не содержат обучающей функции. Организовать учебную работу дистанционно — значит помочь ученику самостоятельно разобраться с тем, что он не знает и не умеет. А для этого у ученика должны быть учебные материалы и задания, посиленные для той возрастной группы, с которой мы работаем.

К учебным материалам добавляйте инструкции по работе (так, как если бы вы объяснили в классе), указывайте время, которое требуется для работы над заданием и по изучению материалов, необходимые стратегии, рекомендации и подсказки.

Можно использовать уже готовые учебные материалы, созданные кем-то другим, можно создавать самим.

Учтите вызовы, с которыми можете столкнуться.

Вызов 1. Ученики, которые не работали на уроке, могут не начать работать и дистанционно. Здесь нет общего правила, которое можно порекомендовать каждому учителю. Надо решать индивидуально по каждому ученику. Для кого-то сработает совместная работа с одноклассниками, для кого-то учебный материал, поданный иначе, для кого-то индивидуальная консультация с учителем и т.д.

Вызов 2. На создание учебного материала будет уходить время. Мы создаем учебный материал не для проверки памяти учеников или умения решать, а для того, чтобы их научить. Одно дело, когда мы в классе передаем ученикам то, что очень хорошо знаем, другое дело — сделать так, чтобы это знание появилось в их голове, причем, когда они работают дома.

Вызов 3. Стоит продумать работу, которую ребята будут выполнять на отметку. У учеников под рукой google и одноклассники в совместном чате. Поэтому работа на отметку должна быть такова, чтобы первый и второй фактор являлись помощниками. А для этого надо подумать над качеством заданий для учащихся.

Старайтесь избежать этих ошибок

Ошибка 1. Составлять список заданий для ученика (как домашняя работа, которую мы привыкли задавать) в электронный журнал. Наша задача — не задания набросать для учеников, а выстроить их обучение.

Ошибка 2. Думать о том, как контролировать ученика. В этом случае мы в первую очередь будем думать о том, как и за что выставить баллы, а не о том, как помочь ему учиться.

Ошибка 3. Выставлять баллы за процесс обучения, а не за итог. Когда ученик изучает учебный материал, работает с тестами для самопроверки, задает вопросы, ошибается — он учится. Этот процесс мы поддерживаем своей обратной связью и помощью одноклассников, например, в совместном чате. Когда он уже научился, тогда мы проводим работу на отметку, как итог той работы, которую он проделал в течение какого-то времени.

Ошибка 4. Просить учеников фотографировать задания и присылать вам на почту. Так можно делать только в случае с единичными учениками, у которых не получается выполнять задание и необходима ваша обратная связь. Иначе на ваш почтовый ящик будут каждый день приходить около сотни писем с фотографиями учеников.

Таким образом, создание видеоуроков своими руками выполнить не так уж сложно, причем всегда для этой цели можно обойтись бесплатно распространяемыми программами. Нужно помнить, что видеоматериал является носителем информации, создается в качестве демонстрационного пособия. Презентация, урок, видеоурок или статья должны смотреться, слушаться и читаться на одном дыхании.

Список литературы:

1. Завельский Ю.В. Как анализировать свой собственный урок.- Завуч.- 2000.-№4.- С. 92-93
2. Завельский Ю.В. Как подготовить современный урок (в помощь начинающему учителю). - Завуч.- 2000.-№4.- С. - 94-97

3. Гин А.А. Приемы педагогической техники: Свобода выбора. Открытость. Деятельность. Обратная связь. Идеальность: Пособие для учителя. – 4-е изд. – М.: Вита-Пресс, 2002

Шамова Т.И., Антипов В.А., Давыденко Т.М., Рогачева Н.А. Управление учебным процессом в школе на основе технологических карт учителя (методические рекомендации руководителям школ и учителям), Москва, 1994

Интернет-ресурсы:

<https://videoshow.ru/how-to-make-tutorial-videos.php>

<https://www.movavi.ru/support/how-to/how-to-create-videoguide.html>

<https://isif-life.ru/poleznye-programmy/kak-sozdat-videourok-ili-videokurs-programmy.html>

STEAM БІЛІМ БЕРУДІҢ МАТЕМАТИКА САБАҚТАРЫНДА ҚОЛДАНЫЛУЫ

Г.Қ. Қазақбаева

Ж.Ташенов атындағы №23 ІТ мектеп-лицей, Түркістан қаласы
jazi_0466@mail.ru

Аңдатпа. Бұл мақалада STEAM білім берудің математика сабақтарында қолданылуы тақырыбы қарастырылған. Жұмыстың басты мақсаты - Білім беру ұйымдарында STEAM дамыту бойынша жасалуы мүмкін шараларды ұсыну. Жұмыстың практикалық маңызы - автор математика сабағындағы маңызды тақырып болып есептелетін «Геометриялық прогрессиялар» тақырыбын STEAM білім беру бағыты бойынша әр түрлі пәндермен байланыстыра отырып түсіндіру жолын ұсынған.

Аннотация. Статья посвящена использованию STEAM на уроках математики. Основная цель данной работы - представить возможные меры по развитию STEAM в образовательных учреждениях. Практическая значимость работы заключается в том, что автор предлагает способ объяснения темы «Геометрические прогрессии», которая является важной темой в математике, в связи с различными дисциплинами в области обучения STEAM.

Abstract. The article is dedicated to the use of STEAM-technology in the lessons of mathematics. The aim of this work is to present possible ways for the STEAM development in educational institutions.

The practical significance of the work is the author's suggestions for explaining one of the most important topic in mathematics «Geometric progressions» due to its connection with various disciplines in STEAM teaching.

Тірек сөздер: STEAM, математика сабақтары, түсіндіру тәсілдері.

Ключевые слова: STEAM, уроки математики, способы объяснения.

Keywords: STEAM, math lessons, ways of explanation.

STEAM білім беру - бұл жаңа инновациялық білім беру технологиялары мен әдістерін енгізуге байланысты ғылымдағы жаңа бағыт. STEAM: S – science, T – technology, E – engineering, A – art, M – mathematics, немесе жаратылыстану ғылымдары, технология, инженерия, шығармашылық және математика. Бір сөзбен айтқанда, қазіргі әлемде ең көп сұранысқа ие болып отырған пәндер. Бүгінгі таңда STEAM дамуы әлемдік білім берудегі басты тенденциялардың бірі болып отырғаны таңқаларлық емес. STEAM білім берудің маңыздылығы нақты ғылымдар бойынша білім сапасының, оқушылардың ынтасының, мұғалімдердің саны мен сапасының нашарлауымен байланысты жаһандық мәселе болып табылады. [1]

XXI ғасырдың басында бүкіл әлемдегі педагогтар балаларға пәнаралық байланысты көруге және оларды практикада қолдануға мүмкіндік беретін оқытудың жаңа тәсілін дамыту туралы ойлады.

STEAM - жекелеген пәндерді оқытпайтын, бірақ оларды кешенді білім беру жобаларын іске асыру шеңберінде бір-бірімен байланыстырып оқуға мүмкіндік беретін білім.

Мәселен, суды тазарту мәселелерін зерттейтін мектеп жобасы аясында, мысалы, математика мен химия, биология және әлеуметтік дағдыларды дамыту, сондай-ақ эмоционалды интеллектті дамытуға да уақыт табылады.

STEAM білімі кімге керек

Әлемдік білім беру практикасында осы

тәсілдің пайда болуына үш фактор әсер етті:

1) Экономикадағы жаһандық өзгерістер, оны роботтандыру және цифрландыру. Өнеркәсіптік экономика білім экономикасына жол беріп отыр.

2) Бұл еңбек нарығындағы өзгерістерге әкелді. Қазір барлық елдерде инженерлер мен бағдарламашылар жетіспейді.

3) адамзаттың жақын болашақта техногендік және экологиялық апаттарға тап болуы мүмкін екендігі туралы хабардар ету, проблемаларды шешуге жаңа шығармашылық көзқарастар мен ғылыми-техникалық білімі бар адамдар қажет. Мұның бәрі болашақ жұмыс күшіне мүлдем басқа дайындықты қажет етеді.

Көптеген елдердің басшылары бұл қажеттілікті біледі. STEAM білім беру Сингапур мен Жапонияда, Қытай мен Финляндияда, АҚШ пен Канадада ұлттық білім беру саясатында басым рольге ие. Қазақстанда да STEAM білім берудің белсенді дамуы басталды. Мұны 2016-2019 жылдарға арналған білім мен ғылымды дамытудың мемлекеттік бағдарламасы аясында STEAM контекстінде жаңартылған мектептегі білім беру мазмұнына көшу дәлелдейді. Жаңа білім беру саясатын жүзеге асыру үшін жаңа технологияларды, ғылыми жаңалықтарды және математикалық модельдеуді дамытуға бағытталған STEAM элементтерін оқу жоспарына енгізу жоспарланған.

STEAM білім беру жүйесі қалай жұмыс істейді

STEAM класында оқушылар әрдайым нақты мәселелерді шешуге тырысады. Мектеп оқушылары топпен жұмыс істейді, зерттейді, тәжірибе жасайды, дизайн ойлап табады, өз өнімдерін әлеуметтік желілерде жарнамалайды, веб-сайттар мен мультфильмдер жасайды.

STEAM жобасының мысалы ретінде Жердің бір реттік пластикпен ластану проблемасын зерттеу болып табылады.

Орта мектеп оқушылары пластиктің қандай түрлері бар екенін, әртүрлі пластиктің ыдырауы қанша уақытты

алатындығын зерттеп, проблеманы шешудің өзіндік жолдарын ұсына алады.

Мектептердің бірінде бұл шешім биоыдырайтын пластик өндірісін құру болды. Осы жоба аясында орта мектеп оқушылары картоп крахмалынан (химия + математика) пакеттер жасаудың өзіндік әдісін ойлап тапты. Олар сондай-ақ әлеуметтік желілерде және Интернет платформаларында (жаңа медиа, копирайтинг) өз әзірлемелерін белсенді түрде насихаттады.

STEAM бағдарламасы үшін әлеуетті эталон Леонардо да Винчи болуы мүмкін - соборлар қоймалары мен адамның табанының құрылымындағы өзара байланыстарды көрген және суретші мен инженер-өнертапқыш ретінде бірдей дәрежеде табысты адам.

Мектептердегі STEAM оқушыларға XXI ғасырдағы қарым-қатынас, командада жұмыс істеу, сыни тұрғыдан ойлау және шығармашылық ойлау сияқты дағдыларды қолдана отырып шығармашылықпен оқуға мүмкіндік береді.

Осы тәсілдің артықшылықтарын ескере отырып, АҚШ үкіметі STEAM және жобалық оқытуды мектептерде оқытудың негізгі әдісі ретінде өзінің жаңа білім беру стандарттарына (Common Core State Standards и Next Generation Science Standards) енгізді. Австралия, Канада және Сингапур елдері мұны ертерек жасаған болатын. [2]

Математика сабағында STEAM технологияларын қолдану.

Математика сабағында ақыл-ой жүктемесінің артуы оқушылардың зерттелетін материалға деген қызығушылығының әлсіреуіне әкеледі. Өмірлік жағдайларда туындайтын, шынайы қызығушылықпен оларды шешуге деген құштарлықты тудыратын тапсырмалар қажет, өйткені нәтиже өмірде керек болатын дағдыны береді. Сіз оқушылардың математикаға деген қызығушылығын STEAM технологияларын қолдана отырып арттыра аласыз. Негізі математика мен физика, тарих, әдебиет, биология, информатика

және т.с.с. арасындағы тікелей байланысты орнататын мәселелерден тұрады. Математика сабақтарында шешіліп отырған мәселені тұтас қабылдау, білім, білік және дағдыларды шешу, білімділік, дағдыларды бір оқу пәнінен екіншісіне ауыстыру, қолдану әдістерін таңдай білу, әр түрлі пәндерден фактілерді тану және қолдану тұжырымдамасын қалыптастыру маңызды (физика, химия, информатика және т.б.) ... Шығармашылық жобаларды іске асыру математиканы оқуға деген мотивация деңгейін жоғарылатады, оқушыларға негізгі жалпы математикалық түсініктерді қалыптастыруға көмектеседі, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін жүзеге асыруға, математикалық біліктер мен дағдыларды дамытуға мүмкіндік береді.

Математика сабағында STEAM технологияларын қолдану мысалы.

Сабақтың тақырыбы: «Геометриялық прогрессия»

Математика мұғалімінің алғы сөзі:

Геометриялық прогрессия – әрбір мүшесі (екіншісінен бастап) алдыңғы мүшесінен қандай да бір еселік деп аталатын тұрақты санға ($q \neq 0$) көбейтуден шығатын сан қатары:

$$b_1, b_2 = b_1 q, b_3 = b_2 q, \dots, b_n = b_{n-1} q.$$

Геометриялық прогрессия $q > 1$ болса, өспелі, $0 < q < 1$ болса, кемімелі, ал $q < 0$ болса, ауыспа таңбалы геометриялық прогрессия деп аталады. Геометриялық Прогрессияның кез келген мүшесі (b_k) бірінші мүшесі (b_1) мен еселігі (q) арқылы мына формуладан табылады:

$$b_n = b_1 q^{n-1}$$

$$b_n = b_1 q^{n-1}$$
 Ал Геометриялық Прогрессияның (еселігі 1-ге тең емес) алғашқы n мүшесінің қосындысы (S_n) мына формула бойынша анықталады:

$$S_n = \begin{cases} \sum_{i=1}^n b_i = \frac{b_1 - b_1 q^n}{1 - q} = b_1 \frac{1 - q^n}{1 - q}, & \text{if } q \neq 1 \\ nb_1, & \text{if } q = 1 \end{cases}$$

$$S_n = \begin{cases} \sum_{i=1}^n b_i = \frac{b_1 - b_1 q^n}{1 - q} = b_1 \frac{1 - q^n}{1 - q}, & \text{if } q \neq 1 \\ nb_1, & \text{if } q = 1 \end{cases}$$

$$\begin{cases} 1 - q \\ \frac{1 - q^n}{1 - q} \end{cases} \text{if } q \neq 1, \begin{cases} 1 \\ n \end{cases} \text{if } q = 1$$

Егер $|q| < 1$ болса, және мүше саны (n) шексіз өссе, онда S_n қосындысы шегіне ұмтылады. Осы S саны шексіз кемімелі геометриялық прогрессияның қосындысы деп аталады. $a_1 + a_1 q + \dots + a_1 q^n + \dots$ ($|q| < 1$ болғанда) өрнегі геометриялық қатар деп аталатын жинақты қатардың қарапайым мысалы болып есептеледі. Мұндай геометриялық қатардың қосындысы мынаған тең:

$$S_n \rightarrow \frac{b_1}{1 - q} \text{ as } n \rightarrow +\infty$$

Жалпы геометриялық прогрессия тақырыбында алған біліміміз бізге өмірдің барлық салаларында көмектеседі десек артық айтқанымыз емес.

Геометриялық прогрессия тақырыбының биология пәнімен байланысы:

Бактериялар.

Бактериялардың бөліну жолымен көбейетіні белгілі: бір бактерия екіге бөлінеді; осы екеуінің әрқайсысы өз кезегінде екіге де бөлінеді және төрт бактерия алынады; осы төрттен бөліну нәтижесінде сегіз бактерия алынады және т.б. (геометриялық прогрессия). Әр екі еселенудің нәтижесі ұрпақ деп аталады. Бактериялардың көбею қарқындылығын тамақ өнеркәсібінде (сусындар, ашытылған сүт өнімдерін дайындау, ашыту, маринадтау және т.б. үшін), фармацевтика саласында (дәрі-дәрмектер, вакциналар жасау үшін), ауыл шаруашылығында (сүрлем, мал азығын дайындау), коммуналдық шаруашылықта және қоршаған ортаны қорғау іс-шараларында (ағынды суларды тазарту, мұнайдың төгілуін жою үшін) қолдануға болады.

Орманды алқапта ағаштың өсуі геометриялық прогрессия заңдары бойынша жүреді. Сонымен қатар, әр ағаш түрінің көлемінің жылдық өсу коэффициенті бар. Осы өзгерістерді ескеру орманның бір

бөлігін орман кесуді жоспарлауға және орманды қалпына келтіру бойынша бір уақытта жұмыс істеуге мүмкіндік береді.

Геометриялық прогрессия тақырыбының физика пәнімен байланысы:

Уран ядроларының бөлінуі нейтрондардың көмегімен жүреді. Нейтрон уран ядросына соғылып, оны екі бөлікке бөледі. Екі нейтрон шығады. Содан кейін екі нейтрон, екі ядроны соғып, оларды тағы 4 бөлікке бөледі және т.б. Бұл геометриялық прогрессия.

Радиоактивті зат массасының уақыт бойынша өзгеруі геометриялық прогрессияның тағы бір мысалы болып табылады.

Уақыт бірлігінде мұндай зат өзінің массасының белгілі бір бөлігін жоғалтатыны белгілі (ол басқа зат пен энергияға өтеді). Әрбір радиоактивті зат үшін T мәні анықталады - жартылай шығарылу кезеңі. $0, T, 2T, 3T, \dots$ моменттеріндегі ыдырамайтын заттың массалары шексіз азаятын геометриялық прогрессия құрайды.

Геометриялық прогрессия тақырыбының қаржылық сауаттылықпен байланысы:

Қаржылық пирамида. Осы ұйымдардың тетіктерін түсінейік.

Қаржылық пирамида дегеніміз – бұл құрылымға қатысушыларға үнемі қаражат тарту арқылы табыс беру тәсілі. Пирамиданың алғашқы қатысушыларына табыс кейінгі қатысушылардың жарналары есебінен төленеді. Көп жағдайда нақты табыс көзі жасырылады және оны жалған немесе шамалы деп жариялайды. Мұндай жалғандық алаяқтық болып табылады.

Қаржы пирамидасы, әдетте, ұзақ уақыт бойы ұстап тұруға болмайтын жоғары табыстылықты уәде етеді және пирамиданың барлық қатысушылар алдындағы міндеттемелерін төлеу мүмкін емес екені анық нәрсе. Бұл жағдайдың табиғи нәтижесі - жобаның банкроттығы және соңғы инвесторлардың шығыны.

Мысалы, Ер адам қаржылық пирамида ұйымдастырмақшы.

Әр раунд сайын қатысушылар саны 5 есеге артады деп елестетіп көрейік. Бірінші

айналымға 120 адам қатысады, екіншісіне 600, үшіншісіне 3000, төртіншісіне 15000, бесіншісіне 75000, алтыншысына 375000, жетіншісіне 1.875.000, сегізіншіге 9.375.000, тоғызыншысына - 46.875.000, оныншы - 234 375 000.

Шымкент қаласының тұрғындары 1 000 000 адамды құрайды. Демек, жетінші шеңберде қаржылық пирамидаға қатысушылар саны біздің қаланың тұрғындарынан асып түседі. Қазақстан халқының саны – 19 000 000 адам. Көріп отырғаныңыздай, тоғызыншы турға қатысушылар саны ел тұрғындарынан едәуір асып түседі.

Сонымен, жетінші немесе тоғызыншы айналымға қосылған қатысушы ештеңе алмайды. Сандардың бұл өрнегі де геометриялық прогрессия болып табылады.

Геометриялық прогрессия тақырыбының шығармашылықта кездесуі:

Аңыз-есеп:

Шахмат ойыны Үндістанда ойлап табылған, ал үнді королі Шерам оны кездестіргенде, ол ойынның асқан ақылды талап ететініне және ондағы әртүрлі позицияларына қатты таң қалған. Мұны оның қарамағындағылардың бірі ойлап тапқанын білген патша оны ерекше өнертабысы үшін жеке марапаттау үшін оны шақыруға бұйрық берді. Патшаның алдына оның аты Сета деген өнертапқыш келді. Ол қарапайым киінген, шәкірттеріне білім беру арқылы күн көретін ғалым екен.

Шахмат өнертапқышы өзінің өнертабысы үшін сыйақы ретінде бір дәнді шахмат тақтасының бірінші квадратына, екіншісіне екі есе көп, яғни екі дән, үшіншіге үш есе қойылса яғни 64-ші шаршыға дейін екі еселеніп отыру арқылы көбейетін бидай дәнін сұрады.

Патша мұндай қарапайым болып көрінетін өтініштің орындала алмайтынын білгенде таң қалды. Бидай дәндерінің осы санының массасы триллион тоннадан асады деп есептеуге болады. Бұл адамзаттың бүгінгі күнге дейін жинаған бидайынан асып түсетіні анық. Егер патша Жердің

8 ОҚЫТУДЫҢ ТЕОРИЯСЫ МЕН ТӘЖІРИБЕСІ

бүкіл бетін бидаймен, оның ішінде теңіздермен, мұхиттармен, таулармен, шөлді және Арктика мен Антарктиданы егіп, қанағаттанарлықтай өнім алса, онда, мүмкін, 5 жылдан кейін ол төлеп құтыла алар еді.

Қорытынды.

Қазақстанда STEAM білім беру ортасын қалыптастыру қажеттілігі өзекті болып табылады. Қазіргі уақытта инвесторлар мен ірі бизнес субъектілері арасында ғылыми-инновациялық жобаларға

қызығушылық артып келеді. Көптеген прогрессивті әзірлемелердің пайда болуы үшін мұғалімдердің бірігуі сияқты пәндерді интеграциялау қажет. STEM білімі нақты өмірге жақсы дайындалады, дәстүрлі сыныптағы білім мен нақты тапсырмалар бойынша практикалық жұмыс арасындағы қабырғаны бұзады.

Біз, мұғалімдер, бірлесіп күш салу арқылы оқушыларымыздың, және сол арқылы еліміздің болашағын өзгерте аламыз!!!

Пайдаланған әдебиеттер:

1. <https://rcdo.kz/publ/2732-ispolzovanie-steam-tehnologiy-na-urokah-matematiki-i-vo-vneurochnoy-deyatelnosti.html>
2. <https://letidor.ru/obrazovanie/3-voprosa-o-sisteme-steam-kotoraya-izmenit-rossiiskuyu-shkolu.htm>
3. <https://school-science.ru/6/7/3805>
4. Барлық элементар математика. : <http://www.bymath.net-math24.ru>
5. Математикалық нормал. : <http://www.webmath.ru-astro-online.ru>

ҚАУІПСІЗ БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ. ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ

А.М. Жанахметова

ШҚО, білім басқармасы Өскемен қаласы әкімдігінің
«Заки Ахметов атындағы №16 орта мектебі» КММ
Aliya_2398@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада инклюзивті білім берудің мәселелері, қауіпсіз білім беру ортасын қалыптастыру мазмұны, ұстанымдары ашылады. Тірек-қимыл аппараты бұзылған оқушыларды оқыту, дамыту мен қалыптастыру жолдары қарастырылады.

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы инклюзивного обучения учащихся с нарушениями опорно-двигательного аппарата, гуманных отношений к ним. Раскрывается сущность, значение содержания принципов педагогические особенности обучения.

Abstract. The article deals with the problems of including learners with violations of the musculoskeletal system in the educational process and the problems of humane relations to such learners. The article reveals subject-matter, meaning, content and pedagogical peculiarities of inclusive education.

Тірек сөздер: инклюзивті білім беру, психология, буллинг.

Ключевые слова: инклюзивное образование, психология, буллинг.

Key words: inclusive education, psychology, bullying.

Бүгінгі күні балалар мен жасөспірімдер арасында күш көрсету, зорлық-зомбылықтың алдын алу, қатыгездікке құмарлықтың себебін анықтау, буллингсіз мектепті қалыптастыра отырып, мектеп қауіпсіздігін қамтамасыз ету негізгі мәселеге айналып отыр.

Оны шешуде буллинг туралы түсінікті қалыптастыру, буллингті болдырмау және психологиялық алдын алу жолдарын қарастыру; зорлық-зомбылыққа ұшыраған балаларға педагогикалық-психологиялық қолдау ұсыну бағытын көрсету қажет.

Қазір балалар мен жасөспірімдер арасында зорлық-зомбылықтың күннен күнге өршіп, жастардың агрессивті күй кешуіне психологиялық, әлеуметтік, экономикалық, отбасылық және т.б. жағдайлардың әсер ететіні дәлелденді. Алайда, білім алушылар арасындағы буллингтің кең етек жайғаны соншалық, кез келген оқушы буллердің құрбаны болуы мүмкін. Буллинг (bullying) – ағылшын тілінен

аударғанда, қорлау, қудалау, мазалау деген түсінікті білдіреді. Психикалық қорғаныс механизмдері автоматтандырылған күйде болмағандықтан, құрбанның буллерға қарсы жауап реакциясының белсенділігі төмен. Эмоционалды буллердің құрбаны болған бала негативті сөздердің бәрін санасы арқылы өткізіп, бейсанасына өмір бойына жүктейді. Алдағы өмірінде сол түпкі санадағы негативті сөздер, ойлар оның өмірін басқарады. Сондықтан да, біз, психологтар, қазірден бастап, балаларды өзгенің пікірінен дербес болуға, эмоционалды түрде тәуелсіз болуға үйретуіміз керек деп ойлаймын.

Буллингтің қазіргі таңда ең көп тараған түрі - агрессивті оқушылардың басқа оқушыларға түрлі зорлық-зомбылық жасауы, оларды түрлі жолдармен қорқытуы, тіпті физикалық және психологиялық соққы жасауы болып табылады. Өз сыныптастарына қысым жасау барысында жасөспірім агрессорлар буллингтің

төмендегідей түрлеріне жүгінеді екен: ұрып-соғу, қорлау, мазақ ету, шантаж, бопсалау, түрлі қате әрекетке әжбүрлеу, итермелеу, жала жабу, оқушы жайында жалаң ақпарат тарту, сыныптан, топтан оқшаулау, кибербуллинг (интернетте фотосуреттер, бейнелер мен ұятты пікірлерді жүктеу), мүлікке зиян келтіру т.б. әрекеттер.

Жаңа технологиялардың дамуымен буллингтің жаңа түрі кибербуллинг пайда болды. Буллинг онлайн немесе телефон арқылы жүзеге асырылуы мүмкін. Олардың қатарына ренішті хабарламалар мен суреттер, зұлым мінеп-сынаулар жіберу жатады.

Мектеп жасындағы балаларды көбінесе сыртқы келбетіне қарап қорлайды. Көбінесе көзілдірік тағатын балалар, дене мүшесіндегі белгілі бір кемістігі бар балалар, бойы ұзын немесе қысқа т.с.с. Буллингке ұшыратушы адамды агрессор дейміз, яғни, өзі де бұрын мүмкін буллингке ұшыраған құрбан болуы мүмкін, олар өміріндегі сәтсіздіктерді, қолайсыз жағдайларды құрбандардың есебінен компенсациялайды.

Осы жерде балалардың пәк сезімнен арылып, бойларына қатігездік сезімін жинақтауына итермелейтін кейбір себептерді атап өткен жөн болар. Жиі кездесетін себептер: ересектердің басқаларға немесе өзіне (балаға) жасаған агрессивті әрекеттерін қайталауға, олардың тұлғалық әрекеттеріне ұқсауға тырысулары (идентификация), бала мен ата-ана арасындағы эмоционалдық байланыстың бұзылуы (отбасында бір-бірін жек көру аурасының үстемдігі), яғни, жанашырлық сезімнің болмауы, эмпатияның жоқтығы.

Ата-аналардың баланы жазалауда физикалық немесе жазаның басқа формаларын қолдануы, кез-келген мәселеге немқұрайлы қарайтын немесе агрессивті әрекетке баратын мұғалімдер, балалардың мектептегі жағдаятын дұрыс ұйымдастырмау (сыныпта оқушының көп болуы, мұғалімдердің көп ауысуы, сабақтардың болмай қалуы т.б.), өзін басқалардан төмен көруі, бұрын басқа

балалар тарапынан буллинг әрекетінің құрбаны болуы жайттарына себеп болуы мүмкін.

Мектепте оқушылар арасында буллинг-сіз мектепті құруда мектеп педагог-психологтарының үлесі мол. Өйткені тек психолог қана буллингке ұшыраған құрбанды бірден анықтап, оған тиісті психологиялық қолдауды ұсына алады. Психологиялық алдын алу бағытында жүйелі жұмыс жүргізу – күш көрсетуді болдырмауға әкеп соғады. Баланың агрессивті мінез-құлығын түзету бала тұлғасының толыққанды дамуы және қызмет етуін қамтамасыз ету мақсатында агрессивті әрекеттерді анықтауға бағытталған психологиялық әсер ету. Психологиялық түзету – мектеп психологының психологиялық әсер етудің арнайы құралдарының көмегі арқылы баланың агрессивті мінез-құлығын түзетуге бағытталған қызметінің бір түрі. Жеке және топтық психологиялық түзетуді бөліп көрсетуге болады. Жеке психологиялық түзетумен айналысатын психолог баламен бөтен адамдардың қатысуынсыз жұмыс жасайды. Топтық психологиялық түзету жұмысы кезінде оқушылар тобымен өзара әрекеттестік болады, агрессивтілік деңгейінің төмендеуі балалардың бір-біріне өзара әсер ету және қарым-қатынас жасауы арқылы жүзеге асады.

Қорыта келе, агрессивті балалар – бұл көмекке мұқтаж және үлкендердің қабылдамауына ұшыраған балалар тобы. Түсінбестік пен агрессивті мінез-құлық себептері агрессивті балаларды үлкендердің де, өздерінің құрбыларының да ашық түрде жақтырмауы мен қабылдамауына алып келеді. Сондықтан да бұл санаттағы балаларды анықтау мақсатында тек агрессивтіліктің деңгейін анықтап қана қоймай, сонымен бірге агрессивті мінез-құлықтың алдын алу және түзету жұмыстарын жүргізу керек. Бала агрессивтілігінің алдын алу – бұл балалар мінез-құлығындағы агрессияны туындататын негізгі себептер мен жағдайларды жоюға бағытталған

мемлекеттік, қоғамдық, әлеуметтік-дәрігерлік және ұйымдастыру-тәрбиелік іс-шаралардың әсер ету үдерісі. Білім берудегі психологиялық қызметтің негізі туралы көзқарастарға сүйене отырып, мектептерде жүргізілетін алдын алу жұмыстары туралы төмендегідей анықтама беруге болады. Алдын алу – бұл оқушылардың оқу іс-әрекеті барысындағы қиындықтарға алып келуі мүмкін ерекшеліктерін уақытында анықтау болып келеді. Алдын алу жұмыстарының мақсаты - психологтың өзінің білімі мен тәжірибесі негізінде баланың дамуы мен өмірлік танымына әсер ететін, балалардың психикалық және тұлғалық дамуындағы болуы мүмкін сәтсіздіктерді ескертуі. Бала агрессивтілігінің алдын алу дегеніміз бұл баланың агрессивті мінез-құлқын туындататын әлеуметтік-психологиялық факторларға жол бермеуге бағытталған іс-шараларды жүргізу.

Қашықтан оқыту жағдайында облыстың педагог-психологтарына мектептегі күш көрсетуді болдырмау себептерінің әсері туралы өзара тәжірибе алмасуға мүмкіндік жасалды. Сонымен қатар, педагог-психологтар буллингсіз мектепті қалыптастыру мен мектеп қауіпсіздігін қамтамасыз ету жолдарына байланысты маңызды ақпараттар алып, өзара пікір алмасты.

Қазіргі таңда инклюзивті білім беру барлық әлем жұртшылығының назарын аударып отырған мәселе балалардың жеке сұраныстары мен ерекшеліктеріне ортаның, отбасының қатысуымен білім беру үрдісіне толық қосуды қарастыратын инклюзивті білім беру. Осы жаһандық мәселеге әлем ғалымдары мынадай анықтама береді: инклюзивтік білім беру дегеніміз - барлық балаларды, соның ішінде мүмкіндіктері шектеулі балаларды жалпы білім үрдісіне толық енгізу және әлеуметтік бейімдеуге, жынысына, шығу тегіне, дініне, жағдайына қарамай, балаларды айыратын кедергілерді жоюға, ата-аналарын белсенділікке шақыруға, баланың түзеу-педагогикалық және әлеуметтік мұқтаждықтарына арнайы

қолдау, яғни, жалпы білім беру сапасы сақталған тиімді оқытуға бағытталған мемлекеттік саясат.

Инклюзивті (франц. *inclusif* – өзіне енгізетін, лат. *include* – ішіне аламын, енгіземін) немесе енгізілген білім беру – жалпы білім беру мектептерінде ерекше қажеттіліктері бар балаларды оқыту үрдісін сипаттау үшін пайдаланылатын термин. Инклюзивті білім берудің негізіне балалардың кез келген кемсітушілігін болдырмайтын, барлық адамдарға тең қарым-қатынасты қамтамасыз ететін, бірақ ерекше білім алу қажеттіліктері бар балалар үшін ерекше жағдай жасайтын идеология жатады.

Инклюзивті білім беру – мүгедек пен дамуында сәл бұзушылығы мен ауытқулары бар балалардың дені сау балалармен бірге олардың әлеуметтендіру және интеграция процестерін жеңілдету мақсатындағы бірлескен оқыту. Инклюзивті оқыту біріктірілген (оқушы дені сау балалар сыныбында/тобында оқиды және дефектолог-мұғалімнің жүйелі көмегін алады), жартылай (жеке балалар күннің бір бөлігін арнайы топтарда, ал екінші қарапайым топтарда өткізеді), уақытша (арнайы топтардағы балалар және қарапайым топтардың оқушылары бірлескен серуендерді, мерекелерді, сайыстарды, жеке істерді өткізу үшін біріктіріледі), толық (дамуда ауытқулары бар 1-2 бала бақшаның, сыныптың, мектептің қарапайым топтарына енгізіледі, мамандардың бақылауы бойынша түзету көмегін ата-аналар көрсетеді) болады.

Инклюзивті оқыту – ерекше мұқтаждықтары бар балалардың жалпы білім беретін мектептердегі оқыту үрдісін сипаттауда қолданылады. Демек, инклюзивті оқыту негізінде балалардың қандай да бір дискриминациясын жоққа шығару, барлық адамдарға деген теңдік қатынасты қамтамасыз ету, сонымен бірге оқытудың ерекше қажеттілігі бар балаларға арнайы жағдай қалыптастыру идеологиясы жатыр. Осы бағыт балаларды оқуда жетістікке

жетуге ықпал етіп, жақсы өмір сүру жағдайын қалыптастырады. Мүмкіндігі шектеулі балалардың білім алу құқықтары «Қазақстан Республикасының балалардың құқықтары туралы», «Білім беру туралы», «Мүмкіндігі шектеулі балалардың әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзетуге ықпал ету туралы», «Арнайы әлеуметтік қызмет туралы» Қазақстан Республикасының Заңдарында, Қазақстан Республикасының Конституциясында бекітілген. Инклюзивті білім беру немесе «білім баршаға» бағдарламасы - барлық балаларға мектепке дейінгі оқу орындарында, мектепте және мектеп өміріне белсене қатысуға мүмкіндік береді. Бұл бағдарламаны Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас Ассамблеясы мақұлдап, БҰҰ-ның Конвенциясына 2006 жылдың 13 желтоқсанында енгізілді.

Инклюзивті білім беру дегеніміз – балалардың жынысына, жас ерекшеліктеріне, географиялық тұратын жеріне, қимыл-қозғалыстық және ақыл-есінің жағдайына, әлеуметтік-экономикалық жағдайына қарамастан, сапалы білім алу және өздерінің потенциалдық дамыту мүмкіндігіне ие болу. Инклюзивті оқыту – барлық балалардың мұқтаждықтарын ескеретін, ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім алуын қамтамасыз ететін жалпы білім үрдісінің дамуы. Инклюзивті оқыту балалардың оқу үрдісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып, оқыту мен сабақ берудің жаңа бағытын өңдеуге талпынады. Егер инклюзивті оқытудың оқыту мен сабақ беруге енгізілген өзгерістері тиімді болса, онда ерекше қажеттіліктері бар балалардың жағдайлары да өзгереді. Инклюзивті оқытуды ашқан мектептерде оқыған балалар адам құқығы туралы білім алуға мүмкіншілік алады, өйткені олар бір-бірімен қарым-қатынас жасауға, танып білуге, үйренеді.

Инклюзивтік білім беру – барлық балаларды жалпы білім үрдісіне толық енгізу және әлеуметтік бейімдеуге, жынысына, шығу тегіне, дініне, жағдайына қарамай, балаларды айыратын кедергілерді жоюға,

ата-аналарын белсенділікке шақыруға, баланың түзеу – педагогикалық және әлеуметтік қажеттіліктерін арнайы қолдау, қоршаған ортаның балаларды жас ерекшеліктеріне және білімдік қажеттіліктеріне бейімделуіне жағдай қалыптастыру, яғни, жалпы білім беру сапасы сақталған тиімді оқытуға бағытталған мемлекеттік саясат.

Психикалық дамуының негізгі бұзылыстары интеллектуалды даму деңгейі, яғни, зейіні, есте сақтауы, ойлауы, кеңістікті бағдарлауы төмен болып келеді. Осы себептерге байланысты психикасы дамуы тежелген (ПДТ) балалардың оқу үлгерімі төмен болады. Бұл балалардың оқуға үлгермеушілігі жеті-сегіз жастан анық байқалады. Ата-аналары көмекші не арнайы мектептер мен мектеп-интернаттарға, психологиялық-педагогикалық түзеу кабинеттері мен коррекциялық-түзету сыныптарына балаларын бергісі келмеген жағдайда жалпы білім алатын мектептерде ПМПК-ның ұсынысы бойынша жеңілдетілген бағдарламамен оқытуына толық құқылары бар. Жалпы білім беретін мектептер мен бала бақшалар ПМПК-ның қорытындысы бойынша көрсетілген, яғни, баланың деңгейіне қарай жеңілдетілген бағдарламамен кемтар балаларды тәрбиелеуге және инклюзивті оқытуға дайын болғандары жөн. Инклюзивті оқытуға жалпы мектептерде арнайы психологы, әлеуметтік мұғалімі, олигофрено мұғалімі, логопед мамандары жұмыс жасайды. Егер бала көмекші бағдарламаны толық игерген болса, оған арнайы куәлік беріледі, ал игермесе, анықтама ғана алады. Егер ата-анасы баласын арнайы мектеп-интернатқа жібергісі келмесе, жергілікті жалпы мектепте мүмкіндігі шектеулі баланың мүмкіндігіне қарай, жеңілдетілген бағдарлама бойынша, инклюзивті оқытуға міндетті.

Инклюзивті оқыту – барлық балаларға мектепке дейінгі оқу орындарында, мектепте және мектеп өміріне белсене қатысуға мүмкіндік береді; оқушылардың тең құқығын анықтайды және ұжым іс-

әрекетіне қатысуға мүмкіндік береді; адамдармен қарым-қатынасына қажетті қабілеттілікті дамытуға мүмкіндік береді. Даму мүмкіндігі шектеулі балаларға білім беруді ұйымдастыру мақсатында, типтік арнайы білім бағдарламасы жасалды. Онда балалардың мұқтаждықтары ескеріліп, білім алуларын қамтамасыз ететін жалпы білім үрдістері қарастырылған. Инклюзивті оқыту балалардың оқу үрдісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып, оқыту мен сабақ берудің жаңа бағытын өңдеуге талпынады. Егер инклюзивті оқытудың оқыту мен сабақ беруге енгізілген өзгерістері тиімді болса, онда ерекше қажеттіліктері бар балалардың жағдайлары да өзгереді. Инклюзивті оқытуды ашқан мектептерде оқыған балалар адам құқығы туралы білім алуға мүмкіншілік алады. Өйткені, олар бір-бірімен қарым-қатынас жасауға, танып-білуге, қабылдауға үйренеді.

Сонымен, инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс жүргізетін мектептерде білім мазмұнын үш түрлі бағдарлама бойынша реттеген абзал. Атап айтқанда: жалпы мектептерге арналған типтік оқу бағдарламалары; мүмкіндігі шектеулі балалардың ақаулық типтеріне сәйкес арнаулы білім беру бағытындағы оқу бағдарламалары; мүмкіндігі шектеулі балалардың психофизикалық ерекшеліктерін есепке ала отырып әзірленетін оқытудың жеке бағдарламасы. Инклюзивті білім беру мәселесі шет елдерде 1970 жылдан бастау алады, ал 90 жылға қарай АҚШ пен Еуропа өздерінің білім беру саясатына осы бағдарламаны толық енгізді. Ал, біздің елімізде инклюзивті білім беру жүйесінің дамуы туралы ресми дерек «Қазақстан Республикасының Білім беруді дамытудың 2010-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында» көрсетілді.

Инклюзивті оқыту- негізгі принциптері:

1. Адам құндылығы оның мүмкіндігіне қарай қабілеттілігімен, жеткен жетістіктермен анықталады.

2. Әрбір адам сезуге және ойлауға қабілетті.

3. Әрбір адам қарым қатынасқа құқылы.

4. Барлық адам бір-біріне қажет.

5. Білім шынайы қарым-қатынас шеңберінде жүзеге асады.

6. Барлық адамдар құрбы-құрдастарының қолдауы мен достығын қажет етеді.

7. Әрбір оқушы үшін жетістікке жету-өзінің мүмкіндігіне қарай орындай алатын әрекетін жүзеге асыру.

8. Жан-жақтылық адам өмірінің даму аясын кеңейтеді.

Инклюзивті бағыт кемтар балаларды оқуда жетістікке жетуге ықпал етіп, жақсы өмір сүру мүмкіншілігін қалыптастырады. Инклюзивті білім берудің мазмұны; Инклюзивті білім беретін мектептерде білім мазмұны 3 түрлі бағдарлама бойынша реттеген абзал; Жалпы мектептерге арналған типтік оқу бағдарламалары; Мүмкіндігі шектеулі балалардың ақаулық типтеріне сәйкес арнаулы білім беру бағытындағы оқу бағдарламалары мүмкіндігі шектеулі балалардың психофизикалық ерекшеліктерін есепке ала отырып әзірленетін оқытудың жеке бағдарламасы.

Қазіргі уақытта мен инклюзивті оқушылармен жұмыс жасаймын. Сол сыныппен жұмыс жасау барысында инклюзивті білім беру керек екендігін түсіндім. Әр оқушының білім алуда өз ерекшеліктері бар. Мәселен әр оқушының эмоционалдық және психикалық таным процестерінің дамуы деңгейі әртүрлі екенін естен шығармау керек. Жалпы білім беретін мектептердегі мүмкіндігі шектеулі балалар оқу материалын меңгеруде, жеке тәсілдің жоқтығы, арнайы коррекциялық – түзету, психологиялық, педагогикалық, әлеуметтік қолдаудың жеткіліксіздігі салдарынан әлеуметтік дағдыларды игеруде елеулі қиындықтарға тап болады.

Инклюзивті оқыту – барлық балаларға мектепке дейінгі оқу орындарында мектеп және мектепке өміріне белсене қатысуға мүмкіндік береді. Инклюзивті оқыту-оқушылардың тең құқығын анықтайды және ұжым іс-әрекетіне қатысуға мүмкіндік береді. Адамдармен қарым-қатынасына

қажетті қабілеттілікті дамытуға мүмкіндік береді. Инклюзивті оқыту-барлық балалардың мұқтаждығын ескеретін ерекше қажеттілігі бар балалардың білім алуын қамтамасыз ететін жалпы білім үрдісінің дамуы. Инклюзивті білім беру балалардың оқу үрдісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып, оқыту мен сабақ берудің жаңа бағытын өңдеуге талпынады. Егер инклюзивті оқытудың оқыту мен сабақ беруге енгізілген өзгерістері тиімді болса, онда ерекше қажеттіліктері бар балалардың жағдайын да өзгереді. Инклюзивті білім беруді ашқан мектептерде оқыған балалар адам құқығы туралы білім алуға мүмкіндік алады. Инклюзивті оқыту балаларды жалпы білім беру үрдісіне толық енгізу және әлеуметтік бейімделуге, жынысына, шығу тегіне, дініне қарамай балаларды айыратын кедергілерді жоюға ата-аналарын белсенділікке шақыруға балалардың түзеу-педагогикалық және әлеуметтік қажеттіліктерін арнайы қолдау, қоршаған ортаның балаларды жас ерекшеліктеріне бейімделуіне жағдай қалыптастыру, яғни жалпы білім беру сапасы сақталған тиімді саясат.

Қорыта айтқанда, қазіргі таңда барлық әлем жұртшылығының назарын аударып отырған мәселе балалардың жеке сұраныстары мен ерекшеліктеріне ортаның, отбасының қатысуымен білім беру үрдісіне толық қосуды қарастыратын инклюзивті білім беру. Осы жаһандық мәселеге әлем

ғалымдары мынадай анықтама береді: инклюзивтік білім беру дегеніміз – барлық балаларды, соның ішінде мүмкіндіктері шектеулі балаларды жалпы білім үрдісіне толық енгізу және әлеуметтік бейімдеуге, жынысына, шығу тегіне, дініне, жағдайына қарамай, балаларды айыратын кедергілерді жоюға, ата-аналарын белсенділікке шақыруға, баланың түзеу-педагогикалық және әлеуметтік мұқтаждықтарына арнайы қолдау, яғни, жалпы білім беру сапасы сақталған тиімді оқытуға бағытталған мемлекеттік саясат.

Инклюзивті оқыту – ерекше мұқтаждықтары бар балалардың жалпы білім беретін мектептердегі оқыту үрдісін сипаттауда қолданылады. Демек, инклюзивті оқыту негізінде балалардың қандай да бір дискриминациясын жоққа шығару, барлық адамдарға деген теңдік қатынасты қамтамасыз ету, сонымен бірге оқытудың ерекше қажеттілігі бар балаларға арнайы жағдай қалыптастыру идеологиясы жатыр. Осы бағыт балаларды оқуда жетістікке жетуге ықпал етіп, жақсы өмір сүру жағдайын қалыптастырады.

Қазіргі таңда әр оқушыға жеке тұлға ретінде қарап, саналы тәрбие сапалы білім беру өмір талабы болып табылады. «Бәріне бірдей мүмкіндік», «Сапалы білім- барлығы үшін» деген ұстанымды қолдаймын! Жас маман ретінде, елбасымыздың салдарлы саясаты негізінде, инклюзивті білім беруді дамытуға өз үлесімді қосқым келеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. <https://bilim-all.kz/jospar/3716-Inklyuzivti-bilim-beru---omir-qazhettiligi>
2. Сәния Бектенғалиева «Қазақстан мектебі»№9 2015жыл қыркүйек [1,356]
3. Сәния Бектенғалиева Қазақстан мектебі»№6 2015 жыл қыркүйек[2.66]
4. Л.А.Саинова «Білімдегі Жаңалықтар»№4, 2016 жыл[3.126]
5. Ляззат Түркестанова «Білімді ел»№39,2018 жыл[4.176]
6. А.И.Қасымбай «Педагогикалық кеңес» №2,3 2018жыл [5.86]
7. Сәния Бектенғалиева «Қазақстан мектебі»№3 2015жыл [6,376]

УДК УДК 371.315.4

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ ПОЛНОГО УСВОЕНИЯ ЗНАНИЙ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Л.Р. Ялынская

КГУ «Общеобразовательная школа села Бузулук
по Есильскому району управления образования Акмолинской области»,
yalynskaya55@bk.ru

Аңдатпа. Баяндама математикалық білім беру сапасын арттыру бойынша жұмыс істейтін математика мұғалімдеріне бағытталған. Бұл білімді толық игеру технологиясының теориялық негіздемесімен танысуға көмектеседі, бұнда технологиялық шарттар тізімделген, жаңа материалды зерттеу сабақтарының, диагностикалық тестілеудің, түзету және дамыту сабақтардың мақсаттары нақты тұжырымдалған, сондай-ақ оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, диагностикалық тесттер, түзету және қосымша материалдар жасау тәжірибесімен мұғалімдерді таныстырады.

Аннотация. Статья знакомит с теоретическим обоснованием технологии полного усвоения знаний: перечислены технологические условия, чётко сформулированы цели занятий по изучению нового материала, диагностического тестирования, коррекционных и развивающих занятий, а также с практикой составления диагностических тестов, коррекционных и дополнительных материалов, с учётом индивидуальных особенностей учащихся.

Abstract. The aim of the article is to make teachers familiar with the theory of knowledge acquisition system module. The article describes technological conditions, learning objectives, diagnostic testing, correctional and developmental teaching classes, the practice of compiling diagnostic tests, correctional and additional materials with the individual characteristics of students taken into account.

Тірек сөздер: білімді толық игеру технологиясы, диагностикалық тестілеу, түзету сабағы, дамытушылық сабақ, озық деңгей, терең деңгей.

Ключевые слова: технология полного усвоения знаний, диагностическое тестирование, коррекционное занятие, развивающее занятие, продвинутый уровень, углубленный уровень

Key words: technology of complete assimilation of knowledge, diagnostic testing, corrective lesson, developmental activity, advanced level.

Пути эффективности обучения по повышению уровня математической подготовки нуждаются в разработке и внедрении таких педагогических технологий, которые позволяют работать с каждым учеником в отдельности с учётом индивидуальных познавательных возможностей, потребностей и интересов. Если обучающийся не получил необходимый фундамент математических знаний, то он не в состоянии продолжать успешно учиться дальше. Изучение математики становится

для него трудным из-за существенных пробелов, уроки скучными, неинтересными.

Еще одна проблема заключается в том, что традиционно организованный учебный процесс требует, чтобы все ученики изучили материал к указанному сроку, одинаковому для всех. Появляется необходимость индивидуализировать процесс обучения математики, чтобы каждый ученик, независимо от способностей и возможностей, приобрел необходимые математические знания.

Главной целью школьного математического образования является развитие умственных способностей обучающихся, поэтому необходим переход от информационно-объяснительной технологии к технологии, способной развивать личностные качества каждого школьника. Всем этим требованиям соответствует технология полного усвоения знаний (ТПУЗ), которая представляет собой организационно – методическую систему индивидуализированного обучения. Она возникла из успешного опыта педагогического коллектива малокомплектной школы близ Чикаго. Цель этой системы – создание психолого-педагогических условий для полного усвоения требуемого учебного материала каждым учащимся, желающим и способным учиться. Авторы технологии - американские психологи Джонатан Кэрролл и Бенджамин Блум. В России теоретическое обоснование ТПУЗ изложено в работах М.В.Кларина.

Достоинства данной технологии заключаются в активности каждого ученика, в постижении и передаче знаний в процессе обучения, в возможности усвоения учебного материала в сроки, определяемые способностями ребенка, в повышении отдачи труда учителя, в выработке у уча-

щихся способности к самостоятельному умственному труду, исследовательской деятельности, в умении работать в сотрудничестве с одноклассниками, в потребности самообразования, в демократическом стиле общения учителя и ученика, что является главным средством не только эффективности обучения, но и средством формирования нравственного воспитания. Становится очевидным, что в зависимости от интеллектуальных способностей разным ученикам требуется разное время для овладения одним и тем же учебным материалом и многие не успевают усвоить заданный материал к уроку. Недостаток времени и является главной причиной поверхностных знаний. Для того, чтобы знания были глубокими и прочными, нужно так построить занятие, чтобы каждый ученик получил столько времени, сколько ему необходимо для полного усвоения материала. Выходит, что темп усвоения у каждого должен быть свой, что позволит устранить различия в знаниях и добиться полного усвоения знания большинством учащихся.

Категории целей познавательной деятельности данной технологии / таксономия Б.Блума/:

Уровень	Что делает учащийся	Глаголы, определяющие деятельность учащегося	Пример
Знание (запоминание информации)	Воспринимает, запоминает, распознает	Перечислить, запомнить, назвать	9 класс Тема: Длина окружности и ее дуги Цель: ученик в конце урока знает определение окружности, дуги и формулы длины окружности и длины дуги
Понимание (понимание информации, формулировка проблемы своими словами)	Интерпретирует, приводит примеры, объясняет на основе изученного материала	Обсудить. Определить, рассказать, сформулировать, объяснить	Ученик к концу урока может решить задачи вида: «Вычислить длину окружности и длину дуги, стягивающий угол в 450 и радиусом 3см».

Применение (использование понятий в новых ситуациях)	Умеет использовать изученный материал в конкретных условиях	Применить, изменить, выбрать, вычислить, исследовать, соотнести, использовать	Ученик к концу урока может решать задачи вида: «Дуга радиусом 4см и градусной мерой 1200 равна длине некоторой окружности. Найти r окружности.»
Анализ (разбиение информации на связанные части)	Разделяет, обсуждает, раскрывает. Выделяет части целого. Видит ошибки в цепочке рассуждения.	Проанализировать, сравнить, противопоставить, обсудить, различить, исследовать, усомниться, соотнести, проверить	Ученик может решать задачи вида: «На сторонах прямоугольного треугольника как на диаметрах построены полуокружности. Длины полуокружностей, построенных на катетах соответственно равны 6п и 8п. Найти длину полуокружности, построенной на гипотенузе.
Синтез (составление целого из отдельных частей)	Обобщает, планирует, формулирует	Сгруппировать, собрать, составить, обобщить, объединить, установить, заменить	Решить предложенную задачу в общем виде, зная, что длины полуокружностей равны p и k
Оценка (оценивание значения учебного материала для достижения конкретной цели)	Оценивает, выбирает	Защитить точку зрения, обосновать, доказать, убедить, обосновать, проверить	В одну и ту же окружность вписаны правильный треугольник и квадрат. Известно, что площадь треугольника $2\sqrt{2}\text{см}^2$. Найти площадь квадрата.

Использование ТПУЗ начинаю с заполнения диагностической таблицы.

Учащиеся с высокими математическими способностями	Учащиеся со средними математическими способностями	Учащиеся со слабыми математическими способностями	Учащиеся с низкими математическими способностями
Успевающие на «5»	Успевающие на «4»	Успевающие на «3»	Неуспевающие

Диагностика включает в себя тест на определение математических способностей и анкету. Вопросы в анкете предлагаю следующие:

1. Помогают ли тебе дома выполнять домашние задания, если «да», то кто?
2. Сколько времени занимает подготовка к уроку математики?
3. Трудно ли заниматься математикой? Нужно подчеркнуть (легко; трудно; много надо заучивать).
4. Что тебе нравится решать больше ? (задачи; примеры; задачи и примеры).
5. Как ты относишься к математике? (люблю; учу ради хорошей отметки; чтобы не ругали родители; не хочу ее учить).

6. Хочешь ли ты знать больше, чем изучается на уроках?

7. Как ты думаешь , зачем нужна математика?

8. Понадобится ли тебе математика в будущем? (нет; буду математиком; поступлю в ВУЗ, где понадобятся знания по математике).

Для организации педагогической деятельности согласно ТПУЗ выделяю следующие технологические условия:

1. Общая установка учителя. Суть установки, которой должен проникнуться учитель, работающей по этой системе, заключается в том, что все его ученики способны полностью усвоить необходимый

учебный материал, а задача учителя так организовать учебный процесс, чтобы дать им такую возможность.

2. Определение эталона «полного усвоения» для всего курса. Основу эталона составляет точное описание учебных целей.

3. Разбиение учебного материала на учебные единицы. Каждая учебная единица – параграф учебника.

4. Составление диагностических тестов. Тесты составляются по каждой учебной единице. Основное назначение – выявление необходимости коррекционной работы. / приложение 1/

5. Составление альтернативных и дополнительных учебных материалов. Материалы рассчитаны на организацию самостоятельной работы учащихся, в ходе которой учитель сотрудничает с учащимися над разрешением учебных затруднений и создает условия для дальнейшего развития каждого ученика. /приложение 2/

6. Составление разноуровневых контрольных работ по каждому разделу учебника.

7. Изложение нового материала и его проработка происходит традиционно, после этого проводится диагностический тест.

Схема этапов освоения изучаемого материала

Схема этапов освоения изучаемого материала

Цель занятий по изучению нового материала: выделение уровня обязательной математической подготовки для всех учащихся и создание условий для достижения более высоких результатов теми учащимися, которые проявили склонность и интерес к предмету.

Цель диагностического тестирования: выявление пробелов в знаниях учащихся по изученной теме, классификация типичных ошибок.

Цель коррекционных занятий: предоставление возможности ученику повторно проработать (самостоятельно, с помощью учителя и консультантов) те учебные раз-

делы, которые остались неуспорены им. Проведение повторного диагностирования.

Цель развивающих занятий. Продвину́тый уровень: повышение образовательного уровня на основе базовых знаний, формирование у учащихся умения обобщать и систематизировать учебный материал.

Углубленный уровень: обеспечение развивающего эффекта обучения, дающего возможность учащимся самостоятельно строить математические модели наиболее важных практических задач, решать их и ориентироваться в нестандартных ситуациях.

Оценивание на различных этапах усвоения учебного материала

Этапы обучения	Форма оценивания
1.Изучение нового материала	Безотметочный метод
2.Диагностическое тестирование	Оценочное суждение «усвоил – не усвоил»
3.Коррекционно – развивающие занятия	Дифференцированный подход
4.Контрольная работа	Мера конечного результата

Считаю, что для большей эффективности оценки результатов усвоения учащимися учебного материала необходим индивидуальный учет, поэтому данные о достижениях учеников оформляю так:

Фрагмент карты №1 успешности учащихся 8 класса по алгебре за 1, 2 четверть (вводная отметка, результаты тестирований, контрольных работ, отметка за четверть):

Фамилия, имя ученика	7класс	Темы, четверть													
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	1ч	2ч	
Уразметова Рината	«5»	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	5	5	
Тимша Николай	«3»	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	3	4	

Карта успешности №2 учащихся 8 класса по алгебре раздела «Квадратные уравнения» (оценочные суждения: «усвоил – не усвоил»)

Фамилия, имя ученика	Темы								Проблемы	Предложения
	1	2	3	4	5	6	7	8		
Каленых Д.	у	у	н/у	у	у	у	у	н/у	Применение т.Виета Решение задач на составление квадратных уравнений	Помощь консультанта Коррекционное занятие

На занятиях необходимо создавать оптимальные условия для усвоения материала. Особое внимание уделяю отбору заданий для каждого в соответствии с принципом доступности. Это способствует формированию у учащихся познавательного интереса к математике. Главное в работе – сотрудничество и обеспечение возможности ученику работать в свойственном ему темпе деятельности. Для этого использую диагностические тесты, разноуровневые задания, карточки – консультанты, привлекаю к работе ребят – консультантов. / приложение 3/.

После того, как задание выполнено, выясняю, что вызвало затруднение, чтобы

ликвидировать имеющийся пробел в знаниях. Надо помнить, что однообразность, неинтересное содержание заданий, чрезмерная серьезность на уроках могут привести к потере интереса к изучению математики.

Особенно в 5-8 классах целесообразно вводить элементы занимательности в виде необычных по содержанию задач, игр, творческих заданий. Это позволяет значительно повысить интерес к предмету, снизить утомляемость, улучшить психологический климат на уроке. Так, при изучении, пожалуй, самой важной теоремы геометрии – теоремы Пифагора, привожу шуточную ее формулировку

«Пифагоровы штаны во все стороны равны». После доказательства теоремы предлагаю стихотворение, с помощью которого учащиеся безошибочно применяют знаменитую теорему при решении задач:

Если дан нам треугольник, и притом с прямым углом, то квадрат гипотенузы мы всегда легко найдем. Катеты в квадрат возводим, сумму степеней находим, И таким простым путем к результату мы придем.

При изучении показательной и логарифмических функций по алгебре в 11 классе предлагаю софизмы – ложные умозаключения, которые при поверхностном рассмотрении кажутся правильными. Например,

$$1/4 > 1/8 \gg (1/2)^2 > (1/2)^3 \gg 2 > 3 - \text{почему?}$$

$$1/4 > 1/8 \gg (1/2)^2 > (1/2)^3 \gg \lg(1/2)^2 > \lg(1/2)^3 \\ \gg 2\lg 1/2 > 3\lg 1/2 \gg 2\lg 1/2 : \lg 1/2 > 3\lg 1/2 : \lg 1/2 \\ \gg 2 > 3$$

При изучении темы «Неравенство треугольника» по геометрии в 7 классе даю задачу: «Известны две стороны треугольника 2 см и 13 см, а третья сторона кратна 7. Найти неизвестную сторону». Ошибочно дети сразу называют длину стороны 7 см. Предлагаю подумать, и обязательно находится ученик, который показывает, что 7 должно быть меньше суммы известных сторон в силу неравенства треугольника, а значит третья сторона будет 14 см.

Часто предлагаю типичные ошибочные суждения с просьбой высказать свое согласие или несогласие и объяснить свою точку зрения. В ходе дискуссии находится правильный ответ, что позволяет учащимся закрепить полученные знания.

Например: Найдите ошибки, допущенные при раскрытии скобок:

$$1) (2a-3b)^2 = (2a)^2 - 2a \cdot 3b + (3b)^2 = 4a^2 - 6ab + 9b^2$$

$$2) (2a-3b)^2 = (2a)^2 - 2 \cdot 2a \cdot 3b + (3b)^2 = 4a^2 - 12ab + 9b^2$$

$$3) (2a-3b)^2 = (2a)^2 - 2 \cdot 2a \cdot 3b + (3b)^2 = 4a^2 - 12ab + 6b^2$$

Творческие задания, как никакие другие, показывают глубину истинных

знаний ученика. Они учат думать, развивая креативное мышление школьника. Предлагая задания с посылом «придумайте», «сравните», «составьте», «исправьте», учитель ведет работу над формированием личности ученика с независимым суждением, умением отстаивать свою точку зрения.

Технологию полного усвоения знаний использую в своей работе без малого вот уже 10 лет. Она стимулирует максимальное раскрытие способностей учащихся, творческих возможностей личности, реализует гуманистический подход. Как результат этой работы – качество знаний учащихся, высокие результаты по математике на ЕНТ, успешная учеба в ВУЗах, где профилирующим предметом является математика.

В заключение приведу притчу, которая как нельзя лучше подведет итог вышеизложенному. «Жил мудрец, который знал все. Один человек захотел доказать, что мудрец знает далеко не все. Зажав в ладонях бабочку, он спросил: «Скажи мудрец, какая бабочка у меня в руках, мертвая или живая?» А сам думает: «Скажет живая, я ее раздавлю, а скажет мертвая – выпущу». Мудрец, подумав, ответил: «Все в твоих руках». Именно в руках учителя находится возможность так организовать учебный процесс, когда каждый ученик способен не только усвоить учебный материал, но и продвинуться в своем развитии на более высокий уровень. Такой возможности и способствует технология полного усвоения знаний.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

Диагностический тест по теме «Квадратные уравнения»/алгебра 8 класс/
Какое уравнение не относится к квадратным?

а) $3x^2 - 5x + 2 = 0$;

б) $6x^2 = 12$;

в) $-2x - x^2 = 0$;

г) $5 + 7x = 1$

Диагностический тест по теме

«Линейные уравнения»

1. Какое уравнение не относится к линейным?

а) $2x - 1 = 0,5$;

б) $x/2 = 6$;

в) $3 - 2x = 1/8$;

г) ответ не найден

2. Какое из линейных уравнений не имеет решений?

а) $0x + 2 = 4$;

б) $-2x = 0$;

в) $0x = 0$;

г) ответ не найден

3. Какое число является решением линейного уравнения $2x - 5 = -1$

а) -2 ;

б) 2 ;

в) 3 ; г) не знаю

4. Найти корень уравнения $5x - 2 = 5$

а) $-0,6$;

б) $1,4$;

в) $1,4$;

г) правильного ответа нет

5. Решить уравнение: $7 - 2x = 3x - 18$

а) 5 ;

б) 0 ;

в) -1 ;

г) ответ не найден

6. Решить уравнение: $3(x - 2) = x + 2$

а) 1 ;

б) 4 ;

в) -1 ;

г) правильного ответа нет

7. Решить уравнение:

$-5(3a + 1) - 11 = -16$

а) 0 ;

б) -15 ;

в) $1/2$;

г) ответ не найден

8. Решить уравнение $7,6 - y = 0$,

а) $-7,32$;

б) $7,884$;

в) $7,32$;

г) ответ не найден

9. Решить уравнение : $3,4y + 1,7 = 1,7(2y + 1)$

а) нет корней;

б) множество решений;

в) 0 ;

г) ответ не найден

Какие квадратные уравнения являются неполными?

а) $6 - 8x^2 + x = 0$;

б) $7x^2 - 14x = 0$;

в) $4 - x^2 = 0$;

г) $0,5x^2 - 2 + x = 0$

Составить квадратное уравнение, если

$a = -5$, $b = 2$, $c = 0$

а) $2x^2 - 5x = 0$;

б) $5x^2 - 2x + 1 = 0$;

в) $-5x^2 + 2x = 0$;

г) $2x^2 - 5 = 0$

4. Какое из квадратных уравнений имеет: 1) два корня; 2) один корень?

а) $4x^2 - 12x + 9 = 0$;

б) $x^2 + 9 = 0$;

в) $3y^2 + 8y + 4 = 0$;

г) $7x^2 + 6x + 5 = 0$

5. Указать корни квадратного уравнения

$3x^2 + x - 4 = 0$

а) $4/3$ и -1 ;

б) $-4/3$ и 1 ;

в) $-4/3$ и -1 ;

г) $-8/3$ и 2

6. Составить квадратное уравнение, если его корни -3 и 5

а) $x^2 - 2x - 15 = 0$;

б) $x^2 + 2x - 15 = 0$;

в) $x^2 - 2x + 15 = 0$;

г) $x^2 + 15x + 2 = 0$

7. Разложить на множители квадратный трехчлен $x^2 - 2x - 48$

а) $(x - 6)(x - 8)$;

б) $(x - 6)(x + 8)$;

в) $(x + 6)(x - 8)$;

г) $(x + 6)(x + 8)$

8. Сколько корней имеет квадратное уравнение $x^4 - 81 = 0$

а) четыре;

б) один;

в) два;

г) ни одного

№ вопроса	1	2	3	4	5	6	7	8
ответ	г	б, в	в	1в; 2а	б	а	В	в

ПРИЛОЖЕНИЕ 2

ПРОВЕРЬ СЕБЯ. Обязательный уровень

1. Разобрать решение уравнения:

$$3x(2x+1)=2x(x-2)+x^2-2$$

План действий	Решение
1. Раскрой скобки	$6x^2+3x=2x^2-4x+x^2-2$
2. Приведи уравнение к виду $ax^2+bx+c=0$	$6x^2+3x-2x^2+4x-x^2+2=0$
3. Приведи подобные слагаемые	$3x^2+7x+2=0$
4. Найди дискриминант	$D=49-4\cdot 3\cdot 2=49-24=25$
5. Найди корни уравнения	$x_{1,2}=\frac{-7\pm 5}{6}$ $x_1=-\frac{2}{6}=-\frac{1}{3}$ $x_2=-\frac{12}{6}=-2$
6. Запиши ответ	Ответ: $-1/3; -2$

Решить уравнение: $-x(5x-3)=-8$

Одна сторона прямоугольника на 2 см больше другой, площадь прямоугольника 24 см^2 . Найти стороны прямоугольника.
Продвинутый уровень

Решить уравнение: $(x+7)(x-7)+(x-3)^2=53$

В зале число мест в одном ряду на 8 мест больше числа рядов. Сколько рядов в зале, если всего в нем 884 места?

Углубленный уровень

Решить квадратное уравнение относительно x :

$$(a+2)x^2+4x+(2-a)=0$$

Найти отношение двух чисел, если отношение разности квадратов этих чисел к их произведению равно $8/3$.

Дополнительный материал.

Продвинутый уровень.

Тема: «Линейные уравнения»

При каком значении x значение выражения $8,3-2,1x$ в 2 раза больше, чем значение выражения $1,5x+11,8$

Первое число в 1,4 раза больше второго. Если от первого числа отнять 5,2, а ко второму прибавить 4,8, то получатся равные результаты.

Заказ на изготовление деталей был выполнен за три дня. В первый день было изготовлено 35%, во второй $8/13$ оставшегося количества, а в третий

75 деталей. Сколько деталей было изготовлено?

Углубленный уровень.

Решить уравнения:

а) $2[x]-1,5=0,5$;

б) $\frac{3}{x-5} = \frac{4}{2x+7}$

2. Тракторист в один день вспахал 42% всего поля, во второй $11/14$ того, что вспахал в первый день, а в третий – остальные 125 га. Сколько гектаров земли вспахал тракторист за три дня?

3. У пятнадцати треугольников и четырехугольников 53 угла. Сколько треугольников? Сколько четырехугольников?

ПРИЛОЖЕНИЕ 3

Коррекционный материал по теме «Квадратное уравнение» /карточка – консультант/

Справочный материал.

Чтобы решить квадратное уравнение, надо:

1) Привести его к виду $ax^2+bx+c=0$ (раскрыть скобки, привести подобные слагаемые).

2) Решаем квадратное уравнение :а) Если b – нечетное число, то вычисляем дискриминант по формуле $D=b^2-4ac$. Если $D>0$, то уравнение имеет два корня $x_1=-\frac{b+\sqrt{D}}{2a}$ и $x_2=-\frac{b-\sqrt{D}}{2a}$

2а 2а

б) если b – четное ч., то находим $D_1=(\frac{b}{2})^2-ac$; $x_1=-\frac{b}{2}+\sqrt{D_1}$ и $x_2=-\frac{b}{2}-\sqrt{D_1}$ в) если $D<0$, то уравнение корней не имеет; а а

г) если $D=0$, то уравнение имеет один корень $x=-\frac{b}{2a}$

3) записать ответ

Коррекционный материал по теме «Линейные уравнения»

Чтобы решить линейное уравнение с одной переменной надо:

1) Упростить уравнение (раскрыть скобки, привести подобные слагаемые)

2) перенести неизвестные слагаемые в одну часть, известные – в другую, при этом поменять знаки переносимых слагаемых на противоположные; привести подобные члены, получив уравнение вида $ax=b$;

3) обе части уравнения разделить на коэффициент при x , тем самым найти корень уравнения.

ПОМНИ, если $a=0$ и $b \neq 0$, то уравнение

корней не имеет; $a=b=0$, то уравнение имеет множество корней;

$a \neq 0$, то уравнение имеет единственный корень $x = -b/a$

Список литературы:

1. Кларин М.В. *Технология обучения: идеал и реальность*. -Рига: «Эксперимент» - 1999г.
2. *Формативное оценивание на уроках математики. Пособие для учителя.* Шакиров Р., Кыдыралиева М., Сахарова Г., Буркитова А. -2012г.
3. Левитес Д. *Практика обучения: современные образовательные технологии*. – 1998г.
4. Шевченко С. *Научить всех – научить каждого*. М.: Педагогика, 1989г.

УДК 371.315.5

ДОСТИЖЕНИЕ ПРОГНОЗИРУЕМОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО РЕЗУЛЬТАТА ЧЕРЕЗ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДОВ И ПРИЁМОВ ТЕХНОЛОГИИ ФОРМИРОВАНИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ

И.Л. Коломеец

КГУ «Школа-лицей города Аксу»,
Павлодарская область

Аңдапта. Мақалада орыс тілі сабағында оқушылардың сыни ойлауын дамыту туралы айтылады. Техника сипатталған: плакат, кластер, диаграмма, түстер кестесі, оқушылардың жұмысының мысалдары келтірілген.

Аннотация. В статье говорится о развитии критического мышления обучающихся на уроках русского языка. Описываются приемы: постер, кластер, диаграмма, диаграмма-цветограмма, приводятся примеры работ учащихся.

Abstract. The article talks about the development of critical thinking of students in the lessons of the Russian language. Techniques are described: poster, cluster, diagram, color chart, examples of students' work are given.

Түйін сөздер: сын тұрғысынан ойлау, постер, кластер, тұжырымдамалық кестелер.

Ключевые слова: критическое мышление, постер, кластер, концептуальные таблицы.

Key words: critical thinking, poster, cluster, concept tables.

Педагогические исследования показали, что наиболее благоприятным периодом для развития критического мышления является школьный возраст. Слова кандидата педагогических наук Окунева А.А.: «Одно единственное орудие, которое может вести к успеху, - хорошо направленная свобода» отражают особую актуальность формирования и развития критического мышления в настоящее время [5]. Эта мысль отмечена в «Руководстве для учителя»: «...дисциплинарный подход к осмыслению, оценке, анализу и синтезу информации, полученной в результате наблюдения, опыта, размышления или рассуждения, что может в дальнейшем послужить основанием к действиям» [3, стр. 154].

Уроки, построенные с использованием данного модуля, имеют четкую технологическую структуру [1, с.19]. Согласно ей образовательный процесс на уроках, проводимых мной, состоит из трёх стадий, каждая из которых предполагает свои задачи: вызов (мотивировка задания, побуждение к действию), осмысление

(поиск ответов) и рефлексия (прояснение смысла, обобщение, обратная связь).

В каждый из серии последовательных уроков я включила приёмы развития КМ. Например, этап вызова. Цель этого этапа - включить в деятельность. Этого я добиваюсь с помощью приемов ТФКМ: для создания комфортной среды обучения и установления творческого контакта между учениками использую прием «Пожелание на ладошке», «Ужасно-прекрасный рисунок», «Круг радости» и другие. Мощными инструментами поощрения критического мышления являются приемы: мозговая атака, выход на тему с помощью ключевых слов, прием направленного чтения и метод ассоциаций.

Использование таких приемов позволяет актуализировать имеющиеся у учащихся представления по теме обсуждения урока.

На этапе реализации значения с целью вывести учащихся на глубокое понимание и осмысление изучаемой проблемы можно использовать до 88 приемов развития критического мышления, но на уроках

русского языка и литературы чаще всего используются 10-15.

Активные способы развития творческих способностей

Примеры использования приёмов КМ
Формулирование и постановка открытых вопросов являются мощным инструментом для развития критического мышления, монологической речи учащихся, реализации диалогового обучения.

Приемы: постер, кластер, диаграмма и диаграмма-цветограмма позволяют учащимся свободно и открыто думать по теме, представлять графические взаимосвязи, такая работа позволяет учителю увидеть целостное восприятие и установление логической последовательности учащимися в изученной теме.

Примеры работ учащихся

Работа с концептуальными таблицами помогает учащимся достичь цели развития умения отбирать и анализировать информацию, поэтому на моих уроках в приоритете оформление заданий в виде таблиц: распределительных, «инсерт», «согласен - не согласен», «вопрос-ответ».

Использование на уроках дискуссионных вопросов позволяет учащимся посмотреть на обсуждаемую проблему

с разных сторон, развивает умение аргументировать, свободно и открыто размышлять по теме. Различные виды вопросов позволяют формировать интерес к изучению урочного материала.

Диаграмма Венна и круги Эйлера демонстрируют умение учащихся выявлять контрастные идеи и устанавливать общее между ними.

Я считаю, урок литературы, в котором можно проследить работу модуля «Обучение критическому мышлению», прежде всего, ценен развитием коммуникативных навыков, высокий уровень организации этой работы подтверждают дискуссии в малых и больших группах, в которых может быть услышан каждый ученик.

Самым ценным зерном школьной практики для меня является этап рефлексии каждого урока. Создание собственной позиции, рождение личностного понимания можно увидеть на данном этапе. Цель рефлексии урока литературы – развитие творческих способностей через суммирование и переработку информации, выражение глубокого понимания проблемы. Этого можно достичь, например, через письмо «Предсказание жизни героя», «Написание синквейна», приём создания диалогичности. Приём «Круги на воде» используется с целью развития творческого воображения для уяснения основных моментов содержания. Часто на уроках на этапе рефлексии предлагаю возвращение к эпиграфу для написания эссе по проблемному вопросу, а в качестве домашнего задания предлагаю прием психорисунка. В таких эссе учащиеся могут не только ответить на вопрос, но и связать материал с собственным представлением по изученной теме. Рефлексия позволяет личности выйти из полной поглощённости непосредственной деятельностью, как бы подняться над ней, сделать её предметом анализа, осознанного регулирования и контроля [2, с.7].

Использование методов и приёмов технологии формирования критического

мышления способствуют достижению прогнозируемого образовательного результата, так как они имеют практическую направленность, помогают сделать чёткий отбор заданий, направленных не только на понимание и знание, но и на анализ, синтез и оценку [4, с.12]. Учителю важно анализировать использование приёмов

и методов на своих уроках, для того чтобы увидеть перспективу и определить использование методов и приёмов ТРКМ на следующих уроках, побуждая к активной работе учащихся и вооружая инструментом для достижения целей и развития компетенций учащихся.

Список литературы:

1. Ковжасарова М. Р. и др. Технологизация учебного процесса / М. Р. Ковжасарова, Н.Н.Нурахметов, Г.Д.Аульбекова / казахстанский опыт: учебно-методическое пособие. - Алматы: Зият-Пресс, 2005. - 224с.
2. Муштавинская И. В. Технология развития критического мышления на уроке и в системе подготовки учителя/ И. В. Муштавинская – «КАРО», 2009.
3. Руководство для учителя. Третий (базовый) уровень. АОО «Назарбаев интеллектуальные школы», 2012.
4. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. М., 1998.
5. https://studme.org/46468/pedagogika/tehnologiya_formirovaniya_kriticheskogo_myshleniya

ҚАШЫҚТАН ОҚЫТУ БАРЫСЫНДА ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ҚОЛДАНЫЛАТЫН ТИІМДІ ТӘСІЛДЕР

С.З. Закариянова

Алматы қаласы Білім басқармасы ҚҚБЖТҒӨО
оқу бөлімінің әдіскері, №74 жалпы білім беретін мектептің
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-шебер
sandugash.zakariyanova@mail.ru

Аңдатпа. Бүгінгі күннің басты талаптарының бірі және бірегейі - қашықтан оқыту процесі болып тұрғаны белгілі. Білім алушы мен педагогтің ақпараттық-коммуникациялық технологияларды және телекоммуникациялық құралдарды қолдана отырып алыстан жүзеге асырылатын оқыту түрі елдегі жағдайға байланысты тиімді болып тұр. Мақалада қашықтан оқыту жағдайында қазақ тілі сабағында қолданылатын тиімді оқыту әдістері туралы айтылады.

Аннотация. Известно, что одним из главных и уникальных требований сегодняшнего дня является процесс дистанционного обучения. Форма дистанционного обучения с использованием информационно-коммуникационных технологий и телекоммуникаций эффективна для обучающегося и педагога. В статье рассказывается об эффективных методах обучения, используемых на уроках казахского языка в условиях дистанционного обучения.

Abstract: It is known that one of the main current requirements is organization of distant learning. Distant learning involving communication technologies and telecommunications is effective for both teachers and. The article describes some effective teaching methods applied in the lessons of the Kazakh language in the context of distance learning.

Тірек сөздер: қашықтан оқыту, синхронды және асинхронды сабақ түрі, білім платформалары, тиімді әдіс-тәсілдер, АКТ құралдарын тиімді пайдалану, графикалық органайзер;

Ключевые слова: дистанционное обучение, синхронные и асинхронные типы уроков, образовательные платформы, эффективные методы, эффективное использование инструментов ИКТ, графический органайзер;

Key words: distance learning, synchronous and asynchronous lesson types, educational platforms, effective methods, effective use of ICT tools, graphic organizer;

Қашықтан оқыту – пандемия жағдайында тығырықтан шығудың бірден-бір жолы. Ендеше оған көндігу, меңгеру педагогтер үшін міндет болса керек. «Қиындықты сен жеңбесең, қиындық сені жеңеді» деген, - Мырзатай Жолдасбековтың сөзі осы тығырықтан шығуда мұғалімге қамшы болды десе болады. Алдыға қойған мақсатқа жету бағытында талмай ізденіп, қашықтан оқытудағы тиімді әдіс-тәсілдерді үйрене отырып, оқушының білім алуына барлық мүмкіндікті қарастырды.

Қашықтан сабақ өткізу «offline» сабақпен бірдей болатындығын есте сақтау маңызды. Ұйымдастыру сәті, міндеттер мен мақсаттардың құрылымы көрсетілген нақты тапсырмалармен анықталуы керек. Оқушылардың жетістіктері мен сәтсіздіктеріне жалпы шолу жасап, қиын сәттерді түсіндірудің де өзіндік маңызы бар. Жаңа материалды меңгерту үшін бейнероликтерді, оқу тапсырмасын оқуға деген ынтасын арттыру үшін түрлі әдістерді қолдану қажет. Жіберген қателерді талдау

және түзету - тесттер, жауаптарды жинау формаларын қолдану арқылы жүзеге асырылатындықтан, тапсырмаларды уақтылы тексеруді және оқушыларға олардың жетістіктері мен қателіктері туралы ақпарат берудің де өзіндік орны бар.

Қашықтан білім беру технологиялары қашықтан оқу сабақтарын «online» режимінде өткізуге негізделгендігінен де хабардармыз. «Online» режимінде өткізілетін оқу сабақтары нақты уақыт режимінде өтуін қарастырады. Бұған біз өтіп жатқан бейнеконференция, интернет желісімен хабар алмасу, телефон арқылы әлеуметтік мессенджерлердің көмегіне жүгіну жатады. «Online» режиміндегі оқу сабақтары оқытушы мен білім алушы арасындағы синхронды және асинхронды тілдесуді қарастырады. Сондықтан кез келген мұғалімнен үлкен дайындықты, ізденуді талап етеді.

Негізінен қашықтан оқытудың технологияларымен білім алған оқушы жеке оқу жоспарын, оқу траекториясын өз бетімен жоспарлауды үйренеді. Сондықтан біржақты қарамай, тиімді тұстарына да көңіл бөлген дұрыс.

Биылғы оқу жылында мұғалімдерге оқу платформалары ұсынылды. Атап айтатын болсақ, «Bilimland», «Daryn.online», «Kundelik.kz» атты платформалар мұғалімдер мен оқушылар үшін ыңғайлы, тапсырмалары оқушылардың жас ерекшеліктеріне сай, оқушының өз бетімен орындауына толық мүмкіндік беретінін байқадық. Материалды игеру, оны өз бетімен қолдану мазмұны сапалы платформаға байланысты екені даусыз. Біз алдымыздағы оқушы үшін интернеттен жаттығулар мен оқуға бағытталған интернет-ресурстарға сілтеме жасап, мәтіндер мен тест сұрақтарын жасап сабағымызда қолдануға толық мүмкіндігіміз бар. Дегенмен, оқушыға ұсынатын жаңа материалды толық талдап, оқытуды мүмкіндігінше жан-жақты жүзеге асыруды білім беру платформалары арқылы оңтайландыру қолайлы болып табылады. Мәселен, «Bilimland»-тегі «Online мектеп»

педагог үшін де, оқушы үшін де тиімді деп толық айта аламын. Әр тақырыпқа оқушы еркін орындау үшін конспект берілген, конспектімен толық танысып болған оқушы ары қарай берілген тапсырмалармен еркін жұмыс жасайды. Және оқушының жұмысы бірден бағаланып, қанша балл алғанын бірден біле алады. Ал мұғалім оқушының жұмысын мониторинг кестесінен бақылай алады. Ол үшін бағалау рубрикаторы да берілген және нақты оқу жетістіктерінің қадамдары да көрсетілген.

Қашықтан оқытуда өткізілетін сабақтардың өзіндік ерекшеліктерін зерттеу, қашықта жүргізілетін сабақтарды ұйымдастыру, алдын ала жоспарлау дәл қазіргі сәтте білім саласында басты назарға алынып отыр. Оқушыларды қашықтан оқытуға ынталандыру мұғалім көп еңбектенуі керек. Оқушыларды сабаққа қатыстыру, олардың өз бетімен жұмысын ұйымдастыру, кері байланыс алу мәселелері әр мұғалімді толғандырады анық.

Қашықтан оқыту кезінде оқушылармен байланыс ең маңызды болып табылатындықтан, тапсырманың анық-қанығын, оқу материалдарына толық қолжетімділіктің болуын үнемі бақылау да маңызды болып табылады. Бұл ретте электрондық күнделікте, whatsapp, т.б. әлеуметтік желілерде топтық хабарламаларды қолдану жақсы нәтиже береді. Қашықтан оқытуда мұғалімдер мен оқушылар әлемдік ақпараттармен алмасуға, ғылыми және шығармашылық жұмыстарын әдеттегідей жетілдіруге мүмкіндіктері болады.

Дәстүрлі сабақ болсын, қашықтан берілетін білім болсын мақсат - оқушының жүйелі жұмыс істей отырып, сапалы білім алуына мүмкіндік туғызу болып табылады. Сабақтың тақырыбына сай мақсат қоя отырып, күтілетін нәтижеге қол жеткізу мұғалімнің шеберлігін қажет етеді.

Бүгінгі жаңартылған білім беру бағыты тілдік төрт дағдыны (айтылым, тыңдалым, жазылым, оқылым) дамытуды басты негізге алып отыр. Оқушылар оқылым, жазылым, тыңдалым, айтылым дағдыларын

қалыптастыра отырып, сыни тұрғыда ойлай алуға, ойын еркін білдіруге, нақты шешім қабылдай алуға дағдыланады деп күтілуде. Ендеше мұғалімге жүктелетін жауапкершілік үлкен екені белгілі. Бұл, әсіресе, қашықтан оқыту форматында нақтылықты қажет ететіні сөзсіз.

Қашықтан оқыту барысында қазақ тілі сабағында тиімді әдіс – тәсілдерді қолдану, саралап алу мұғалімнің ізденісін талап етеді.

Дәл қазіргі сәтте көптеген педагогтер «BilimLand» онлайн-мектептің ресурстарын пайдаланады. Балалардың жас ерекшеліктеріне байланысты жан-жақты қарастырылып, жасалған ресурстың тиімділігін әр сабақ сайын пайдаланып отырғандықтан тиімділігін көріп отырмыз. Оқушылар да қызыға орындайды. «BilimLand» - орта білім беру мектептеріне арналған электронды ресурстардың ірі кешені, электронды оқыту нарығындағы әлемдік көшбасшылардың жетістіктеріне негізделген платформа. Бұл платформада барлық пәннен 100 мыңдаған мультимедиялық аудио, видео сабақтармен жұмыс жасауға толық мүмкіндік жасалған. Соның ішінде қазақ тілін оқытуда да қолайлы тәсілдер қарастырылған. Оқушы оны өзіне қолайлы уақытта орындай алады.

7-сынып оқушыларына оқшау сөздерді оқытуда «BilimLand те» ұсынылған тапсырмалар оқушылардың сыни ойлауға жетелейді:

1. Сөйлемде оқшау сөздің қай түрі қолданылғанын көрсет.

Шығыс ұлы! Біздің қазіргі уақыттағы орнымыз қанды майдандағы қызу ұрыста ғой. [8]

Қыстырма
Одағай
Қаратпа

2. Қай сөйлемде қаратпа сөздің қолданылғанын анықта.

Шығыс ұлы, кел, шырқатып «Елім-айды» салайық	Сенің кішкентай бөбегің маған күш-қуат бола алды ғой, Шығыс ұлы!
Жауынгерлер оған Шығыс ұлы деп ат қойып алды	Сүйікті Арқанды, сұлу Шығысыңды, қонақжай халыңды қорға

Кесте 1. Графикалық органайзер. [8]

3. Оқшау сөздер қандай мақсатта қолданылғанын анықта.

Әрине, немістің басынан күн туса, ала жүгіретін әдеті...

- Ойды санамалап айту
- Сөйлемдегі ойға күмән келтіру
- Айтылған ойға қорытынды жасау
- Сөйлемдегі ойға сендіру

4. Қыстырма сөздерді сәйкестендір.

Асылында, Баубек сол кездегі кейбір жас ақындар сияқты мақтаншақ, өркөкірек, даурықпа ақын емес...	Сөйлемдегі ойға күмән келтіру мағынасында
- Асқар, сен оқыдың ба? - деді Меніңше, өте жақсы жазылыпты.	Ойды санамалап айту үшін
Адам жанкүйер жақынын сағынғанда, ең алдымен, оның тәтті қылықтарын, қызық мінездерін еске түсіреді.	Сөйлемдегі ойға сендіру мақсатында

Кесте 2. Графикалық органайзер. [8]

4. Бос орынға қажетті оқшау сөзді белгіле.

Сол кезде, ..., қуаныш па, әлде қорқыныш па, көзімнен ыстық жас ытқып кетті.

Қажетті оқшау сөздер: кешке таман, соғыс алаңында, жасыратыны жоқ, қуанғаннан болар.

5. Қай сөйлемде оқшау сөздің тыныс белгісі сақталмады? [8]

Бұл батальон мен рота ерлігі шынында да, дивизиямыздың тарихындағы жаппай ерлік жасаудың алғашқы үлгісі еді.

- Сен дұрыс айтасың, Красненко, бірақ сен менің кім екенімді білмейсің?

Қысқасын айтқанда, ерліктің атаусыз кетуі – халықтың трагедиясы.

Кесте 3. Графикалық органайзер. [8]

6. Оқшау сөздерді сәйкестендір.

Қалай болғанда да, жүзден аса ұрысты бастан өткізген екі жарым жылдың ішінде, әлі де бір қорықпайтын адамды кездестірген емеспін.	Одағай сөздер
Әттең, қысқа уақытта ашық алаңда аман жүгіріп кете алсақ, өте жақсы болар еді.	Қыстырма сөздер
«Жолдастар, қайдан келесіңдер?» - деп сұрадық.	Қаратпа сөздер

Кесте 4. Графикалық органайзер. [8]

Осындай тиімді әдіс-тәсілдер оқушының білім алуына негізделеді.

Қашықтан оқытуды тиімді жүзеге асыруда біздің күнделікті қолданысқа енген терминдердің бірі - «синхронды және асинхронды сабақтар». Синхронды сабақтар видео байланыс, қашықтағы оқушылар мен мұғалімдерге ортақ “виртуалды тақталар” арқылы жүзеге асады. Ал асинхронды сабақ чат, электрондық пошта негізіндегі конференциялар негізінде жүргізіледі.

Қашықтан оқытуда өткізілетін сабақтардың өзіндік ерекшеліктерін зерттеу, қашықта жүргізілетін сабақтарды ұйымдастыру, алдын ала жоспарлау дәл қазіргі сәтте білім саласында басты назарға алынып отыр. Оқушыларды қашықтан оқытуға ынталандыру мұғалім көп еңбектенуі керек. Оқушыларды сабаққа

қатыстыру, олардың өз бетімен жұмысын ұйымдастыру, кері байланыс алу мәселелері әр мұғалімді толғандырады анық.

АКТ құралдарын тиімді пайдалану арқылы жұмысты жандандыру қажет. Бірақ көптеген платформалар мен таныстырылымдарды бір мезгілде қолданып, сабақты күрделендірмеу керек. Сабақ мақсатына жетуде ең қарапайым, түсінікті тәсілдерді таңдаған дұрыс. Сыныптың, оқушының жас ерекшеліктерін, деңгейін ескере отырып жұмыс жасау керек.

Қашықтан оқытуда оқушыларды сабаққа қызықтыру мақсатында өзін сабақта қолданатын «padlet» және «idroo» тақталарымен жұмыс жайында сөз қозғағым келеді. Бұл тақталар қарапайым және мұғалімнің жұмысын тиімді бағытта жүзеге асыруына мүмкіндік туғызады.

«Padlet» виртуалды тақтасы тікелей интернетпен байланысты. Оқушылар қолдарындағы телефондарын тиімді пайдалана отырып, жазба жұмыстарына, ұсынылған суреттерге, берілген фотосуреттерге, қажетті файлдарға және сыртқы ресурстарға, пайдаланылған сілтемелерге, соның ішінде, youtube-тағы бейнеге қосылуға толық мүмкіндіктері болады. Сонымен қатар виртуалды тақта арқылы жасалған элементтерді өзгертіп, алып тастай алады. Виртуалды тақтада жасалған жұмыс дайын болғанда оны әлеуметтік желілерде бөліседі. Немесе сілтемені поштаға жіберуге болады. [5].

Padlet виртуалды тақтасын қолдану мүмкіндігі көп. Ол оқушы үшін тиімді, мұғалімге де қолайлы.

Жалпы Padlet виртуалды тақтасын Padlet.com сайты арқылы мұғалім өзі тіркеліп, тегін қолдануға болады.

Қашықтан оқыту кезінде қазақ тілі сабағында қолданылатын тиімді әдіс-тәсілдердің бірі - графикалық органайзерлер.

Қазақ тілі сабағында мәтінмен жұмыс барысында «INSERT» кестесін қолдану маңызды. [1].

«V» – бұл маған белгілі	«+» – бұл мен үшін жаңа	«?» – түсінбедім	«!»- өте қызықты

Сабақта жиі қолданылуға тиімді графикалық органайзердің бір түрі - «Т-диаграммасы». Әдетте екі мәтінді немесе оқиғаны салыстыру үшін пайдаланылады. [1].

Қашықтан оқыту заман талабы болғандықтан негізінен қашықтан оқытуға байланысты дидактикалық материалдар, тақырыпты негізге алатын таныстырылымдар, оқушылардың мүмкіндігін ашатын шығармашылық жұмыстар, оқу мақсаттарына негізделген тапсырмалар болуы шарт.

Қашықтан оқытуда мұғалім оқушының жұмыстарын, оқушының қиындықтары мен қызығушылығын ескеруі қажет.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. А.Әлімов. «Интербелсенді әдіс-тәсілдер».
2. «Қазақ тілі: әдістеме» журналы. №6, 2007ж. 7-бет.
3. «Қазақ тілі мен әдебиет» журналы. №8, 2009ж. 18-бет.
4. <https://ru.wikihow.com/использовать-Padlet>
5. <http://bugaychuk.blogspot.com/2014/02/padlet.html>
<https://ru.pinterest.com/pin/499266308672092413/>
8. <https://onlinemektep.org/schedule/19.04.2021/lesson/7a17ca0b-551f-4c0f-9dcb-497cfdd284d2>

ОРГАНИЗАЦИЯ ВНЕУРОЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ С УЧАЩИМИСЯ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

Л.В. Гальчукова, А.А. Сергазина, Ю.С. Скорынина

КГУ «Школа-детский сад» №26 г.Петропавловск

asel_02.18@mail.ru, ylia032@mail.ru

Аңдапта. Бұл мақала арнайы оқытуды қажет ететін оқушылармен сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыруға арналған. Авторлар арнайы оқытуды қажет ететін оқушылармен мектепте жүргізілетін сыныптан тыс жұмыстарды дұрыс ұйымдастыра білген жағдайда танымдық қабілеттері мен қажеттіліктері барынша дамыған, тәрбиелі және қалыптасқан жеке тұлғаны қалыптастыруға болатынын зерттеді.

Аннотация. Данная статья посвящена вопросам организации внеурочной деятельности с учащимися с особыми образовательными потребностями. Авторами было изучено что, правильно организованная внеурочная деятельность с учащимися с особыми образовательными потребностями представляет собой ту сферу, в условиях которой в школе максимально развиваются, формируются познавательные потребности, способности и обеспечивает воспитание личности.

Abstract. This article is devoted to the organization of extracurricular activities for learners with special educational needs. The authors proved that properly organized extracurricular activities for learners with special educational needs help to form and develop cognitive needs and abilities and provide proper upbringing of the individual.

Тірек сөздер: инклюзивті білім беру, сыныптан тыс жұмыстар, ерекше білім беру қажеттіліктері бар студенттер, қауіпсіз орта, кедергісіз байланыс, әлеуметтену.

Ключевые слова: инклюзивное образование, внеурочная деятельность, учащиеся с особыми образовательными потребностями, безопасная среда, без барьерный контакт, социализация.

Key words: inclusive education, extracurricular activities, learners with special educational needs, safe environment, barrier-free contact, socialization.

Развитие системы инклюзивного образования одно из приоритетных направлений Государственной программы развития образования Республики Казахстан на 2020-2025 годы. Дети с особыми образовательными потребностями (далее ООП) имеют равные, такие же права, как и все дети, на получение качественного образования в общеобразовательной школе. Сегодня инклюзивное образование понимается как процесс совместного воспитания и обучения лиц с особыми образовательными потребностями и нормально развивающихся сверстников. Развитие в нашей стране процесса включения (инклюзии) детей с ограниченными возможностями психи-

ческого и/или физического здоровья в среду обычных сверстников является не только отражением времени, но и представляет собой реализацию прав детей на получение образования [1].

По данным Всемирной организаций здравоохранения, здоровье человека зависит от системы здравоохранения всего на 10% и на 50% - от образа жизни, который формируется под воздействием окружения человека, права выбора, качества жизни и доступности возможностей укрепления здоровья.

В целях реализации норм Конвенции о правах инвалидов были внесены изменения и дополнения в 24 законодательных актах,

в том числе 3 Кодекса по обеспечению доступности социальной и транспортной инфраструктуры, совершенствования услуг в социальной сфере (здравоохранение, образование и социальная защита) [2].

По статистическим данным, на сегодня в сфере образования Казахстана выявлено и обследовано 153 230 детей с особыми образовательными потребностями (54 311 дошкольного и 98 919 школьного возраста), из них около 47 тысяч детей с инвалидностью [3].

В дошкольных организациях республики воспитывается более 42 тысяч детей с особыми образовательными потребностями, из них более 15 тысяч обучаются инклюзивно. В организациях среднего образования обучается более 91,5 тысяч детей с особыми потребностями, из них порядка 46 тысяч детей обучается инклюзивно. По статистике, в 2020 году в 30 % детских садов и 70 % школ должны были быть созданы условия для инклюзивного образования. Остается вопрос, на сегодня была ли возможность создать эти условия?

В нашей области функционирует семь специальных интернатов для детей с ограниченными возможностями в развитии, и если раньше учащиеся оставались при спец интернатах, то в настоящее время они активно посещают общеобразовательные школы.

В нашей школе обучаются тринадцать учащихся с ООП, из них имеют заключение ОПМПКа - 6 учащиеся, справки об инвалидности-5 учащиеся. Для этих детей обеспечена безопасная среда.

В школе системно работает социально-психологическая служба, возглавляет замдиректора по ВР, ее члены высококвалифицированные специалисты: два педагога психолога, логопед, социальный педагог, школьный медработник, классные руководители. Каждому учащемуся с ООП обеспечен индивидуальный подход, учитывая особенности их развития: нарушение интеллекта, задержка психического

развития. Педагоги работают с детьми по улучшению развития познавательной деятельности, речи, эмоционально-волевой сферы. Также работают над формированием у учащихся практических навыков и умений, быть социализированными в общении с другими детьми и взрослыми. Для педагогов работа с такими детьми сложная, требующая теоретических и практических знаний, в области инклюзивного образования: специальная педагогика, психология, дефектология и др. Самое главное – необходимо в деятельности с такими детьми проявлять душевные силы и терпение. У педагогов и специалистов школы это получается, т.к. только через любовь к детям осуществляют свою педагогическую деятельность.

Учащиеся ООП в силу своего развития, в меньшей степени, чем их сверстники, испытывают потребность в познании. Поэтому педагогам приходится уделять больше времени, чтобы их воспитанники доступно смогли воспринять предлагаемый материал в рамках специальных программ. Для этих детей характерно неумелое и неадекватное поведение в семье, коллективе, обществе, что увеличивает потребность большего внимания со стороны социального педагога. Ему приходится работать и решать проблемы не только ученика, но и взрослых: организация обращения родителями в ОПМПК области, оформление документов, сопровождение жизнедеятельности семьи, посещение мест жительства, связь с медработниками, контроль материального обеспечения ученика и его семьи, наблюдение за социальной средой вне школы, сотрудничество с специалистами и службами, необходимыми в решении того или иного вопроса. Основные функции психологов – диагностика, мониторинг психологического состояния ребенка, его черт характера, развития познавательных способностей, сопровождение, психокоррекция, наблюдение. Основные функции логопеда с учащимися с ООП -это работа по коррекции звукопроизношения, устранение нарушений в устной и письменной речи,

расширение объема понимания речи, обогащение словаря, формирование грамматической категории развития фразовой и связной речи, развитие артикуляционной и мелкой моторики. Работа эффективна с такой категорией детей тогда, когда тесное сплетение обязанностей и реализация совместных планов всех специалистов.

Для того чтобы в первую очередь социализировать ребенка в новой среде, обучить его тому или иному приему в работе, руководство школы, педагоги, специалисты стали действовать в соответствии с принципом «пошагового воспитания и обучения», который включает в себя длительную отработку каждого мельчайшего компонента всего учебно-воспитательного процесса [4].

Возникла необходимость усилить совместную работу всех специалистов. Была разработана внутришкольная программа по работе с учащимися с ООП. Цель программы: социализация учащихся с ООП в школьном коллективе. Направление - работа с этой категорией детей не только в учебном процессе, но и во внеклассной деятельности, что должно ускорить их социализацию. Мотивируя у детей интерес к внеклассной деятельности, привлекая к участию в запланированные школьные мероприятия, воспитываем у ребят уверенность в общении со сверстниками, умение дружить, поддерживать друг друга, помогать.

В процессе работы изучались интеллектуальные особенности у учащихся с ООП. И в результате проведенной диагностики при промежуточном исследовании было отмечено, что результаты обучения и воспитания стали значительно выше.

Для руководства школы важно организовать совместный процесс осуществления деятельности с учащимися и воспитанниками школы. Для специалистов, педагогов важно следить за тем, чтобы неудачи не отпугивали ребенка, а его самостоятельная работа над заданием

укрепляла уверенность в своих силах. На занятиях во внеурочное время учащиеся получают социально-бытовые знания, умения и навыки, необходимые для жизни. В ходе этой работы у детей формируются такие личностные качества как трудолюбие, ответственность, настойчивость, чувство взаимопомощи, желание преодолевать трудности.

Таким образом, сегодня в связи с усложнением процессов социализации личности использование внеурочной деятельности как условия творческого развития современного школьника с ООП становится актуальной социально-педагогической задачей [5].

Степанов Е.Н. считает, что внеурочная деятельность - это проявляемая вне уроков активность детей, обусловленная в основном их интересами и потребностями, направленная на познание и преобразование себя и окружающей действительности, играющая при правильной организации важную роль в развитии обучающихся с ООП.

Под руководством администрации, социально-психологической службой в рамках реализации программы осуществляется процесс внеурочной деятельности учащихся с ООП. Для того, чтобы достигнуть цели - социализация учащихся с ООП в школьном коллективе, в школе коллективно решаются задачи: 1. Социализация ребенка в комфортной развивающей среде, стимулирующей возникновение личностного интереса к различным аспектам жизнедеятельности и позитивного преобразующего отношения к окружающей действительности.

2. Социальное становление личности ребенка в процессе общения и совместной деятельности в детском сообществе и безбарьерный контакт со взрослыми.

3. Социально-психологическое взаимодействие школы с родителями детей.

При разработке Программы были использованы принципы организации внеурочной деятельности.

1. Принцип гуманистической направленности. При организации внеурочной деятельности в максимальной степени учитываются интересы и потребности детей, поддерживаются процессы становления и проявления индивидуальности и субъективности школьников, создаются условия для формирования у обучающихся умений и навыков самопознания, самоопределения, самостоятельности, самореализации, самоутверждения.

2. Принцип системности. Создается система внеурочной деятельности школьников с ОВЗ, в которой устанавливаются взаимосвязи между всеми участниками внеурочной деятельности - обучающимися, логопедом, социальными педагогом, психологом - основными компонентами организуемой деятельности: целевым, содержательно-деятельностным и оценочно-результативным;

3. Принцип вариативности. В школе имеется спектр направлений (кружок бисероплетения, секция карате, хореография, кружок «веселая мозаика»), где учащийся с ООП ищет для себя направления в удовлетворении своих потребностей, интересов и желаний.

4. Принцип креативности. Во внеурочной деятельности педагоги поддерживают развитие творческой активности детей, желание заниматься индивидуальным и коллективным жизнетворчеством.

5. Принцип успешности и социальной значимости. Усилия организаторов внеурочной деятельности направляются на формирование у детей потребности в достижении успеха. Важно, чтобы достигаемые ребенком результаты были не только лично значимыми, но и ценными для окружающих и для его одноклассников.

Внеурочная деятельность должна носить оздоровительный и здоровьесберегающий характер, что является важным фактором социально-успешной личности.

Организация внеурочной деятельности для обучающихся с ограниченными воз-

можностями здоровья осуществляется по следующим направлениям:

1. Общеинтеллектуальное направление внеурочной деятельности предполагает формирование интеллектуальных умений у обучающихся. В рамках данного направления социальные педагоги и психологи разрабатывают и проводят мероприятия: классные часы «Всезнайка», «Веселая пятиминутка», «Хочу все знать», библиотечные уроки, викторины «Литературный калейдоскоп», логопедическое занятие «Секреты правильной речи», Круглые столы, лекторий на интеллектуальные темы. Все мероприятия проводятся, как и штатном режиме школы, так на платформах zoom, teams.

2. Социальное направление предполагает развитие у обучающихся с ограниченными возможностями здоровья навыков общения со сверстниками, приобщение к ценностям гражданственности, воспитание трудолюбия, сознательного, творческого отношения к образованию, труду и жизни, подготовку к сознательному выбору профессии. В данном направлении проводим такие занятия-презентации, как «Мир, в котором я живу», «Я - исследователь», «Моя большая и малая Родина», «Будь успешным», «Все профессии важны», «Юный эколог», «Логогород». Для более успешного освоения материала в данном направлении учащиеся с ООП посещают виртуальные экскурсии. В библиотеке просматривают фильмы о интересных профессиях.

3. Спортивно-оздоровительное направление внеурочной деятельности предполагает воспитание у учащихся ООП осознания важности здоровья, ценностей здорового образа жизни, внимательного отношения к собственному здоровью, создание условий для сохранения и укрепления здоровья обучающихся: «Здоровым быть здорово», «Путешествие в страну здоровья», «Спортивные игры», «Я - турист» и другие, Логопедическое занятие «В стране красивой речи». Этому способствует проведение таких мероприятий как

соревнования, эстафеты, подвижные игры, тематические беседы о спорте.

4. Общекультурное направление предполагает развитие умений организации деятельности в бытовой и культурно-досуговой сферах, умение строить межличностные отношения, овладение навыками культурного общения, воспитание ценностного отношения к прекрасному, формирование основ эстетической культуры. Реализация данного направления: изготовление совместно со сверстниками коллажей на тему: «Культура общения», «Я с другом...», поделок «Подарок для друга», проведение занятий на развитие мелкой моторики «Наши пальчики», организация творческих выставок книжек – малышек, участие в музыкальных батлах «Музыкальная шкатулка» [6].

Основное назначение внеурочной деятельности, организованной в нашей школе, заключается в создании дополнительных условий для развития интересов, склонностей, способностей школьников с ООП и разумной организации их свободного времени.

Практика показала, что правильно организованная внеурочная деятельность у учащихся с ООП вызывает интерес, развивает познавательные процессы. Эти ученики проявляют себя как личности в социуме. Именно поэтому школа должна создать для детей такие условия, при которых дети приобретут качества, необходимые для жизни в обществе, освоят определен-

ные ценности и формы поведения. И если ребенок сам будет активно участвовать в освоении норм социального поведения и межличностных отношений, то будет успешной реализация в приобретении умений и навыков, необходимых для дальнейшего развития и социализации в обществе.

Важно иметь в виду, что внеурочная деятельность - это отнюдь не механическая добавка к образованию, призванная компенсировать недостатки работы с учащимися ООП [6]. Школа вне уроков должна способствовать проявлению и раскрытию каждым ребёнком с ООП своих интересов, своих увлечений, своего «я». Практика показывает, что именно привлечение к участию в различных воспитательных мероприятиях, возможность превратить внеурочную деятельность в полноценное пространство воспитания и образования.

Правильно организованная система внеурочной деятельности в рамках реализации Программы представляет собой ту сферу, в условиях которой в школе максимально развиваются, формируются познавательные потребности и способности каждого учащегося в том числе с ООП, что обеспечивает воспитание личности. Воспитание детей происходит в любой момент их деятельности. Однако, как показывает практика, наиболее продуктивно это воспитание осуществлять в свободное от обучения время и системно, во взаимодействии со всеми специалистами.

Список литературы:

1. Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2020-2025 годы. Постановление Правительства Республики Казахстан от 27 декабря 2019 года № 988.
2. Конвенция о правах инвалидов. Принята резолюцией 61/106 Генеральной Ассамблеи ООН от 13 дек. 2006 г. [Электронный ресурс]. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/disability.shtml.
3. Малофеев Н.Н. XXI век: векторы модернизации системы образования детей с ограниченными возможностями здоровья // Открытая школа. - 2012. - № 9(120). - С.16-20.
4. Бейсенбаева, Б. Ж. Актуальность инклюзивного образования в сфере развития современной образовательной системы материалы VIII Междунар. науч. конф. (г. Самара, март 2016 г.).

5. Брагуца А. В. Организация воспитательного процесса младших школьников во внеурочной деятельности / А. В. Брагуца // Начальная школа плюс. До и После. – 2013. – № 10. – с. 76-79

6. Бекиш М.А. Игровые приемы на уроках и во внеурочной деятельности / Бекиш М.А. // Начальная школа. 2015-. №12.- с.43-45

УДК 371.485

ФОРМИРОВАНИЕ ОТВЕТСТВЕННОСТИ И СВОБОДЫ У БУДУЩЕГО ПОКОЛЕНИЯ

Б.Б.Альмуратова

Гимназия №1 имени А.Бокейханова, г.Тараз
b.almuratova@mail.ru

Аңдапта. Мақала психологиялық жеке қасиеттерді қалыптастыруды үздіксіз білім беру жүйесіне енгізудің өзекті мәселелеріне арналған. Психология шеңберінде өмір бойы білім берудің ғылыми түсіндірмелері қарастырылады. Мақалада болашақ ұрпақтың бойында тұлғалық қасиеттердің қалыптасуы сипатталған. Тұлға өмір бойы білім берудің негізгі жүйені қалыптастырушы факторы екендігіне баса назар аударылады. Демек, өмір бойы білім беру адамның үздіксіз өзін-өзі дамытуын қолдау жүйесіне айналуы керек.

Аннотация. Статья посвящена актуальной проблеме внедрения формирования психологических личностных качеств в систему непрерывного образования. Рассматриваются научные интерпретации непрерывного образования в рамках психологии. В статье описывается формирование личностных качеств у будущего поколения. Акцент делается на том, что главным системообразующим фактором непрерывного образования является личность. Следовательно, непрерывное образование должно перерасти в систему поддержки непрерывного саморазвития человека.

Abstract. The article is devoted to the actual problem of introducing the formation of psychological personal qualities into the system of continuous education. Scientific interpretations of lifelong education within the framework of psychology are considered. The article describes the formation of personal qualities in the future generation. The focus is on the fact that personality is the main system-forming factor of lifelong education. Consequently, lifelong education should develop into a support system for the continuous self-development of a person.

Тірек сөздер: жауапкершілік, еркіндік, әлеуметтік қатаю, мотивация, психологиялық қолдау.

Ключевые слова: ответственность, свобода, социальное закаливание, мотивация, психологическое сопровождение.

Key words: responsibility, freedom, social hardening, motivation, psychological support.

Одной из ведущих тенденций развития современного образования является ориентация на подготовку профессионалов нового уровня, самостоятельных, самоэффективных, самодостаточных.

Система непрерывного образования призвана обеспечить как вертикальную, так и горизонтальную образовательную мобильность человека. Непрерывное образование ориентируется на целостное

развитие человека как личности на протяжении всей его жизни, на повышение возможностей его трудовой и социальной адаптации в быстро меняющемся мире. Ставит целью развитие способностей обучающегося, его стремлений и возможностей, а также разностороннего саморазвития.

Демократические преобразования в обществе, признание приоритета гуманизма, плюрализма культур и социальных свобод создали условия для становления личности, осознающей свою роль в событиях современной истории, способной к экзистенциальному выбору и ответственности за его последствия. В наше время словари трактуют слово «ответственность» в разных значениях: как возлагаемое на кого-либо или взятое кем-либо обязательство отчитываться в каких-нибудь своих действиях и принимать на себя вину за возможные их последствия, как обязанность, необходимость давать отчет в своих действиях, поступках и отвечать за их возможные последствия, за результат чего-либо; как серьезность, важность чего-либо.

Осознание личностью своей ответственности определяется целым рядом факторов. К ним относятся познавательные, мотивационные, характерологические, ситуативные и прочие. В процессе эволюции ответственности возникает внутренний механизм контроля. Субъект, прежде всего, отвечает за свои действия перед самим собой, а не перед внешней инстанцией. Наличие инстанции как таковой является важным фактором, регулирующим не только индивидуальную, но и общественную жизнь. Количество инстанций, перед которыми человек несет ответственность, достаточно велико.

Воспитание социальной ответственности молодежи рассматривается нами в ключе экзистенциальной психологии, провозглашающей в качестве цели – воспитание свободного человека, обладающего внутренней свободой, который осознает себя хозяином своей судьбы и

поступает в соответствии с добровольно принятыми морально-нравственными ценностями общества.

Что такое ответственность и свобода?

Ответственность - одно из самых ключевых понятий в современной психологии, осознание меры ответственности за собственные переживания - непереносимое условие разрешения личностных проблем. Любые, даже конкурирующие и конфликтующие между собой подходы к психотерапии сходны в одном: без осознания персональной ответственности за самого себя и за свою жизнь никакие положительные изменения невозможны.

К сожалению, осознанию этого понятия мешает изобилие его смысловых оттенков. С одной стороны, мы называем ответственным человека надежного, вызывающего чувство доверия, того, на кого можно положиться. Безответственный человек – однозначно человек ненадежный. С другой стороны слово «ответственность» ассоциируется с подотчетностью - юридической, финансовой, моральной.

Ответственность - важнейшее свойство личности. Термин «ответственность» имеет прямое отношение к различным областям психологии. Содержание этого понятия анализируется в связи с изучением личности, когнитивных процессов, психологии управления, нравственного воспитания.

В психологическом словаре ответственность понимается как осуществляемый в разных формах контроль над деятельностью субъекта с точки зрения выполнения им принятых норм и правил. Различают внешние формы контроля, обеспечивающие возложение на субъект ответственности за результаты его деятельности (подотчетность, наказуемость и т.п.) и внутренние формы саморегуляции его деятельности (чувство ответственности, чувство долга).

Свобода – это основной принцип, обязательное условие существования личности. Именно свобода отличает человеческое существо от животного, потому что человек

обладает способностью разорвать прочную цепь стимулов и реакций на них, которым подчиняются животные. Здоровый разум может сдерживать различные импульсы, поддерживая их в состоянии неразрешенного равновесия, пока не будет принято окончательное решение в пользу одного из импульсов. Это наличие творческих возможностей, равнозначное свободе, является главным свойством, определяющим личность.

Психологической предпосылкой ответственности является возможность выбора, то есть сознательного предпочтения определенной линии поведения. Выбор может осуществляться в усложненных условиях, например, в конфликтных, где сталкиваются интересы отдельно взятой личности, группы людей или общества.

Ответственность рассматривается как социально - психологический феномен в условиях совместной деятельности. Данными исследованиями занимались В.С.Агеев, Е.Д.Дорофеев, Л.А.Сухинская и другие ученые, подчеркивая социальность этого качества, обусловленную генетически.

Социальная ответственность человека характеризуется как личностное образование, проявляющееся в реализуемой готовности человека к выполнению своих обязательств перед обществом и самим собой.

Личностную составляющую готовности человека к социальной ответственности составляют эмоциональный (оценочный), мотивационный (побуждающий), когнитивный (рассудочный) и собственно поведенческий компоненты готовности. Их формируют, с одной стороны, предметные потребности человека, связанные с включением в первичные и другие контактные группы, с другой стороны, соответствующие социальные ситуации.

Воспитание социальной ответственности молодежи рассматривается нами в ключе экзистенциальной педагогики, провозглашающей в качестве цели – воспитание свободного человека, обла-

дающего внутренней свободой, который осознает себя хозяином своей судьбы и поступает в соответствии с добровольно принятыми морально-нравственными ценностями общества.

Исходя из сказанного, выделяется несколько групп задач педагогической деятельности:

- группа задач, связанных с формированием эмоционального компонента: стимулирование потребности в самопознании и самопонимании, проявления чувства долга, сопереживания, отношению к себе как к законопослушному гражданину, способному выполнять свои обязательства перед государством и обществом; проявление чувства собственного достоинства, не позволяющему идти на компромисс совестью в ситуации морально-нравственного разногласия; потребности в самопознании и самопонимании, проявления чувства долга, сопереживания, отношению к себе как к законопослушному гражданину, способному выполнять свои обязательства перед государством и обществом; проявление чувства собственного достоинства, не позволяющему идти на компромисс совестью в ситуации морально-нравственного разногласия;

- группа задач, связанных с формированием мотивационного компонента: формирование стимулирующих факторов, направленных на ответственное поведение личности и группы;

- группа задач, связанных с формированием когнитивного компонента: обеспечение получения знаний об особенностях своей личности, об отношениях к себе со стороны социального окружения; ознакомление человека с морально-правовыми нормами поведения в обществе, нравственными ценностями и традициями; формирование социальных компетенций;

- группа задач, связанных с формированием поведенческого компонента: включение в процесс социальной идентификации, в деятельность, имеющую социальную значимость; выполнение

взятых на себя обязательств, формирование внутреннего локуса контроля и саморегуляционных способностей.

Формирования ответственности молодежи

Движущей силой развития социальной ответственности, разрешающей указанное противоречие является актуализация мотивации ответственного поведения молодых людей. В связи с этим можно определить сущность процесса формирования социальной ответственности молодежи, которая определяется как создание условий для реализации мотивации ответственного ее поведения и саморегуляции поступков на основе осознания их соответствия требований, предъявляемым обществом.

Первым этапом формирования социальной ответственности молодежи в той или иной ситуации является ее актуализация. К принципам воспитания социальной ответственности молодежи мы относим принцип «взаимной ответственности и ответственной зависимости», принцип эмпатийного взаимодействия, принцип социального закаливания, принцип стимулирования нравственной самооценки, принцип формирования достаточной компетенции, принцип дилеммности, принцип осознания последствий поступка.

Принцип «взаимной ответственности и ответственной зависимости» (по А.С. Макаренко) предполагает сопряжение свободы взрослого человека и свободы педагога.

Предоставление свободы выбора означает одновременное возложение ответственности и на педагога, и на ученика: право выбора всегда уравнивается осознанной ответственностью за свой выбор. Молодежь должна понимать, что она отвечает за результаты деятельности коллектива (ответственная зависимость), и в то же время в молодежном сообществе должна формироваться норма ответственности группы за каждого, а каждого за группу (взаимная ответственность). Наличие такой нормы и

формирует мотивацию ответственного поведения.

Принцип эмпатийного взаимодействия предполагает создание такого пространства события педагога и молодого человека, в условиях которого формируется система социально одобряемых ценностных ориентаций партнеров, расширяется субъективный образ мира, осваиваются продуктивные способы взаимодействия с социумом.

Принцип социального закаливания предполагает включение учеников в ситуации, которые требуют волевого усилия для преодоления негативного воздействия социума, выработки определенных способов этого преодоления, адекватных индивидуальным особенностям человека, приобретения социального иммунитета, стрессоустойчивости, рефлексивной позиции.

Социальное закаливание – это педагогически обоснованное провоцирование овладения определенными социальными действиями, позволяющими человеку определиться со своим положением в социальной среде, научиться преодолевать препятствия и реализовывать себя. Оно обеспечивает социальную устойчивость к неблагоприятным воздействиям окружения, гибкость, высокий уровень самостоятельности, адекватность реагирования на изменения; способствует усвоению законов взаимоотношений с социальной средой, позволяет сохранять свой личный и социальный статусы в обществе, управлять своим поведением, сопротивляясь негативному влиянию извне.

В качестве отдельного принципа воспитания социальной ответственности молодежи целесообразно выделить принцип стимулирования нравственной самооценки деятельности и поступков, предполагающего сопоставление подростком, юношей или девушкой своих действий с нравственными нормами и гуманистическими позициями. Это является моральным ядром, главным регулятором принятия ими решений и

совершения действий.

Подчеркнем, что попытка навязать молодым людям такие моральные принципы, которые в силу своей отвлеченности превосходят его теоретические возможности, не только бесполезна, но и вредна, так как ведет к формальному усвоению нравственных принципов. О последствиях этого предупреждал еще К.Д. Ушинский: «Если вы хотите сделать дитя негодяем, то приучите его с детства повторять всевозможные нравственные сентенции, и потом они не будут уже производить на него никакого влияния».

В качестве принципа воспитания социальной ответственности молодежи целесообразно рассматривать принцип осознания последствий поступка, который требует педагогических действий, направленных на прогностическое понимание молодым человеком того, какие изменения произойдут в результате его действий или бездействия, на перевод мотивационных возможностей воспитанников из их потенциальной формы в форму актуального существования.

Принцип осознания последствий поступка требует, чтобы в процессе сопровождения жизненных событий молодых людей субъекты их социального воспитания стимулировали бы осознание и рефлексивно-ценностное осмысление ими прошлого опыта, использование его результатов для удовлетворения актуальных потребностей и сознательного отражения будущего.

Человеку, человеческому достоинству присуще брать на себя ответственность, поскольку человек является действующим и относительно свободным в своей способности оказывать воздействие существом. Свобода действия и ответственность обуславливают друг друга. К идее человеческого достоинства относится уважение к ближнему и к собственной личности.

Свобода и ответственность - это две

стороны одной медали. Это два понятия, которые тесно переплетены между собой. Свобода и ответственность - две стороны одного целого - сознательной человеческой деятельности. Свобода порождает ответственность, ответственность направляет свободу. Чем больше свободы, тем больше ответственности.

Ключом к пониманию того, что нам хочется вложить в это понятие, могут послужить слова Жана-Поля Сартра о том, что быть ответственным значит быть «неоспоримым автором события или вещи». Ответственность неразрывно связана с авторством.

Быть автором – значит быть творцом, созидателем собственных чувств, мыслей, своего поведения, а в итоге – своей судьбы. Обвинять в своих неудачах других людей, обстоятельства или какие-то темные силы – значит снимать с себя ответственность за собственную жизнь. Занятие абсолютно бесполезное, ибо – хотим мы этого или нет – мы полностью отвечаем не только за то, что мы делаем в этой жизни, но и за то, что не делаем.

Зигмунд Фрейд как-то сказал: «Большинство людей в действительности не хотят свободы, потому что она предполагает ответственность, а ответственность большинство людей страшит».

Другой известный афоризм гласит: «Есть памятник свободе (статуя свободы), но, увы, нет памятника ответственности».

Всем нам знакомо такое состояние, когда «чего-то недостает». В этом случае недостает только одного: самого себя. Умение осознать свою проблему, честно взглянуть на свои недостатки и достоинства невозможно без принятия ответственности. Это тем более трудно, что механизм избежания ответственности отточен долгими годами до совершенства.

К сожалению, нельзя чужим ключом открыть свою дверь. Придется искать свой. Принятие своей ответственности – процесс длительный и постепенный.

Список литературы:

1. Белкина В. Н., Сергеева Г. В. Актуальные проблемы непрерывного профессионального образования будущих педагогов // Ярославский педагогический вестник. 2011. № 1. Т. II (Психолого-педагогические науки).
2. Быков С. В. Проблемы психологии ответственности личности: Монография / Под ред. д-ра психол. наук, проф. Г. В. Аكوпова. Тольятти: ВУиТ, 2004
3. Муздыбаев К. Психология ответственности. Ленинград: «Наука», Ленинградское отделение, 1983.
4. Ошо Р., Фромм Э. Психология свободы // «АСТ», «Харвест» 2000 г.
5. Экзистенциальная психология А. Маслоу, Р. Мэй, Г. Оллпорт, К. Роджерс. Институт общегуманитарных исследований // «Инициатива», 2005 г.
6. Рыбкина И. В. Горячев А. П. Роль ценностей в современном обществе // «Философские беседы», 2000г.
7. Ожегов С. И. Словарь русского языка, // «АЗЪ», 1992г.

Мухамедханова Алмагуль Кенесхановна

вице-президент НАО им. И. Алтынсарина.

Специальность: Преподаватель истории. Юриспруденция

Научная степень: кандидат исторических наук

Научное звание: ассоциированный профессор

Член-корреспондент Международной Академии наук педагогического образования (г. Москва)

Работала преподавателем СГПИ, заместителем декана гуманитарного факультета Университета им. Шакарима, деканом гуманитарного факультета Университета им. Шакарима, проректором Университета им. Шакарима (г. Семей), советником ректора, национальным, международным консультантом Детского Фонда ООН (ЮНИСЕФ)

С 2018 г. по настоящее время – вице-президент НАО им. И. Алтынсарина.

Автор более 87 научных статей, 17 учебно-методических пособий,

2 учебников по истории для студентов вузов и обучающихся старшей школы.

Эксперт стандартов образования, Типовых учебных программ средней школы, образовательных программ по 23 педагогическим специальностям высших учебных заведений.

Принимала участие в работе международных научных конференций (Швейцария, Филиппины, Польша, Турция, Россия, Узбекистан, Туркменистан, Киргизия)

Участник международных и республиканских проектов (программ):

Глобальное образование (ЮНИСЕФ), Менеджмент в образовании (Питсбургский университет, США), Качество оказания услуг детям с особыми потребностями и их семьям (ЮНИСЕФ), Начало предпринимательской деятельности и основы бизнеса (ПРООН, USAID),

Исследование качества оказания образовательных услуг детям (Центральная Азия и Казахстан, ЮНИСЕФ) и др.

Разработка и анализ стандартов образования, Типовых учебных программ средней школы и образовательных программ высших учебных заведений.

Шуиншина Шолпан Мырзакасымовна

Специальность: Преподаватель физики. Юриспруденция

Научная степень: кандидат педагогических наук

Научное звание: доцент

Награждена нагрудным знаком Министерства образования и науки Республики Казахстан «Ы. Алтынсарин», медалью «Халық алғысы».

Работала учителем физики СШ им. С.Нугыманова, Восточно-Казахстанская область, Аягузский район, с.Баканас, директором школы «Данашым», г.Алматы, ведущим научным сотрудником лаборатории мониторинга качества учебных достижений в образовании, ЦОНССО, КАО им. Ы.Алтынсарина, г.Алматы, с 2010 ведущий научный сотрудник НАО им. Ы. Алтынсарина.

Автор более 100 публикаций, в том числе в изданиях, рекомендованных зарубежным изданием с ненулевым импакт-фактором, в сборниках материалов Международных и республиканских конференций, 1 монография, 19 учебных программ, 22 учебников и методических пособий.

Принимала участие в работе международных научных конференций (Финляндия, Турция, Россия, Украина)

Лектор курсов повышения квалификации педагогических кадров «Современный школьный учебник в условиях обновленного содержания образования» для разработчиков (авторов) школьных учебников в Казахском национальном педагогическом университете имени Абая.

1	Мазбаев Орденбек Блесбекулы	Доктор географических наук, профессор кафедры физической и экономической географии ЕНУ имени Л.Н. Гумилева г.Астаны, Республика Казахстан .
2	Амриева Шолпан Ракишевна	к.х.н., ст.научный сотрудник НАО им.И.Алтынсарина
3	Маталиева Аида Ертайқызы	Тараз қаласы, Б.Момышұлы атындағы №45 қазақ классикалық гимназиясы
4	Сәрген Роза Сакеновна	магистр педагогического образования, директор КГУ «Центр методической работы работы и информационных технологий в сфере образования» КГУ «Управление образования акимата Северо-Казахстанской области»
5	Сақтағанов Балабек Кеніштайұлы	Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, PhD докторы
6	Мұқашева Ғайша Әбдығалиқызы	Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан Республикасы
7	Ракижанова Айгуль Жакановна	Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан Республикасы
8	Есепбай Жанбота Есепбайқызы	Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының аға ғылыми қызметкері, педагогика ғылымдарының магистрі
9	Габдрахманова Бибигуль Демеуовна	Филиал Акционерного общества «Национальный центр повышения квалификации» «Өрлеу» институт повышения квалификации педагогических работников по Западно-Казахстанской области, г.Уральск
10	Қазақбаева Гүлжазира Қамардинқызы	«Ж.Ташенов атындағы №23 ІТ мектеп-лицей», Түркістан қаласы
11	Жанахметова Алия Маратовна	ШҚО, Білім басқармасы өскемен қаласы әкімдігінің «Заки Ахметов атындағы №16 орта мектебі» КММ
12	Ялынская Лариса Романовна	КГУ «Общеобразовательная школа села Бузулук по Есильскому району управления образования Акмолинской области»
14	Колмеец Ирина Леонидовна	КГУ «школа- лицей города Аксу», Павлодарская область, учитель русского языка и литературы
15	Зәкариянова Сандуғаш Зарыққанқызы	Алматы қаласы Білім басқармасы ҚҚБЖТҒӘО оқу бөлімінің әдіскері
16	Гальчукова Лариса Васильевна	Директор КГУ «Школа-детский сад» №26 г. Петропавловск
18	Сергазина Асель Анатольевна	КГУ «Школа-детский сад» №26 г. Петропавловск, психолог
19	Скорынина Юлия Сергеевна	Психолог КГУ «Школа-детский сад» №26 г. Петропавловск
20	Альмуратова Б.Б.	Ә. Бөкейханов атындағы №1 гимназия, Тараз қаласы
21	Сағалиева Жанар Каукербековна	Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Нұр-Сұлтан, Қазақстан
22	Суиндикова Асель Куандыковна	Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті, Алматы, Қазақстан

9 АВТОРЛАРҒА АРНАЛҒАН ЕРЕЖЕ

1. Материалдар электронды түрде жіберіледі: мәтін редакторы MS WORD, жол аралығы бір интервал, парақтың шеті: сол жағы - 30 мм., оң жағы – 15 мм., үсті және асты – 20 мм.

2. **Мақаланың көлемі** (кестелер, әдебиет тізімін, суреттерді, суреттердің жазбаларын қосқанда) 4 беттен кем болмауы және 10 беттен аспауы тиіс.

3. Суреттер көлемі мақаланың 1/4 көлемінен аспауы тиіс.

4. Мақала міндетті түрде келесі ережелерге сәйкес ресімделуі керек:

- әмбебап ондық жіктеме кестесі бойынша **ӘОЖ**;

- **мақала атауы** мақаланың мазмұнын нақты ашуы тиіс; техникалық параметрлері: кегль – 14-пункт, қаріп түрі – Times New Roman бас әріппен, қою шрифтмен, азат жол ортаға дәл келтіріледі;

- автор(лар)дың аты-жөн(дер)і, сондай-ақ мекемелердің толық атауы келесі техникалық параметрлерге сәйкес келуі керек: кегль – 14-пункт, қаріп түрі – Arial, азат жол ортаға дәл келтірілуі тиіс;

- **аңдатпа** кіріспе сөздерді қамтымай, тек мақаланың негізгі ақпаратын қамтиды, көлемі 15 қатардан аспауы керек, қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде келесі параметрлерге сәйкес жазылады: кегль – 12-пункт, (қазақ тілі үшін) – KZ Times New Roman, (орыс, ағылшын тілдері үшін) – Times New Roman, оң жақ-сол жақ шеті – 1 см., жол аралығы – бір интервал;

- **түйін сөздер** (5 сөзден кем емес) қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде;

- мақала мәтіні: кегль – 14-пункт, қазақ тіліндегі мақалалар үшін – KZ Times New Roman, жол аралығы – бір жарым интервал;

- мақала кіріспеден басталады, онда тақырыптың өзектілігі қысқа, ықшам әрі нақты көрсетіледі, ғылымилығы (міндеттері) тұжырымдалады;

- мақала негізі ойды тұжырымдалап, онда кіріспеде қозғалған мәселеге нақты жауап берумен аяқталады;

- сілтемелер тік жақшамен беріледі; пайдаланылған әдебиеттер тізімінің болуы міндетті; жұмыстардың тізбесі оларды мәтінде көрсету тәртібімен ұсынылады;

- мәтіндегі кестелер сілтемелерден соң орналастырылады, мәтінде оларды ескеру тәртібімен нөмірленеді, әр кестенің өз тақырыбы, атауы болуы тиіс. Диаграммалар мен графиктер кестені қайталамауы тиіс. Кестелердегі материалдар мәтінге қосымша мәліметсіз түсінікті болуы тиіс, кестеде пайдаланған барлық қысқартулар кестенің астында орналастырылады.

- суреттер TIFF (*.TIF) немесе JPG форматында (Word-қа орналастырудың қажеті жоқ) жеке файлмен ұсынылады. Әр суреттің мәтінде бір сілтемесі болуы тиіс, суреттер реттік нөмірмен белгіленеді, суреттердің астындағы жазбалары толық ақпаратты қамтуы тиіс;

- қысқартулардың тек жалпы қабылданған нұсқаларына ғана рұқсат етіледі – өлшемдердің, физикалық, химиялық және математикалық шамалар мен терминдердің және т.б. атауларына рұқсат етіледі;

- математикалық формулалар Microsoft Equation ретінде терілуі тиіс (әр формула – бір объект).

5. Редакция мақалаға әдеби және стилистикалық өңдеу жүргізбейді. Қолжазба авторларға қайтарылмайды.

Талапқа сәйкес ресімделмеген мақалалар журнал бетіне жарияланбайды.

6. Мақала қолжазбасын және электронды нұсқасын келесі мекенжай бойынша жолдауларыңызға болады: 010000, Қазақстан Республикасы, Нұр-Сұлтан қ., Мәңгілік ел к-сі, 8, «Алтын орда» БО, 15-қабат. Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы.

7. Байланыс

Тел: 8 (7172) 57-63-53

E-mail: nao12@list.ru // жазылу индексі 75382

8. Автор туралы мәліметтер бөлек бетте (қағазда және электронды нұсқада) жазылады:

- ТАӘ, ғылыми дәрежесі және ғылыми атағы, жұмыс орны (журналдың «Біздің авторлар» бөлімінде жариялау үшін) толық берілуі тиіс;

- пошталық мекенжайы, қызметтік және үй телефондарының нөмірлері, E-mail (редакцияның авторлармен байланысуы үшін, электронды мекенжай журналға жарияланбайды) толық көрсетілуі керек;

- мақала атауы және автор(лар)дың аты-жөн(дер)і қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде жазылуы тиіс («Мазмұны» үшін).

Реквизиттер: РНН 600900611860, ИИК KZ826010111000202462, БИН 080940006848, КБЕ 16, БИК HSBKKZKX,

КНП 859, «Қазақстан Халық жинақ банкі» АҚ.

1. Материалы представляются в электронном виде: текстовый редактор MS WORD, с одинарным межстрочным интервалом, поля: левое – 30 мм, правое – 15 мм, верхнее – 20 мм, нижнее – 20 мм.

2. Объем рукописи (включая таблицы, список литературы, подписи к рисункам, рисунки) не менее 4 страниц, не больше 10 страниц.

3. Объем рисунков не должен превышать 1/4 объема статьи.

4. Статьи должны быть оформлены в строгом соответствии со следующими правилами:

- УДК по таблицам универсальной десятичной классификации;
- заглавие статьи должно точно отражать ее содержание; технические параметры: кегль – 14 пунктов, гарнитура – Times New Roman, заглавные, жирные, абзац центрованный;
- инициалы и фамилия (-и) автора(-ов), а также полное название организации образования должны соответствовать следующим техническим параметрам: кегль – 14 пунктов, гарнитура – Arial, абзац центрованный;

- аннотация должна быть лишена вводных фраз, содержать только главную информацию из статьи, объем не должен превышать 15 строк,

выполняться на казахском, русском и английском языках по следующим параметрам: кегль – 12 пунктов, гарнитура – Times New Roman (для русского, английского и немецкого языков), KZ Times New Roman (для казахского языка), курсив, отступ слева-справа – 1 см, межстрочный интервал – одинарный;

- ключевые слова (не менее 5 слов) на казахском, русском и английском языках;

- текст статьи: кегль – 14 пунктов, гарнитура – Times New Roman, межстрочный интервал – полуторный;

- статья начинается с введения, в котором очень кратко, лаконично отражается обоснование актуальности темы, формулировка научной проблемы (задачи);

- статья завершается формулировкой основного вывода, который должен содержать конкретный ответ на вопрос, поставленный во введении;

- сноски на литературу оформляются в квадратных скобках; наличие списка литературы обязательно; список работ представляется в порядке упоминания их в тексте;

- таблицы помещаются после ссылки в тексте, нумеруются в порядке упоминания их в тексте, каждая таблица имеет свой заголовок. Диаграммы и графики не должны дублировать таблицы. Материал таблиц должен быть понятен без дополнительного обращения к тексту. Все сокращения, использованные в таблице, должны быть пояснены в Примечании, расположенном под ней;

- рисунки (только черно-белые) представляются отдельными файлами с расширением TIFF (*.TIF) или JPG (не встраивать в Word). На каждый рисунок должна быть одна ссылка в тексте, нумерация у рисунков – сквозная, подписи к рисункам должны содержать достаточно полную информацию;

- сокращения разрешаются применять только общепринятые – названия мер, физических, химических и математических величин и терминов и т. п.;

- математические формулы должны быть набраны как Microsoft Equation (каждая формула – один объект).

5. Редакция не занимается литературной и стилистической обработкой статьи. Рукописи не возвращаются.

Статьи, оформленные с нарушением требований, к публикации не принимаются.

6. Рукопись и электронный вариант с материалами следует направлять по адресу: 010000, Республика Казахстан, г. Нур-Султан, ул. Мәңгілік ел, 8, БЦ «Алтын орда», 15-й этаж. Национальная академия образования им.

И. Алтынсарина.

7. Контакты:

Тел. (8 7172) 57-63-53

E-mail: nao12@list.ru // подписной индекс 75382

8. На отдельной странице (в бумажном и электронном варианте) приводятся сведения об авторе:

- Ф.И.О. полностью, ученая степень и ученое звание, место работы (для публикации в разделе «Наши авторы»);

- полные почтовые адреса, номера служебного и домашнего телефонов, E-mail (для связи редакции с авторами; не публикуются);

- название статьи и фамилия (-и) автора (-ов) на казахском, русском и английском языках (для включения в «Содержание»).

Реквизиты: РНН 600900611860, ИИК KZ826010111000202462, БИН 080940006848, КБЕ 16, БИК HSBKKZKX,

КНП 859, АО «Народный Банк Казахстана».

Журналдың құрылтайшысы:

Қазақстан Республикасы
Білім және ғылым министрлігінің
«Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық
білім академиясы» РМҚК.
Журнал 2000 жылдың
мамырынан шыға бастады.
Басылым 3 айда бір рет шығады.
Журнал Қазақстан Республикасының
Мәдениет және ақпарат
министрлігінде есепке қойылды
(2009 жылғы 16 қаңтарда Бұқаралық
ақпарат құралын есепке қою туралы
№9839-ж куәлік).

**Құрметті оқырмандар
мен авторлар!**

Журналда жарияланған
материалдар редакцияның
көзқарасын білдірмейді.
Фактілер мен мәліметтердің
анықтығына, сондай-ақ
стилистикалық қателерге
авторлар жауапты.
Журналға шыққан материалдарды
редакцияның келісімінсіз
көшіріп басуға болмайды.

Мекенжайы:

010000, Нұр-Сұлтан қ.,
Мәңгілік Ел даңғ., 8
«Алтын Орда» БО, офис-1500.
тел.: 8 (7172) 72-58-79
E-mail: nao12@list.ru

Басуға 09.09.2021 ж. қол қойылды.
ш.б.т. - 5,2. RISO басылым.
Таралымы - 209 дана.
Ы. Алтынсарин атындағы
ҰБА-ның дизайн және
полиграфиялық қызмет бөлімінде
басылып шығарылды

Учредитель журнала:

РГКП «Национальная
академия образования
им. И. Алтынсарина»
Министерства образования и науки
Республики Казахстан.
Журнал издается с мая 2000 года. Перио-
дичность 1 раз в 3 месяца.
Журнал поставлен на учет
в Министерстве культуры и информа-
ции РК (свидетельство о постановке на
учет средства массовой информации №
9839-ж
от 16.01.2009 г.).

**Уважаемые читатели
и авторы!**

Опубликованные в журнале
материалы не отражают точку
зрения редакции.
Ответственность за достоверность
фактов и сведений в публикациях,
а также за стилистические ошибки
несут авторы.
Перепечатка материалов,
опубликованных в журнале,
допускается только с согласия
редакции.

Наш адрес:

010000, г. Нур-Султан,
пр. Мангилик Ел, 8,
БЦ «Алтын Орда», офис 1500.
тел.: 8 (7172) 72-58-79
E-mail: nao12@list.ru

Подписано в печать 09.09.2021 г.
усл.печ.л. - 5,2. Печать RISO.
Тираж - 209 экз.
Отпечатано
в отделе дизайна и
полиграфических услуг
НАО им. И. Алтынсарина